

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Toomas Koitmäe

**KOHTUPIDAMISE KOHTADE OPTIMEERIMISE
VÕIMALIKKUSEST JA VAJADUSEST EESTIS**

Magistritöö

Juhendaja

PhD Andreas Kangur

Tartu

2018

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline käsitlus kohtupidamise kohtadest Eestis	10
1.1. Kohtupidamise kohtade arengust	10
1.2. Kohtumajade organisatsioonivõrgu muudatustest	16
1.3. Väiksemate kohtumajade sulgemise kavatsus	18
1.4. CEPEJ juhised kohtuvõrgustiku optimeerimiseks	21
1.5. Mõjude hindamise metoodika	24
2. Väiksemate kohtumajade sulgemisega seotud mõjude ja probleemide analüüs	27
2.1. Võimalike mõjude eelanalüüs	27
2.1.1. Sotsiaalsed, sealhulgas demograafilised mõjud	28
2.1.2. Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele	30
2.1.3. Mõju majandusele	30
2.1.4. Mõju loodus- ja elukeskkonnale	30
2.1.5. Mõju regionaalarengule	31
2.1.6. Mõju riigi kuludele ja tuludele	31
2.2. Kohtumajade sulgemisega kaasnevate mõjude analüüs	32
2.2.1. Mõju kohtumajade personalile ja õigusteenuste osutajatele	32
2.2.2. Mõju kohtuteenuste tarbijate toimetulekule	38
2.2.3. Küsimus likvideerimise põhiseaduspärasusest	44
2.2.4. Küsimus infoühiskonna võimekusest	50
2.2.5. Küsimus muudatuse vastavusest regionaalpoliitikaga	60
2.2.6. Mõju kuludele ja tuludele	64
2.2.7. Mõju kohtusüsteemi efektiivsusele	68
Kokkuvõte	72
Possibility and Necessity of Optimization of Estonian Judicial Map	78
Kasutatud allikad	82
Kasutatud kirjandus	82
Kasutatud normatiivmaterjal	83
Kasutatud kohtupraktika	84
Muud kasutatud allikad	84
LISAD	87
LISA 1. Tartu Maakohtu esimehe poolt autorile saadetud kirjade väljavõte	87
LISA 2. Tartu Maakohtu esimehe ettepanek Kohtute Haldamise Nõukojale	89
LISA 3. Justiitsministeeriumi ametniku poolt autorile saadetud kirjade väljavõte	91

LISA 4. Sotsiaalteadlase poolt autorile saadetud kirja väljavõte.....	95
LISA 5. Viru Maakohtu esindaja poolt autorile saadetud kirja väljavõte.....	96
LISA 6. Marko Aaviku poolt autorile saadetud kirja väljavõte.....	97
LISA 7. Kohtumajade töötajate seas läbi viidud küsitlus.....	98
LISA 8. Advokatuuri liikmete seas läbi viidud küsitlus.....	100
LISA 9. Statistikaameti esindaja autorile saadetud kirja väljavõte	101
LISA 10. Tööinspeksioonilt saadud töövaidluste arvu täielik tabel.....	102
LISA 11. Siseministeeriumi esindaja autorile saadetud kirja väljavõte	103
LISA 12. Politsei- ja Piirivalveameti esindaja autorile saadetud kirjade väljavõte.....	104
LISA 13. Viljandi haigla esindaja autorile saadetud kirja väljavõte	105
LISA 14. Kohtute personaliarvestus	106
LISA 15. Advokatuuri vastus autorile	107
LISA 16. Politsei- ja Piirivalveameti pressiesindaja vastus autorile	108
LISA 17. Justiitsministeeriumi pressiesindaja vastus autorile.....	109

Sissejuhatus

Iseseisvuse taastamise järel on kohtute võrgustikku mitmel puhul ajakohastatud ja optimeeritud. Eelkõige on erinevate muudatuste eesmärkidena räägitud lahendite paremast kvaliteedist, koormuste ühtlasemat jaotumisest, võimalusest spetsialiseeruda ja vähemal määral ka otsesest soovist rahalisi kulusid vähendada. Ühest küljest on muudetud kohtute struktuuri, vormi ja juhtimissüsteemi, püüdes säilitada maksimaalsel määral kohtumajade hulka. Teisalt paistab tõenäoliselt eelkõige demograafilist survet arvestades järjest rohkem päevakorda tõusvat võimalus väiksemates maakondades kohtumajade sulgemiseks. Oma roll on selliste ideede esile kerkimisel ka asjaolul, et digitaliseeruvus ühiskonnas on inimestel reaalselt tarvis kohtumajas palju vähem käia – materjalidega tutvumine ja esitamine on võimalik korraldada veebi teel ja ka suur hulk kohtuasju lahendatakse kirjalikus menetluses. Globaliseeruvus ühiskonnas on inimestel avanenud võimalus järjest rohkem ringi liikuda nii Eesti-siseselt kui välismaal, mistõttu ei pruugi kodukohaläheduse mõiste enam varasemaga samasuguse tähendusega olla.

Käesoleva magistritöö peaesmärgiks on leida vastus küsimusele, kas Eesti on valmis enda kohtumajade võrgustikku radikaalselt ümber korraldama. Töö aluseks on võetud hüpoteetiline kavatsus sulgeda täielikult Eestis 12 täna tegutsevat kohtupidamise paika – kohtumajad Kärddlas, Paldiskis, Valgas, Võrus, Narvas, Viljandis, Jõgeval, Põlvas, Kuressaares, Rakveres, Haapsalus ja Raplas - ja säilitada esimese astme tsiviil- ja kriminaalasjade lahendamine neljas maakohtus – Tartus, Jõhvis, Pärnus ja Tallinnas. Sellise muudatusega jääksid tänaste¹ Maakohtute tööpiirkonnad samaks, samuti ei mõjutaks muudatus kuidagi kohtumajade praegust struktuuri ja kohtunike üldarvu.

Lisaks on eesmärgiks uuritavate aspektide ja mõjude raames järelduste tegemine ja soovitude nimetamine juhuks, kui kohtupidamise kohtade ümberkorraldamise küsimus peaks tugevamalt päevakorda tulema. Töö käigus peaksid selguma võimalikud probleemid, mis võiksid takistada või kahtluse alla seada kohtumajade sulgemise otstarbekuse. Võimalusel pakutakse välja ka võimalusi selliste küsimuste lahendamiseks.

Püstitatud hüpoteesi järgi võiks 12 väiksemat kohtumaja sulgeda ja viia osa kohtupidamisest üle interneti, säästes sellega raha ja muutes kohtupidamist efektiivsemaks. Tegemist on küsimusega, mis tekitab emotsioone nii juristide seas kui ka inimestele, kes elavad väljaspool Tallinna ja Tartut. Seetõttu on vajalik ühiskondlik diskussioon kohtusüsteemi ja sellega koos kogu õigussüsteemi arengu üle. On täiesti võimalik, et tegelikult ei ole kohtumajade massiline

¹ Kohtute seadus. - RT I, 28.12.2017, 16.

sulgemine üldse põhiseaduspärane. Samuti on võimalik, et kohtuvõrgu kokkutõmbamine ei ole kooskõlas riigi regionaalpoliitiliste eesmärkidega. Veelgi enam on tarvis küsida, kas kohtunike ümberpaigutamine koos teenuse kättesaadavuse vähenemisega ja vajadus efektiivsuse kasvuks on tasakaalus. Neid küsimusi antud magistritöö ka vaatleb.

Nagu öeldud, on üks argumente muudatuste poolt demograafilise probleemi süvenemine. All olevast tabelist on näha Statistikaameti rahvaarvu prognoos 2040. aastaks (tabel 1). Selle järgi ootab 15st maakonnast 13s järgmise 22 aasta jooksul ees rahvaarvu vähenemine, kusjuures 11 maakonna puhul on tegemist rahvaarvu vähenemisega vähemalt viiendiku ja kahe maakonna puhul neljandiku võrra.

Tabel 1. Rahvaarvu prognoositud muutumine 2018-2040 maakonniti.²

Maakond	Prognoositud rahvaarv 2018	Prognoositud rahvaarv 2040	Vähenemise %
Järva maakond	29 099	21 143	27,3
Hiiu maakond	7 920	5 883	25,7
Valga maakond	29 157	22 108	24,2
Võru maakond	31 977	24 420	23,6
Ida-Viru maakond	145 662	111 407	23,5
Viljandi maakond	45 729	35 035	23,4
Jõgeva maakond	30 068	23 257	22,7
Põlva maakond	26 358	20 421	22,5
Saare maakond	30 071	23 535	21,7
Lääne-Viru maakond	57 941	45 558	21,4
Lääne maakond	23 488	18 792	20,0
Pärnu maakond	80 951	67 759	16,3
Rapla maakond	34 555	30 241	12,5
Harju maakond	577 033	585 880	-1,5
Tartu maakond	155 371	159 190	-2,5

² Statistikaameti andmebaas. Arvutivõrgus: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfile2.asp> (21.03.2014).

Tegemist on tõelise demograafilise väljakutsega ja seda mitte ainult kohtusüsteemi jaoks, niivõrd suure asustustiheduse vähenemise puhul on küsitav nii hariduse, arstiabi kui ka turvalisuse tagamise võimalus väiksemates kohtades. Seda enam tuleks iga otsus teenuste ümberkorraldamiseks või likvideerimiseks praeguses olukorras eriti hoolikalt ja kõiki asjaolusid arvestades läbi analüüsida. Seda loomulikult eeldusel, et väljaspool Tallinna ja Tartut rahvastikutiheduse vähendamine ei olegi eesmärk. Teenuste kättesaadavuse vähenemine rahvaarvu languse tõttu võib endaga kaasa tuua veelgi suurema demograafilise kriisi.

Riigieelarve optimaalsuse huvides on kahtlemata võimalikult kulutõhus kohtumajade võrgustiku ülalpidamine. Siiski, kui lähtuda vaid otsestest rahalistest tuludest ja kuludest, oleks lahenduseks kõikide Tallinnast väljas olevate kohtupidamise paikade sulgemine ja koondamine pealinna. Pealtnäha võiks sellise ideega isegi nõus olla: majandus- ja personalikulude kokkuhoid oleks märkimisväärne ja võimalik on ka efektiivsuse suurendamine, näiteks kiiremad kohtulahendid, väiksem menetlusaeg ja vähem edasikaevatud lahendeid. Küsimus on eelkõige selles, kui palju selline liigutus tavakodanikku negatiivselt mõjutab – eelkõige lisanduva ajakulu mõttes, aga ka üldises põhimõttes enda õigusi kohtus kaitsta. Lisaks kerkib regionaalpoliitiline aspekt – avalikkusele antakse aeg-ajalt teada erinevate riigiasutuste või nende osade Tallinnast välja viimisest, kohtusüsteemi optimeeriv reform käiks sellele põhimõttele tugevalt vastu. Tekib eelkõige kvalitatiivset analüüsi nõudev küsimus – kas optimeerimisest saavutatav võit on seda väärt?

Antud uurimus jaguneb kahte peatükki. Esimeses peatükis antakse ülevaade kohtuvõrgu korraldamise lähtekohtadest, alustades ajaloolise ülevaatega kohtupidamise kohtadega toimunud arengust iseseisvuse taastamise järgsest perioodist kuni praeguse ajahetkeni välja. Lisaks selgitatakse probleemi aktuaalsust – kuigi konkreetset kohtumajade sulgemise kava ühegi otsustaja laual täna ei ole, siis eelkõige Kohtute Haldamise nõukoja protokollidest võib välja lugeda nii selliste kavatsuste kui ka reaalsete sammude kohta kohtumajade sulgemisvõimaluste analüüsimiseks. Teoreetilises peatükis on välja toodud ka Euroopa Komisjoni loodud kohtute võrgustiku optimeerimise juhendi olulisemad soovitused ja selgitus, miks autor on otsustanud käesoleva töö raames vastavat juhendit mitte aluseks võtta. Viimasena sisaldab esimene peatükk töös kasutatava meetodika ülevaadet ja kirjeldust.

Töö koostamisel on abivahendina kasutatud justiitsministeeriumi ja riigikantselei 2012. aastal koostatud „Mõjude hindamise meetodikat“.³ Seda mitmel põhjusel – esiteks on tegemist meetodikaga, mida peaks kasutama riigis kõikide seadusandlike muudatuste mõjude

³ Mõjude hindamise meetodika. Arvutivõrgus:

https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/mojude_hindamise_meetodika.pdf (05.01.2018).

analüüsimisel. Arvestades, et pakutav muudatus eeldab seaduste muutmist, on sellise meetoodika kasutamine ka kohtuvõrgu ümberkorraldamise puhul igati õigustatud, et tagada kõikide võimalike mõjudega arvestamine. Teiseks oli meetoodikaga tutvudes selge, et tegemist on piisavalt laiahaardelise skeemiga selleks, et tagada töö kontekstis olulisust omavate aspektide kaetus. Kolmandaks soovitas just selle meetoodika kasutamist ka töö koostamise eel autorit konsulteerinud sotsiaalteadlane Andres Võrk (vt Lisa 4). Meetoodika rakendamine võimalike mõjude väljaselgitamiseks võimaldab kaaluda kõiki olulisi mõjusid ja kindlustab, et asjakohaseid mõjutegureid ega valdkondi ei jäeta tähelepanuta.

Teises peatükis on esmalt kaardistatud lühikese eelanalüüsi korras ära mõjud, mis võiksid kaasneda kohtumajade sulgemisega. Seejärel on mõjusid pisut teemakohastatud ja liigutud edasi süvaanalüüsi juurde, et võtta kõikides arutluse all olevates aspektides seisukoht või anda teada, et seisukohta ei ole võimalik kujundada. Töös leiab käsitlust kohtumajade võimaliku sulgemise põhiseaduslikkuse küsimus, sulgemise regionaalpoliitilisele strateegiale vastavuse küsimus, võimaliku muudatusega kaasnev suurenenud infotehnoloogia kasutamise küsimus ja praeguste kohtumajade töötajate ning kohalike õigusteenuste pakkujate arvamus ja argumendid. Arvamuste ja hinnangute väljaselgitamiseks koostati töö käigus sihtgruppidele kaks väikest küsitlust. Lisaks hinnatakse töös kohtuteenuse tarbijatele tekkivat lisakulu, riigi võimalikku kokkuhoidu ja küsimust, kas muudatus võib endaga kaasa tuua kohtusüsteemi suurema efektiivsuse. Muu hulgas puudutatakse ka küsimust, kas efektiivsuse kasv ja seega ka kogu reform üldse vajalik on.

Üldjoontes on töös kasutatud läbivalt nii kvantitatiivset kui kvalitatiivset analüüsi, sõltuvalt sellest, millised näitajad on rahasse kõigile arusaadavalt ümberarvutatavad ja millised mitte. Autor on seisukohal, et olukorras, kus rahalisele väärtusele ümberarvutamine ei ole üheselt mõistetav ja tõendus põhine, on järelduste adekvaatsuse, selguse ja hinnatavuse seisukohalt mõistlik jääda analüüsis kvalitatiivsele tasandile, võimalusel seda indikatiivse rahalise arvutusega toetades.

Autor ei pretendeeri töö kirjutamisel konkureerima ametkondade suuremates ressursivõimalustes loodud analüüsides. Küll aga ei ole käesoleval teemal sedavõrd laia teemaderingi üheski avalikkusele kättesaadavas analüüsis käsitletud, mistõttu on võimalik avaldada üsna suurel hulgal andmeid ja seisukohti sellel teemal esmakordselt.

Kohtuvõrgustiku optimeerimisest on enda magistritöös⁴ kirjutanud ka Justiitsministeeriumi asekantsler Marko Aavik, kes majandusteaduskonna magistritööle omaselt keskendub eelkõige kohtuvõrgustiku optimaalseima korralduse leidmiseks läbi kvantitatiivse analüüsi. Tema töös käsitletakse enamjaolt rahaliselt mõõdetavaid avaliku halduse aspekte ja jõutakse järeldusele, et teenuse kvaliteedi langemise vältimiseks on optimaalseim lahendus Eesti kohtusüsteemi jaoks sulgeda ka käesoleva uurimistö 12 kohtumaja hulka kuuluvad 10 kohtumaja. Aaviku hinnangul väärivad väiksemate kohtumajade seas vaid Haapsalu ja Narva kohtumaja tänasel kujul säilimist, seda vastavalt logistilistel ja poliitilistel põhjustel. Suletavate kohtumajade asemel tuleb Marko Aaviku magistritöö järeldusena luua teenuspunktid, mis võimaldavad soovijatele näiteks videokonverentside pidamist kohtumajadega. Käesoleva magistritöö autor ei nõustu Marko Aaviku magistritöö järeldustega soovitatud lahenduste osas, sest välismaa eriilmeliste näidete pealt on koostatud Eestile sobivaks mugandatud metoodika, töös viidatud järeldused võivad autori hinnangul olla pädevad ühe sammuna paljudest, kuid mitte lõpliku lahendusena. Pakutud idee võib endaga loetud aasta jooksul kaasa tuua järgmise reformivajaduse. Lisaks keskendub Aaviku töö majanduslikele ja geograafilistele aspektidele, lisades radikaalse otsuse pehmendamiseks ka teenusmajade kontseptsiooni, mis võimaldab mitmed probleemküsimused edasi reformi järgmistesse staadiumitesse lükata.

Marko Aaviku magistritöös sisalduvaid andmeid on ka käesoleva uurimuse autor enda töös korduvalt kasutanud, eelkõige erinevaid arvandmeid, mida autoril ei õnnestunud hoolimata korduvatest katsetest omandada. Et autorile ei antud võimalust lähteandmetega tutvuda, tuleb Aaviku magistritööle viidatud kohtadesse suhtuda allikakriitiliselt ja seda on käesoleva magistritöö autor ka läbivalt teha püüdnud. Samuti on käesolevas magistritöös Aaviku töö katvusest lähtuvalt pigem keskendutud vähem halduskoormuse ja kuluefektiivsuse küsimusele.

Antud töös on peaaesjalikult allikatena kasutatud internetis ja teostes avaldamata materjale, andmeid ja arvamusi, mis on autorile jõudnud enam kui saja päringu teostamise tulemusena. Nii näiteks moodustub arvestatav osa allikatest justiitsministeeriumilt, Tartu Maakohtult, Politsei- ja Piirivalveametilt, Tööinspeksioonist ja teistelt institutsioonidelt saadud materjalidest, selgitustest ja seisukohtadest. Teine suur osa allikatest moodustub erinevatest statistilistest andmetest ja uuringutest, seda eelkõige Statistikaametilt, aga ka näiteks Eurostatist ja mujalt. Uuritavate mõjude tuvastamiseks on kasutatud eelnevalt viidatud justiitsministeeriumi juhendit, analüüsitud on ka Euroopa Nõukogu kohtute efektiivsust

⁴ M. Aavik. Eesti maakohtute organisatsioonivõrk avaliku sektori juhtimise ja haldamise kontekstis. Magistritöö. Arvutivõrgus: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/57908/aavik_marko.pdf (10.02.2018).

hindava komisjoni välja antud juhendit⁵ kui võimalikku metoodikat uurimisküsimuse lahendamiseks.

Märksõnad: kohtud, kohtureformid, optimeerimine, efektiivsus.

⁵ Euroopa Nõukogu kohtute efektiivsust hindav komisjon. Guidelines on the Creation of Judicial Maps to Support Access to Justice within a Quality Judicial System. Arvutivõrgus: https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/quality/2013_7_cepej_Judicial_maps_guidelines_en.pdf (05.01.2018).

1. Teoreetiline käsitus kohtupidamise kohtadest Eestis

1.1. Kohtupidamise kohtade arengust

1991. aastal iseseisvuse taastanud Eesti Vabariigis võeti kohtusüsteemi loomisel aluseks Põhiseadus ja 23. oktoobril 1991 vastu võetud kohtute seadus. Selle järgi olid esimese astme kohtud Eestis maa- ja linnakohtud koos halduskohtutega.⁶

1992. aasta detsembris kehtima hakanud Eesti Vabariigi kohtute arvu ja nende koosseisude ning maa- ja linnakohtute kohtukaasistujate arvu kindlaksmääramise seaduse alusel oli Eestis 5 linnakoht (Tallinn, Narva, Kohtla-Järve, Pärnu ja Sillamäe) ning 15 maakohut (Harju, Lääne-Viru, Viljandi, Võru, Valga, Jõgeva, Lääne, Saare, Ida-Viru, Pärnu, Põlva, Tartu, Rapla, Järva ja Hiiu).⁷

Kolm aastat hiljem kirjutas Rait Maruste vajadusest kohtusüsteemi arenguga edasi minna. Tema jaoks oli probleemiks eelkõige kohtusüsteemi poliitiline juhtimine, vastuolu rahvusvaheliste põhimõtete ja põhiseadusega. Otsest kohtumajade korraldamise probleemipüstitust toodud ei olnud, küll aga oli uue süsteemi ettepanekuna kohtute haldustalituse toomine Riigikohtu kõrvale, mis oleks tähendanud lisapinna kasutuselevõttu selle institutsiooni tarbeks.⁸ Tagantjärei võib öelda, et suurem osa Maruste koostatud ja Riigikohtu üldkogu läbi arutatud ja heaks kiidetud ideedest realiseerunud ei ole.

2002. aastal kaotati väiksemate ümberkorralduste käigus Kohtla-Järve, Pärnu ja Sillamäe linnakohtud ja Hiiu maakohus. Seega langes maa- ja linnakohtute arv 20-lt 16-le.⁹

Suuremad ümberkorraldused jõustusid 2006. aastast, mil linnakohtud kadusid ja alles jäi neli maakohut – Harju, Tartu, Viru ja Pärnu. Kohtupidamise kohtade mõttes vormiliselt suur reform tavainimese jaoks erilist muutust kaasa ei toonud. Sillamäe ja Pärnu linnakohtud lõpetasid tegevuse. Kohtumajad, mis seni kandsid maakondade nime (Lääne-Viru, Lääne, Saare ja Järva), said endale asukohalinna nimed (Rakvere, Haapsalu, Kuressaare ja Paide). Esimese astme tsiviil-, kriminaal- ja väärteoasju jäid pärast suurt reformi lahendama 18 kohtumaja.¹⁰

⁶ H. Schneider. Kohtud Eestis: minevikus ja tänapäeval: lühiülevaade. Tallinn: Õigusteabe AS Juura, 1994, lk 37-38.

⁷ Eesti Vabariigi kohtute arvu ja nende koosseisude ning maa- ja linnakohtute kohtukaasistujate arvu kindlaksmääramise seadus - RT 1993, 1, 1.

⁸ Rait Maruste. Eesti kohtusüsteemi juhtimise korrastamise kava. – Juridica 1995/V, lk 201-205.

⁹ Kohtute seadus. - RT I 2002, 64, 390.

¹⁰ Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad. JMm 27.10.2005 nr 46. - RTL 2005, 111, 1706.

Muudatuse seaduseelnõu seletuskirja¹¹ järgi oli kohtute tööpiirkondade ühendamise eesmärkideks õigusemõistmise kiiruse ja koormuse ühtlustumine ning õigusemõistmise kvaliteedi paranemine. Kohtute koormuse küsimuses oli seadusemuudatus kahtlemata edasiminekuks, sest loodi teoreetiline võimalus kohtunikke ühe tööpiirkonna sees operatiivselt liigutada või kohtuasju asukohast sõltumatult kohtunike vahel ümber jagada vastavalt koormuse hetkeseisule ja õigusemõistjate arvu muutustele. Samal ajal kinnitati seletuskirjas, et kohus jääb endiselt kodanikule lähedale ja halvemuse suunas midagi ei muutu. Välja oli toodud ka reformiga kaasnev võimalik kulude kokkuhoid suurusjärgus 20 000 eurot aastas. Kokkuvõttes iseenesest eelnõu eesmärgiks väidetavalt ei olnud. See tekkis kohtu esimeeste lisatasudelt, lisanduvana nähti kohtunike liikumise, üldkogude korraldamise ja postiringide kulu. Alternatiivina esitatud kohtunikukohtade lisamine oleks eelnõu seletuskirja järgi tähendanud igal aastal lisakulusid suurusjärgus üks miljon eurot.

Lisaks nimetustele tõi 2006. aasta reform kaasa veel mitmeid organisatoorseid ümberkorraldusi. Nii näiteks tekkis võimalus juba eelpool mainitud tööpiirkonnasiseseks kohtuasjade liigutamiseks, lisaks sellele ka kohtunike liigutamiseks. Koos õigusemõistmisega tekkis samasugune nelikjaotus ka kinnistus- ja kriminaalhooldusosakondadega. Täpsustati ka kohtunike tööjaotusplaanide nõudeid selliselt, et oleks tagatud üheks muudatuse eesmärgiks olnud töökoormuste võrdsem jaotus.

2009. aasta alguses toimus ümberkorraldus ka Ringkonnakohtute tasandil – suleti Viru Ringkonnakohtus, mille tööpiirkond läks üle Tartu Ringkonnakohtule. Ka selle muudatuse eesmärgiks oli kohtute efektiivsuse tõstmine, sealhulgas väiksem ressursikulu, ühtlasem koormus ja spetsialiseerumise võimaluste parandamine.¹²

Kohtute avaliku statistika abil on võimalik vaadelda lahendite kvaliteedi küsimust enne ja pärast 2006. aasta kohtureformi. Selline vaatlemine on tavakodanikule muutunud võrdlemise keeruliseks, sest läbi aja on kajastatav statistika oluliselt muutunud. Kui näiteks 2003. aasta statistikas¹³ on välja toodud ringkonnakohtus rahuldamatalt jäänud asjade suhtarv kõikidest ühes menetlusliigis Ringkonnakohtusse jõudnud asjadest, siis 2017. aasta I ja II astme kohtute

¹¹ Kohtute seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/download/5c77ee8d-0a12-3028-8e3f-ddb7d23f352f> (12.01.2018).

¹² Kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4765422f-faf8-4be0-612e-0810b60d8754/Kohtute%20seaduse%20muutmise%20seadus> (12.01.2018).

¹³ Eesti Vabariigi I ja II astme kohtute statistika 2003. aastal. Arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kstat2003.pdf> (01.03.2018).

statistikas¹⁴ on Ringkonnakohtus lahenduse leidnud kohtuasjade suhtarvude puhul aluseks võetud kõik maakohtute lahendid. Sellisel moel on esmasel põgusal vaatlusel võimalik tajuda näiteks lahendite kvaliteedi enam kui 10-kordset paranemist, kui tegelikkuses on vahe ehk mõne protsendipunkti suurune. Kahe näitena toodud statistilise vaate vahele jääb veelgi kummalisemaid arvutusi. Näiteks 2009. aasta kohtute statistikas¹⁵ on kriminaalasjade Ringkonnakohtu lahendite puhul kasutatud mõistet „isikute arv läbivaadatud asjades“, mis erineb suuresti kohtuasjade arvust ja seetõttu pole 2009. aasta statistikat tervikuna võimalik võrdlemisel kasutada.

2003. ja 2017. aasta ringkonnakohtus lahendatud kohtuasjade statistika ühtlustamisel, võttes aluseks kõiki lahendatud asju, saab siiski mingil määral võrrelda, kuidas on 13 aastaga kohtulahendite kvaliteet muutunud. Kohtulahendi kvaliteedi all on käesoleva magistritöö puhul mõeldud eelkõige seda, kas edasikaevatud kohtuotsust on hilisemates kohtuastmetes osaliselt või täielikult muudetud. Muutmise korral eeldab autor, et maakohtu kohtulahend ei ole olnud piisavalt kvaliteetne, muutmata jätmise korral on maakohtu lahendi kvaliteet olnud piisav. Tegemist on ühe võimaliku kvaliteedistandardiga, mis ei peegelda kindlasti lõpuni tegelikku kohtumaja võimekust õiglaste ja õigete lahendite tegemisele. Sellegi poolest võib eeldada, et teatud määral võib järgmistes astmetes vastu pidamist kohtulahendi kvaliteedinäitajana siiski kujutada.

¹⁴ I ja II astme kohtute statistilised menelusanndmed. 2007. aasta kokkuvõte. Arvutivõrgus: http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/2007_a_kohtustatistika_kokkuvf5te_avaldamiseks.pdf (01.03.2018).

¹⁵ I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed. 2009. aasta kokkuvõte. <http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/ijaiiastmekohtutemenetlusstatistika2009.a.pdf> (01.03.2018).

Tabel 2. Ringkonnakohtus muutmata lahendite osakaal 2003-2017.¹⁶

	2003		2017		Muutus	
	Arv	Osakaal	Arv	Osakaal	Arv	Osakaal
Kriminaalasjade arv						
RKKs	2544	100%	2097	100%	-447	-
sh muutmata lahendeid	1865	73,3%	1785	85,1%	-80	11,8%
Tsiviilasjade arv						
RKKs	2108	100%	2800	100%	692	-
sh muutmata lahendeid	1082	51,3%	1467	52,4%	385	1,1%
Kriminaal- ja tsiviilasjade arv						
RKKs kokku	4652	100%	4897	100%	245	-
sh muutmata lahendeid	2898	62,3%	3367	68,75%	469	6,5%

Ülalolevast tabelist 2 on näha, et kohtulahendite kvaliteet on Ringkonnakohtu statistikat arvesse võttes 13 aasta jooksul 6,5% paranenud. Et vastavat statistikat avaldatakse kahe Ringkonnakohtu alusel, ei ole kahjuks võimalik vaadelda kvaliteedi muutumist kohtupidamise kohtade lõikes. Tähelepanuväärne on ka asjaolu, et peaaegu kogu kvaliteeditõus on tekkinud kriminaalasjadest, mille hulk samal ajal umbes viiendiku võrra vähenenud on. Samas tsiviilasjade puhul, kus lahendatud asjade hulk on umbes neljandiku võrra tõusnud, kvaliteedi muutumist praktiliselt ei ole. Selle teadmise alusel võib spekuloida, kas juhul, kui asjade hulk oleks jäänud samaks või sarnaselt tsiviilasjadele suurenenud, saaksime endiselt lahendite kvaliteedi tõusust rääkida ehk kas Ringkonnakohtusse jõudvate asjade arv on vähenenud suuresti nende asjade arvelt, millel oleks potentsiaali saada osaliselt või täielikult muudetud või rahuldatud.

Teine huvitav tabelist välja joonistuv aspekt on asjaolu, et 14 aastaga on kriminaal- ja tsiviilasjade koguhulk Ringkonnakohtutes suurenenud. Arvestades sinna juurde ka Viru Ringkonnakohtu kontekstis kõige olulisema, Ringkonnakohtus lahendatavate haldusasjade

¹⁶ Eesti Vabariigi I ja II astme kohtute statistika 2003. aastal. Arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kstat2003.pdf> (01.03.2018) ; Esimese ja teise astme kohtute menetlusstatistika 2017. a koondandmed. Arvutivõrgus: http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/i_ ja_ ii_ astme_ kohtute_ 2017.a_ statistilised_ koondandmed.pdf (01.03.2018).

hulga kasvu umbes 2 korda 843lt asjalt 2003. aastal¹⁷ 1679le asjale 2017. aastal¹⁸, tekitavad küsimusi Viru Ringkonnakohtu sulgemise eelnõu 2008. aasta seletuskirjas välja toodud alljärgnevad laused: „Ringkonnakohtutesse saabuvate asjade arv on viimase kolme aasta jooksul vähenenud 9,2% ehk ligi 500 asja võrra ning ligi 1000 asja võrra alates 2001. aastast. Ringkonnakohtutesse saabuvate asjade arvu tõusu ei ole ette näha.“¹⁹

Seega tekib küsimus, kas tõusu mitte ette nägemisel oli tegemist eelnõu väljatöötajate ebapädevusega või polnud tõepoolest võimalik ette näha kümne aasta muutuseid kohtusse pöördujate hulgas. Mõlemal juhul on küsitav, kuidas on tagatud usaldusväärsus sarnaste väidete uskumiseks näiteks juhul, kui selline põhjendus tuuakse kohtumajade sulgemise puhul tulevikus. Siit edasi võib spekuloida, kas erinevad kohtuid puudutavad muudatused on omavahel kooskõlas ehk kas neid vaadatakse kogumis ja pikaajaliselt, hinnates üheskoos kohtumajade koormust ja riigilõivude küsimust – näiteks riigilõivude potentsiaalsel langetamisel kasvab eeldatavasti kohtuasjade hulk, mis võib mõjutada kohtuasjade senise vähenemise trendi.

Tuleb nentida, et lahendite kvaliteedi tõusu taga ainult 2006. aasta kohtureformi näha on ennatlik, sest lahendite kvaliteedi tõus pidi tekkima eelkõige kohtunike spetsialiseerumise arvelt, kuid spetsiifilist spetsialiseerumist väiksemates kohtumajades siiani toimunud ei ole. Näiteks Tartu Maakohtu tööpiirkonnas on hetkel spetsialiseerumine tsiviil- ja kriminaalasjade vahel, lisaks on viis kohtunikku spetsialiseerunud pankrotiasjade jaoks (vt Lisa 1). Paranenud lahendite kvaliteedile on tõenäoliselt oma tugeva positiivse mõju andnud kohtujuristide lisandumine. Näiteks 2009. aasta statistikas leiduv tsiviilasjade Ringkonnakohtus muutmata jäänud lahendite osakaal oli 53,7%²⁰ ehk vaid 2,4% kõrgem kui enne reformi. Nagu ka eelpool viidatud, ei pruugi kvaliteedimäära tõusu või languse puhul siiski näha üht või kaht konkreetset tegurit – kindlasti on oma osa ka õiguskorra stabiliseerumisel, 2004. aastal vastu võetud Kriminaalmenetluse seadustikul ja 2006. aastal vastu võetud Tsiviilmenetluse seadustikul. Seetõttu tuleb kõikumisi arvestada eelkõige indikaativsena. Samuti pole teada lahendite tühistamise põhjusi, millest sõltub otseselt see, kas lahendi muutmist või tühistamist saab käsitleda maakohtu veana või mitte.

Kohtunike 2006. täiskogul peetud kõnes ütles justiitsminister Rein Lang, et ei ole põhjust väita, et Eesti kohtusüsteemis oleks kvaliteediga probleeme. Samas ei olnud tema sõnul ka

¹⁷ Eesti Vabariigi I ja II astme kohtute statistika 2003. aastal, lk 21.

¹⁸ Esimese ja teise astme kohtute menetlusstatistika 2017. a koondandmed, lk 11.

¹⁹ Kohtute seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu, lk 1.

²⁰ I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed. 2009. aasta kokkuvõte, lk 22.

usaldusväärset analüüsi või infot, mis seda arvamust kinnitaks, ning ei ole aktsepteeritud kokkulepet, kuidas kvaliteeti üldse hinnata. Sellegi poolest arvas minister, et mõistlikul määral spetsialiseerumine on õige ja vajalik.²¹

2011. aastal suleti Viru maakohtu all tegutsenud Kohtla-Järve kohtumaja, jättes kohtumajade arvuks 17.²² 2016. aasta veebruarist ei ole eraldiseisvat kohtumaja Põlvas.²³

Viimase 14 aasta kohtunike jaotust vaadates tuleb nentida, et suuri muutusi kohtunike üldarvus toimunud ei ole. Kui 2004. aastal²⁴ oli maakohutes 154 kohtunikukohta, siis 2011. aastal²⁵ oli neid 153 ja 2017. aastal²⁶ 150. Viimase kolme kohtunikukoha vähenemisest kaks on tulnud Viru maakohtu arvelt Jõhvi ja Narva kohtumaja kohtunike arvu vähenemisest ja üks Paide kohtumajast. Arvestades, et vähenemine on toimunud 3% ulatuses, ei saa sellest märkimisväärseid järeldusi teha.

Käesolevas töös ei vaadelda halduskohtute küsimust, sest nende kohtute suurem reform toimus 2001. aastal, millega süsteem, kus igas maakonnas vähemalt üks halduskohus oli, muutus, ja alles jäi käesoleva magistratöö hüpoteesiga sarnanev olukord kokku nelja halduskohtuga Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Jõhvis. Timo Ligi on 2001. aastal analüüsinud reformi mõjusid ja hindas juba õige pea pärast muudatust, et kohtu kättesaadavus ei halvenenud, sest halduskaebuste arv kasvas üle 16%. Oht teistpidiseks tulemuseks oli siiski olemas, sest Ligi hinnangul kauges kohus kodanikest märkimisväärselt. Piiriks, mis oleks kättesaadavust piiranud, oleks Ligi hinnangul olnud see, kui transpordikulud muutuvad nii kõrgeks, et isik ei soovi seetõttu kaebust esitada.²⁷ Seega vähemalt tuntavat mõju reformist tavainimese jaoks ei tekkinud, samas detailselt kaudseid järeldusi analüüsitud ei ole.

²¹ Rein Lang. Õigus- ja kohtusüsteemi areng. Kohtunike täiskogu 2006. – Eesti kohtu lugu. 2006.-2008. aastal peetud kohtuteemaliste ettekannete valikkogumik. Tartu: Riigikohus 2008, lk 15.

²² Justiitsministri 27. oktoobri 2005. a määruse nr 46 „Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad” muutmise - RT I 2010, 78, 594.

²³ Justiitsministri 27. oktoobri 2005. a määruse nr 46 „Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad” ning justiitsministri 27. oktoobri 2005. a määruse nr 47 „Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel” muutmise. - RT I, 19.01.2016, 3.

²⁴ Eesti Vabariigi I ja II astme kohtute statistilised andmed 2004. aastal. Arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kohtutestatistika2004kodulehele0.3.pdf>, lk 14 (01.03.2018).

²⁵ Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel. - RT I, 30.09.2011, 7.

²⁶ Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel. - RT I, 23.12.2017, 13.

²⁷ Timo Ligi. Eesti halduskohtute reformi mõju õigusemõistmise efektiivsusele. – Kohtute sõltumatus ja kohtusüsteemi toimimise efektiivsus Eestis. Tartu: Sihtasutus Iuridicum, 2002, lk 69.

1.2. Kohtumajade organisatsioonivõrgu muudatustest

Käesoleval hetkel on Eestis kohtumajad jagunenud eelkõige geograafilist aspekti silmas pidades – igas maakonnas on vähemalt üks kohtupidamise koht. Kokku on antud töös kohtupidamise kohtadeks liigitatavaid kohtumaju hetkel 18 - Harjumaal on kolm (Liivalaia, Kentmanni ja Tartu mnt), Ida-Virumaal on kaks kohtumaja (Narva ja Jõhvi). 2016. aastal ühendati Võru ja Põlva kohtumajade teeninduspiirkond ja juhtimine viisil, mille käigus sai Põlva kohtumajast sisuliselt Võru kohtumaja allüksus, samasugune olukord on juba aastaid Haapsalu ja Kärdla kohtumajaga – Kärdlas eraldi kohtumaja puudub, aga Haapsalu kohtumaja üks osa asub Kärdlas. Nii on tänasel päeval tagatud kohtupidamine kõikides Eesti maakondades, seda küll liidetud kohtumajade osadena Hiiu- ja Põlvamaal, see-eest suuremal määral on kohtupidamine tagatud Ida-Virumaal ja Harjumaal (Tallinnas) läbi mitme kohtupidamise koha olemasolu.²⁸

Kui rääkida kohtupidamise paikadest ja kohtu kättesaadavusest, siis tuleks mööndustega 18le kohtumajale juurde arvestada ka Tartu Maakohtu Võru kohtumaja Põlvas ja Pärnu Maakohtu Haapsalu kohtumaja Kärdlas. Kogu järgnevas töös on räägitud justnimelt esimese astme tsiviil- ja kriminaalrajade kohtupidamise kohtadest, teisisõnu arvestatud on ka Kärdlat ja Põlvat kui kohtupidamise paika.

Juba 2018. aasta kevadel peaks kohtupidamise kohtade arv vähenema 16 peale – kolm Tallinnas tegutsevat kohtumaja viiakse ühe katuse alla uude Tallinna kohtumajja.²⁹ Sellisest 16 kohtupidamise koha loogikast lähtub ka ülejäänud töö.

Viimasel paaril aastal on meedias jutuks olnud Põlva, vähemal määral ka näiteks Viljandi ja Jõgeva kohtumaja edasine saatus. Reaalsete otsusteni on jõutud Põlva kohtumaja osas. Nagu eelpool öeldud, 1. veebruarist 2016 ühendati Põlva ja Võru kohtumajad Võru kohtumaja juhtimise alla. Muudatuse positiivseteks külgedeks toodi lühenev menetlusaeg ja kohtulahendite kõrge kvaliteedi tagamine.³⁰

Tartu Maakohtu esimees Liivi Loide tegi 2017. aastal Kohtute Haldamise Nõukojas ettepaneku sulgeda Põlvas kohtupidamise punkt sootuks, kirjutades ettepanekus muuhulgas: „Uudse juhtimis- ja töökorralduse kohaldumise sobivuse kontrollimise järel praktikas on tekkinud selge

²⁸ Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad. - RT I, 16.03.2018, 13.

²⁹ Uus Tallinna kohtumaja. Arvutivõrgus: <http://www.rkas.ee/arendusobjektid-1/ehitused/uus-tallinna-kohtumaja> (20.03.2018).

³⁰ Võru ja Põlva kohtumajade tööpiirkonnad ühendatakse. Justiitsministeerium 27.01.2016. Arvutivõrgus: <https://www.just.ee/et/uudised/voru-ja-polva-kohtumajade-toopiirkonnad-uhendatakse> (20.03.2018).

arusaam, et järgmine mõistlik samm kõnealuses piirkonnas oleks õigusemõistmise koondamine reaalselt ühte, s.o Võru majja.“ (vt Lisa 2)

Muuhulgas põhjendas Loide ettepanekut sellega, et kohtunike koondumine Võrru aitaks kaasa spetsialiseerumisele, lihtsustaks töökorraldust puhkuste või ootamatute haigestumiste puhul. (vt Lisa 2)

Kohtute haldamise nõukoda kinnitas Loide ettepaneku, kuid justiitsminister jättis vastava ettepaneku määrusena välja andmata, mistõttu vähemalt esialgu Põlvas kohtupidamise koht säilib.

Justiitsministeeriumi esindaja edastas töö autorile justiitsminister Urmas Reinsalu lakoonilise põhjenduse Põlva kohtumaja sulgemata jätmiseks: „Pärast kohtute töökoormuse analüüsiga tutvumist, Tartu maakohtu esimehe ettepanekute kuulamist ning Põlva kohtumaja kohtunike ja teenistujate, maavalitsuse ning valla esindajatega detsembri alguses toimunud kohtumist otsustasin, et Põlva kohtumaja jääb tegutsema senises asukohas“. (vt Lisa 17)

2017. aasta lõpus jõudis meediasse justiitsministeeriumi plaan, mille järgi kaovad 2018. aasta aprillist esimese astme kohtumajade teeninduspiirkonnad. Nii hakkavad kõik ühe maakohtu alla kuuluvad kohtumajad teenindama kõiki maakohtu tööpiirkonnas asuvaid kohtuid. See võimaldab justiitsministeeriumi hinnangul väiksemate kohtumajade kohtunikel spetsialiseeruda kindlat tüüpi kohtuasjade lahendamisele. See tähendab, et menetlusosalised peavad tõenäoliselt tulevikus hakkama kohtupidamiseks kaugematesse kohtumajadesse liikuma. Justiitsministeeriumi hinnangul toob see endaga kaasa kohtulahendite kvaliteedi tõusu. Eesti kohtunike ühingu esimees Indrek Parrest'i hinnangul pole muudatuse juures arvesse võetud inimestele avalduvaid mõjusid ja saatis sellekohase märgukirja justiitsministeeriumile. Seda, kas muudatuse tulemusena peavad hakkama maakondade vahel liikuma kohtunikud või menetlusosalised või hakkab tõusma videokonverentside arv, ei olnud veel päris selge, kuid justiitsministeeriumi esindaja hinnangul hakkavad pigem liikuma menetlusosalised. Ministeeriumi hinnangul muudatus suurt negatiivset mõju kaasa ei too, sest see puudutab väikest osa elanikkonnast.³¹

2018. aasta märtsi keskel oli eelpoolnimetatud plaan Tartu Maakohtu esimehe Liivi Loide sõnul veel ministri määrusega kinnitamata. Loide selgituse järgi ei poolda Tartu Maakohus säärast muudatust, sest see ei ole kooskõlas kehtiva seadusega ja tekitaks erinevaid probleeme ning ebaselgust nii kodanikele kui kohtutele. Lisaks tekitab Loide hinnangul teeninduspiirkondade

³¹ Ministeerium tahab kohtunike spetsialiseerumist. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/686481/ministeerium-tahab-kohtunike-spetsialiseerumist> (29.03.2018).

vabaks laskmine küsimuse, miks üldse väiksemaid kohtumaju tarvis on, kui kaob ära nende peamine eelis ehk kodulähedus. (vt Lisa 1)

1.3. Väiksemate kohtumajade sulgemise kavatsus

Et riik vähemalt justiitsministeeriumi tasandil juba täna erinevaid võimalusi kohtupidamise kohtade sulgemiseks üsna tõsiselt kaalub, selgub Kohtute haldamise nõukoja protokollidest.

Kohtute reformimise võimaluste analüüside koostamist on mainitud kahes magistritöö kirjutamise hetkel kättesaadaval olevatest protokollidest.

11. märtsil 2016 toimunud Kohtute haldamise nõukoja (KHN) 87. istungil³² tõstatas küsimuse kohtute reformimisest Riigikohtu esimees Priit Pikamäe, kelle teemapüstitus lähtus sama aasta veebruaris toimunud kohtujuhtide nõupäeval justiitsministeeriumi esindaja pakutud kavast analüüsida kohtusüsteemi võimalikke reforme. Justiitsministeeriumi esindaja Marko Aaviku selgituste järgi oli ministeeriumis käivitatud kaks analüüsi, millest üks puudutas väiksemate kohtumajade võimalikku sulgemist või ümberkujundamist. Selle analüüsi eesmärgiks oli Aaviku sõnul „...otsida vastus küsimusele, kas Eesti kohtuorganisatsiooni ülesehitus, haldusterritoriaalne jaotus ja organisatoorsete üksuste suurus on optimaalne.“ Lisaks kohtupidamise paikade küsimusele nähti analüüsi osana ka hinnangut küsimusele, mitu maa-, haldus- ja ringkonnakohut Eestis olema peaks. Analüüsi toimumine tekitas KHNs eelkõige hulga küsimusi ja muret seoses analüüsi sisu, selle valmimisaja ja tulemustega. Näiteks kerkis küsimus kohtute võimaliku reformi suhestumisest planeeritava riigireformiga, mille osas justiitsministeeriumi esindaja lubas, et kõik ettepanekud, mille justiitsministeerium teeb rahandusministeeriumi reformipaketti, saavad eelnevalt analüüsitud.

Riigikohtunik Ivo Pilving nentis, et kohtusüsteem peab demograafilise olukorraga ühte sammu käima, kuid rõhutas vajadust leida Eesti jaoks kõige optimaalsemad lahendused ja mitte juhinduda otsuste tegemisel üleliia välismaa näidetest ja näiteks Euroopa Nõukogu Tõhusa Õigusemõistmise Euroopa Komisjoni (CEPEJ) juhustest – pelgalt kuluefektiivsuse hindamise kõrval tuleb tema sõnul säärase analüüsi puhul lähtuda ka õigusemõistmise kättesaadavusest kõikidele osapooltele, sealhulgas ka maapiirkondade elanikele.

³² Kohtute Haldamise Nõukoja kaheksakümne seitsmenda istungi protokoll. Arvutivõrgus: http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/87_protokoll_11_03_2016.pdf, lk 11-18 (05.03.2018).

Tartu Ringkonnakohtu kohtunik Tiina Pappel palus ministeeriumil võimaluse korral lähtuda mõneaastase perspektiivi asemel pikaajalisest vaatest ja panna paika lõppeesmärk, kuhu kohtusüsteemi optimeerimine jõudma peaks. Samuti tõstatas Pappel küsimuse sellest, kas kohtuvõrgu optimeerimine on kooskõlas Vabariigi Valitsuse eesmärgiga tagada teenuste kättesaadavus maapiirkondades ja nentis vajadust ka seda aspekti analüüsi juures silmas pidada.

Riigikohtunik Villu Kõve sõnul tundus temale materjale lugedes, et liigutakse kahe kohtumaja süsteemi poole, kusjuures on võimalik, et kogu Eestisse jääks alles vaid üks kohus.

Lõpetuseks nentis Riigikohtu esimees veel, et „mis puudutab kohtuvõrgu ümberjooonistamist, siis see on mingis mõttes paratamatu. Ma ütlesin ka oma kohtunike täiskogu ettekandes, et olukorras, kus demograafilises olukorras mingit paranemist näha ei ole, on see vältimatu. Meil tuleb ära märkida, millised on õigusemõistmise kättesaadavuse kriteeriumid ja selle järgi vaadata, millised kohtumajad on otstarbekas alles jätta ja millised mitte.“

Tähelepanuväärt on ka justiitsministeeriumi asekanstleri väljaütlemine: „Mingis perspektiivis ootab kohtusüsteemi kohtumajade arvu vähenemine ja see on ainukene asi, mida ma saan praegu öelda. Millises perspektiivis ja milliseid kohtumaju, seda peab analüüs ütlema. Arvestades seda, milline on olnud demograafiline muutus Eesti erinevates piirkondades, siis on loogiline, et kohtumajade struktuur peab sinna järgi tulema.“³³

Selles seisukohas on sõnaselge sõnum – kohtupidamise paikade ümberkorraldus on perspektiivis vältimatu. Istungilt jäid kõlama KHNi liikmete soovid lähtuda vähem välismaa näidetest, võtta arvesse Eesti eripärasid, maapiirkondade elanikke ja regionaalpoliitilisi suundi.

Teisel korral räägiti kohtupidamise paikade reformi analüüsist KHNi 90. istungil, mis toimus 30. septembril 2016. Päevakorrapunkti sisse juhatades mainis Riigikohtu esimees Priit Pikamäe, et kohtureformi planeerimine on ka Eesti Rahvusringhäälingu uudistest läbi käinud.³⁴

Tõenäoliselt pidas Priit Pikamäe silmas Rahvusringhäälingu uudist sellest, et justiitsministeerium plaanib kaheksas linnas kohtute kinnistus- ja registriosakondade büroode sulgemist. Selline muudatus viidi ellu 1. juulil 2017.³⁵

³³ Kohtute Haldamise Nõukoja kaheksakümne seitsmenda istungi protokoll, lk 13.

³⁴ Kohtute Haldamise Nõukoja üheksakümnenda istungi protokoll. Arvutivõrgus: http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/90_protokoll_30_09_2016.pdf, lk 2 (05.03.2018).

³⁵ Alates 1. juulist 2017 suletakse kohtulike registrite kantseleide vastuvõtupunktid. Arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/et/ajakirjanikule/uudised/alates-1-juulist-2017-suletakse-kohtulike-registrite-kantseleide> (20.03.2018).

Justiitsministeeriumi asekanstler Marko Aavik tegi KHNis ülevaate seni analüüsi tarbeks tehtud tööst: koguti materjale rahvusvahelistest organisatsioonidest, kasutatakse vastavat CEPEJ juhendit, uuritakse näiteid teiste riikide seas ka Prantsusmaalt, Itaaliast, Portugalist, Soomest ja Taanist, telliti uuringufirmalt TNS Emor uuring inimeste kokkupuutest kohtuga ja internetikasutuse oskusest ning võimalustest. Peale selle koguti kohtumajade statistikat, sealhulgas töökoormuse jaotust, kohtumajade ülalpidamise kulusid, erinevaid ressursijaotusi, demograafilist situatsiooni, transpordivõrku ja uurimisasutuste ning prokuratuuri vajadusi kohtu olemasoluks ning koguti infot infrastruktuuri võimaliku ümberpaiknemise kohta. Aavik nentis, et analüüs ei hakka vastama küsimusele, millised kohtumajad tuleks sulgeda, vaid leiab, millised valikud võiksid olla ratsionaalsed. Ta avaldas lootust, et analüüsi on võimalik tutvustada 2017. aasta esimeses KHNis. Seoses kirjeldatud analüüsiga avaldasid KHNi liikmed erinevaid seisukohti. Riigikohtu liige Villu Kõve nentis, et kohtumajade võimalik sulgemine mõjub negatiivselt eelkõige kahele grupile tsiviilasjadele – perekonnaõiguslikud, eriti lastega seotud asjad, ja naabritevahelised vaidlused, kus on tihti tarvis paikvaatlust sooritada. Tartu Maakohtunik Donald Kiidjärv lisas loetelusse ka hoolekandeteenustega seotud asjad. Justiitsministeeriumi esindaja sõnul on eesmärgiks teenuse kättesaadavuse säilimine, ja avaldas enda isikliku seisukohana idee paikades, kus kohtumajad sulgetakse, alles jätta teeninduspunktid, kus on võimalik näiteks videosilla abil kohtuistungitel osaleda. Riigikohtunik Ivo Pilvingu sõnul on võimaliku reformi puhul olulised tahud ökonoomsus, õigusemõistmise kättesaadavus ja see, et reform ei aitaks kaasa drastilisele rahvastiku vähenemisele. Tartu Maakohtu esimees Liivi Loide sõnul on analüüsi puhul väga olulised ka kasutatavad lähteandmed, näiteks transpordivõrgu ja interneti kättesaadavuse ja kasutatavuse osas. Riigikogu õiguskomisjoni liige Toomas Vitsut nentis, et riigivõimu perifeeriast äratoomine on oht riigi julgeolekule ja tegi ettepaneku arutada asja parlamendis riiklikult tähtsa küsimusena. Sellele mõttele sekundeeris justiitsminister Urmas Reinsalu, kelle sõnul ei tohi riik aidata kaasa jõukamasse kanti valgumisele. Riigi peaprokurör Lavly Perling rõhutas, et kannatanutele ja tunnistajatele peab olema tagatud kohtusse liikumise hüvitamine. Riigikohtu esimees Priit Pikamäe võttis arutelu kokku sooviga saada teada võimalike muutuste eesmärgid, et reforme ei tehtaks lihtsalt reformide pärast. Sealhulgas soovitas ta tungivalt teha koostööd kohtumajade juhtidega, kes kohalikke olusid kõige paremini mõistavad.³⁶

Magistritöö koostamise hetkel oli avalikult kättesaadavaks tehtud protokollid kuni 2017. aasta märtsis toimunud 93. nõukoja istungini, kuid analüüsist rohkem seni juttu pole tehtud.

³⁶ Kohtute Haldamise Nõukoja üheksakümnenda istungi protokoll, lk 2-9.

Kohtumajade ümberkorraldamise päevakajalisusest on rääkinud ka CEPEJ, kelle sõnul on praeguste kohtumajade võrgustike puhul olnud peamiseks küsimuseks kohtuteenuste inimestele võimalikult lähedale viimine. Viimasel ajal on aga nii infrastruktuuri kui infotehnoloogia arengu tõttu ligipääs informatsioonile ja teenustele parem kui aastakümneid tagasi. Teise aktuaalsuse põhjusena tuuakse välja üldine tendents nii avalikus kui ka erasektoris, kus teenuste arendamisel on üheks eesmärgiks ratsionaliseerimine, kulude optimeerimine ja efektiivsuse tõus. Sellise tendentsi üheks põhjuseks on CEPEJ hinnangul ülemaailmne majanduskriis, mis sundis läänemaailma optimaalseid lahendusi otsima. Igasuguste optimeerimiste juures rõhutab CEPEJ, et oluline on leida majandusliku efektiivsuse kasv selliselt, et ei kaoks tähelepanu pakutava teenuse ja otsuste kvaliteedilt.³⁷

Arvestades, et nii justiitsministeeriumis kui kohtunikkonna hulgas valitseb teatud arusaam, et kohtumajade likvideerimine mingis mahus on vältimatu, on tarvis hinnata, kas ja millistel tingimustel võiks selline likvideerimine aset leida. Selleks on autori hinnangul vajalik läbi viia mõjude analüüs võimalikult suurt hulka mõjusid arvesse võttes. Töös analüüsitav hüpoteetiline likvideerimiskava näeb ette kõikide kohtumajade sulgemise, mis täna ei asu maakohtute keskustes. Tegemist on suhteliselt radikaalse hüpoteetilise olukorraga, mis samas ei muudaks tänast maakohtute arvu ja jätaks alles regionaalsed kohtumajad.

1.4. CEPEJ juhised kohtuvõrgustiku optimeerimiseks

Euroopa Nõukogu Tõhusa Õigusemõistmise Euroopa Komisjon andis 2013. aastal välja juhised kohtute organisatsioonivõrgustiku loomiseks, et toetada ligipääsu kvaliteetsele õigusemõistmisele (edaspidi juhised). Juhiste eesmärk on pakkuda välja raamistik, mille abil töötada välja reforme ja võtta vastu otsuseid, et kujundada või ümber kujundada riikide või riigi osade kohtuvõrgustikke. CEPEJ jagab erinevad hindamist vajavad aspektid võtmefaktoriteks ja lisafaktoriteks. Võtmefaktorid on seotud rahvastikuga, kohtu suurusega, kohtute töökoormuse ja geograafilise lähedusega, lisafaktorid on infotehnoloogia, kohtumajade haldusküsimused, äritegevuse hulk, vahekohtute osakaal, õigusabiteenuse kättesaadavus ja kohtutöötajate värbamine. Sisuliselt tuleb kõigepealt vaadata kohtusüsteemi hetkeseisu, seejärel kasutades juhendis etteantud hinnanguid, luua pilt sellest, milline kohtusüsteem optimeerituna välja peaks nägema, ja kolmandaks tuleb leida viisid, kuidas ideaalolukorrale võimalikult lähedale jõuda,

³⁷ Euroopa Nõukogu kohtute efektiivsust hindav komisjon. Guidelines on the Creation of Judicial Maps to Support Access to Justice within a Quality Judicial System, lk 3.

st millised kohtumajad sulgeda, millistega liita, mitme kohtunikuga alles jäävad kohtumajad opereerima peaks ja nii edasi. CEPEJ juhendi puhul on tegemist eelkõige ratsionaalsust taotleva analüüsiskeemiga. Tasakaalustava jõuna maksimaalse optimaalsuse kõrvale on toodud kohtute kõrge kvaliteedi tagamine. CEPEJ juhend ütleb üsna selgelt, et tegemist on kohtusüsteemi kulusid ja investeeringuid optimeeriva juhendiga. Eraldi on välja toodud, et kohtute geograafia peab leidma tasakaalu ligipäätavuse, kohtumajade suuruse, kulude kokkuhoiu ja maksimaalse teenuse kvaliteedi. CEPEJ on loonud standardjuhendi, mis võimaldab kogu kohtuvõrgustiku küsimust kvantitatiivselt välja arvutada ehk põhimõtteliselt kõik juhendis välja toodud aspektid on võimalik hinnastada või esitada arvudena ning hulga arvutuste teel on võimalik leida vastus küsimusele, milline kohtute organisatsioonivõrk on kõige ratsionaalsem.

Autori hinnangul võib säärane kõikidele Euroopa Liidu riikidele standardiseeritud ja kvantitatiivsusele rõhuv juhend küll olla selge ja õigete andmete olemasolul teostatav, kuid ei võta arvesse mitmeid väga olulisi aspekte.

Esiteks ei sobi standardiseeritud näitearvud Eesti demograafiliste ja geograafiliste näitajate ning regionaalpoliitilise olukorraga. Eestis on maakohtutes 150 kohtunikku³⁸, CEPEJ standardi järgi peaks ühe kohtu minimaalne kohtunike arv maksimaalseks optimaalsuseks olema 40.³⁹ Viimastel aastatel on püütud Eestis riigiasutusi pigem regionaalpoliitilistel eesmärkidel rohkem Tallinnast välja viia, kohtumajade sulgemine ja kohtusüsteemi koondumine Tallinnasse (ja võib-olla ka Tartusse), mis esmapilgul CEPEJ juhendi järgi tõenäoline pakkumine oleks, ei kannaks seda ideed. Selleks, et erinevad etteantud määrad Eestile vastavaks teha, on tarvis lisaarvutusi ja mõõdukal määral kohandusi ja mugandusi, mille tulemusena võib küll tekkida CEPEJ kontrollskeemist keerulisem ja miks mitte ka vaieldavam sisend, kuid selline analüüs peaks andma terviklikuma ja rohkem tegelikkust kaasava pildi.

Teiseks on väga palju kvalitatiivselt hinnatavaid või üldse eraldi analüüsi vajavaid aspekte, mida igal juhul kohtumaja sulgemist planeerides hinnata tuleks, kuid mida juhendis esile toodud ei ole. Näiteks võiks tuua kohtute sulgemise (põhi)seaduspärasuse – kui riigi põhiseadus otseselt või kaudselt igasuguse kohtuteenuse kättesaadavuse vähenemise keelab, ei ole oluline, kui suur on potentsiaalne kokkuhoid. Ka Eesti põhiseaduse puhul on vajalik selle tõlgendamine läbi kommentaaride ja muude õiguse allikate, et teada saada, kas ja mis tingimustel kohtute sulgemine põhiseaduspärane on. Samuti on autori hinnangul vajalik hinnata riigiti

³⁸ Euroopa Nõukogu kohtute efektiivsust hindav komisjon. Guidelines on the Creation of Judicial Maps to Support Access to Justice within a Quality Judicial System, lk 3-11.

³⁹ Euroopa Nõukogu kohtute efektiivsust hindav komisjon. Guidelines on the Creation of Judicial Maps to Support Access to Justice within a Quality Judicial System, lk 7-8.

ebastandardset regionaalpoliitilist küsimust. Kuigi erinevalt Põhiseadusest on regionaalpoliitilisi seisukohti võimalik lihtsamini ümber vaadata ja erinevad lähenemissuunad on üsna tihti seotud ka valitsevate parteide poliitikaga, on näiteks Eesti puhul on viimaste aastate valitsuskoalitsioonide väljaütlemiste taustal võimalik väita, et regionaalpoliitiliste suundade osas eriarvamusi pole. Üldiselt nõustutakse vajadusega pöörata tähelepanu Tallinnast väljapoole, iseasi, kuidas teoreetiline teadmine praktikaks ja tulemusteks on suudetud kujundada. Seega tuleb igal juhul küsida, kas kohtumajade sulgemine on kooskõlas pikaajalise regionaalpoliitikaga. Kui ei, on valitsejal üsna keeruline selgitada ümberkorralduste vajalikkust ja väita, et peamiseks põhjuseks ei ole kulude optimeerimine.

Näiteks hüpoteetilises olukorras, kus riigi regionaalpoliitika strateegiline vaade keelaks kohtumajade sulgemise väiksemates kohtades, on võimalik, et käesoleva töö käigus teostatavast analüüsist joonistub välja vajadus kohtumaja sulgemise asemel sinna ressursi juurde suunata. Sellisel moel oleks võimalik luua juurde rohkem kohtunikukohti ja võimaldada sealäbi väiksemates kohtades kohtunike spetsialiseerumist või suunata teatud asjad suurte kohtute asemel justnimelt maakohtute väiksematesse kohtumajadesse. Tegemist on oletusliku olukorraga, aga selge on ka see, et riigi planeeritavate riigiasutuste Tallinnast eemale kolimise puhul ei ole tegemist kulutõhusa projektiga. Kvalifitseeritud tööjõu vähesust väikelinnades arvesse võttes ei pruugi tegemist olla ka mitte kvaliteeti tõstva või efektiivse sammuga, kuid kui kaalukausil on elu hääbumine perifeerias, võivad säärased sammud olla mõistlikud.

Samuti on CEPEJ juhendist kõrvale jäetud kvantitatiivselt ehk arvuliselt väga konkreetselt hinnatav efektiivsusnäitaja – esimese astme kohtulahendite kvaliteet vastavalt sellele, kui suur on kõrgemas astmes muutmata või tagasi saatmata jäetavate asjade osakaal edasikaevatavatest asjadest. On täiesti võimalik, et see on üks olulisi argumente efektiivsuse reaalseks hindamiseks. Sellist näitajat on läbi aegade ka Eesti I ja II kohtute statistikas välja toodud kui kohtulahendite kvaliteeti näitavat suhtarvu. Samuti on kohtulahendite kvaliteeti selliselt hinnatud näiteks varasemate kohtusüsteemi reformide seletuskirjades.⁴⁰

Suhteliselt detailselt on erinevate riikide reforme hinnatud Marko Aaviku 2017. aasta magistritöös. Esitletud arvudest nähtub, et näitena kasutatud Prantsusmaal, Hollandis, Soomes, Taanis, Itaalias ja Inglismaal on süsteemi optimeerimisel kasutatud väga erinevaid kriteeriume. Kas ja milliseid regionaalpoliitilisi, õiguslikke ja teisi kvalitatiiivseid aspekte analüüsid uuriti, pole tema magistritöös välja toodud. Teada on aga, et nimetatud riikide reformid toimusid ajavahemikul 2006-2014 ja viiteid mingi ühtse standardi rakendamisele analüüsimise puhul

⁴⁰ Kohtute seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu, lk 9.

näha ei ole. Võib isegi väita, et igas riigis on reform läbi viidud üsna suuresti erineval moel – arvutuste põhikriteeriumitena kasutatakse teeninduspiirkonna elanike arvu, kohtumaja kaugust elanikest, kohtunike ja/või muu personali arvu, kohtunike spetsialiseerumise küsimust ja kompensatsioonimeetmeid.⁴¹ Kindlasti on ka kõik varasemad kohtumaju reforminud riigid uurinud rahvusvahelist kogemust, kuid igauks on leidnud enda geograafilisi, demograafilisi ja kohtusüsteemi senist ülesehitust ja eripärasid arvesse võttes enda viisi.

Käesolevas magistritöös soovitakse hinnata CEPEJ juhendist laiemat spektrit erinevaid aspekte. Autori hinnangul ei ole mõistlik jätta kvalitatiiivseid argumente tähelepanuta pelgalt seetõttu, et need võivad järelduste tegemist raskendada või sundida autorit konkreetse ümberkorralduse soovitude andmisest üleüldse loobuma. On oluline, et erinevad kohtuvõrgu tulevikuga seotud käsitlus puudutaks kasvõi üldisel astmel võimalikult laialt erinevaid mõjusid, mis kohtupidamise kohtade võimaliku sulgemisega kaasnevad. Sel põhjusel on autor otsustanud lähtuda analüüsitava leidmisel metoodikast⁴², mida kasutatakse kõikide seaduseelnõude koostamisel, mistõttu on tegemist väga erinevaid mõjusid välja pakkuva skeemiga ja võimalus, et üks või teine aspekt jääb tähelepanuta, on seetõttu väiksem.

Vajadust uurida kohtureformi just Eesti kontekstist lähtuvalt rõhutati ka näiteks KHNI koosolekutel (vt 1.2). Reaalsete otsuste vastu võtmise eel tuleb kindlasti ka rahvusvahelist praktikat arvesse võtta, eriti juba optimeerimisprotsessi läbinud riikide järeldused ja saavutatud tulemuste hindamise seisukohast.

1.5. Mõjude hindamise metoodika

Käesolevas magistritöös analüüsitud mõjud on välja selgitatud justiitsministeeriumi ja riigikantselei 2012. aastal koostatud „Mõjude hindamise metoodika“ alusel. Metoodika on loodud ametnikele eelkõige õigusaktide ettevalmistamiseks eesmärgiga parandada nende võimekust poliitika kavandamisel ja elluviimisel. Lisaks õigusloomele on metoodika kasutamiseks ka erinevate valdkondade arengukavade väljatöötamiseks või Euroopa Liidu asjades valitsuse seisukohtade kujundamiseks.⁴³

⁴¹ M. Aavik. Eesti maakohtute organisatsioonivõrk avaliku sektori juhtimise ja haldamise kontekstis, lk 23-28.

⁴² Mõjude hindamise metoodika.

⁴³ Mõjude hindamise metoodika, lk 3.

Analüüsiks sobiva meetodika valimiseks nõu andnud sotsiaalteadlane Andres Vörk hindas just sellist meetodikat piisavalt sisuliseks ja pädevaks ka kohtumajade võimaliku reformi uurimiseks (vt Lisa 4).

Eelkõige on analüüsi jaoks kasutusel meetodika peatükk 3.4, mis räägib erinevate vahendite mõjude analüüsist. Tegelikuses võiksid asjakohased olla ka teised meetodika struktuuris sisalduvad etapid, nagu näiteks vahendite valimine, kuid antud töö käigus on eelvalik autori poolt juba tehtud, mistõttu puudub selleks vajadus. Et tegemist on oma sihtotstarbe poolest eelkõige konkreetsetele seaduseelnõudele suunatud meetodikaga, on meetodika teiste etappide ülevõtmine käesoleva töö kontekstis ebaotstarbekas ja kohati võimatu. Erinevate vahendite mõjude analüüs on mõeldud selleks, et hinnata võimalike meetmete tagajärgi ja analüüsi tulemusena langetada kaalutletud otsus sellest, milline väljapakutud võimalustest antud juhul kõige sobivam on.⁴⁴

Analüüs on meetodikas jagatud kolmeks osaks:

- a) Erinevate vahendite mõjude tuvastamine – selleks on meetodika lisas 3 välja toodud mõjude väljaselgitamise kontrollküsimused, mille eesmärgiks on välja selgitada, milliseid valdkondi pakutav lahendus mõjutab. Võimalikud mõjud on omakorda jaotatud kuueks valdkonnaks – sotsiaalsed, sealhulgas demograafilised mõjud, mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele, mõju majandusele, mõju loodus- ja elukeskkonnale, mõjud regionaalarengule ja mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele, kuludele ja tuludele. Kontrollküsimustele vastamise abil on võimalik selekteerida erinevatesse valdkondadesse kuuluvad mõjud, mis potentsiaalne kohtumajade sulgemine endaga kaasa võiks tuua.
- b) Mõju olulisuse väljaselgitamine – kui kontrollküsimuste abil on kohtupidamise koha sulgemisega seotud potentsiaalsed mõjud välja selgitatud, tuleb meetodika järgi leida need mõjud, mis on pakutud lahendust silmas pidades olulised. Selleks kasutatakse nelja kriteeriumit – mõju ulatust, avaldumise sagedust, mõjutatud sihtrühma suurust ja ebasoovitavate mõjude kaasnemise riski. Kõiki nelja kriteeriumit hinnatakse skaalal „väike, keskmine, suur“. Mõju olulisuseks tunnistamiseks peab vähemalt üks kriteerium olema hinnatud hindegaga „suur“ või kaks kriteeriumi hindegaga „keskmine“. Esimese kahe etapi eesmärgiks on süvaanalüüsi optimeerimine selliselt, et arvesse võetakse ainult olulisi mõjusid. See vähendab liigset analüüsihulka ja sellega koos ka töömahtu.

⁴⁴ Mõjude hindamise meetodika, lk 17-20.

Muutusega mitte kaasnevate mõjude selekteerimine ei eelda täpsete andmete olemasolu või nende esitlemist.

- c) Kolmanda sammuna toimub oluliste mõjude sügavam analüüs. Võimalik on analüüsi teostamine nii kvantitatiivselt kui kvalitatiivselt. Esimesel juhul võetakse arvesse rahaliselt hinnatavale kujule viidud andmed ning hinnatakse meetmete kulusid tulusid, teisel juhul võetakse kokku nii rahaliselt esitletavad andmed kui mitterahalised väärtused oma algkujul ja analüüsitakse valikuid läbi juhtumianalüüsi.

2. Väiksemate kohtumajade sulgemisega seotud mõjude ja probleemide analüüs

Alljärgnevalt on läbitud mõjude hindamise metoodikas väljatoodud kontrollküsimustik, mille abil tuvastatakse kohtumajade sulgemisega kaasnevad mõjud ja probleemid, misjärel hinnatakse nende mõjude olulisust – justiitsministeeriumi väljatöötatud metoodika järgi on mõistlik sügavamalt analüüsida vaid olulisi mõjusid. Kontrollküsimustik on koostatud selliselt, et vähese mõjuga või mõju üldse mitte omavate aspektide tuvastamiseks piisab jah/ei vastusest, sügavamat analüüsi tarvis pole.

2.1. Võimalike mõjude eelanalüüs

Mõjude tuvastamise protsess käib etteantud valdkondade kaupa: sotsiaalsed, sealhulgas demograafilised mõjud, mõju riigi julgeolekule ja välissuhtlusele, mõju majandusele, mõju loodus- ja elukeskkonnale, mõju regionaalarengule ning mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele, kuludele ja tuludele. *Kas*- küsimused on üles ehitatud kahele tasandile, millest esimene on üldisem ja alamküsimused konkreetsemad. Juhul, kui üldküsimusele vastatakse *jah*, tuleb jätkata alamküsimustele vastamisega, et konkreetsemad mõjud välja selgitada. Käesolevas töös on alamküsimustele vastamisel lähenetud optimaalselt – küsimusele vastatakse juhul, kui autori hinnangul säärane mõju olemas on. Kui küsimusele vastatakse *ei*, tähendab see, et selles valdkonnas muudatus endaga mõjusid kaasa ei too.⁴⁵

Mõjude olulisus selgitatakse välja nende mõjude puhul, mis eelneva kontrollküsimuse abil välja said selgitatud. Olulisuse väljaselgitamiseks kasutatakse nelja kriteeriumi: mõju ulatus, selle avaldumise sagedus, mõjutatud sihtrühma suurus ja ebasoovitavate mõjude kaasnemise risk. Kõik neli kriteeriumit tuleb hinnata kolme palli süsteemis suur, keskmine või väike. Kui mõju saavutab vähemalt kahe kriteeriumi puhul hinnangu keskmine või ühe puhul hinnangu suur, tuleb mõju kategoriseerida oluliseks, ja jätkata edaspidi selle mõju analüüsi. Mõju ulatuse puhul tuleb vaadata sihtrühma senise toimimise muutust ja ümberkorralduste määra, sageduse puhul mõju avaldumise regulaarsuse (kui reeglipäraselt mõjutatud adressaat muudatustega kokku puutub), sihtrühma suuruse puhul vaadeldakse sihtrühmas mõjutatud isikute suhtelist suurust ja

⁴⁵ Mõjude hindamise metoodika, lk 26.

ebasoovitavate mõjude kaasnemise riski juures hinnatakse, kas kaasnevad mõjud on negatiivsed või positiivsed.⁴⁶

Vastamise lihtsustamiseks on loodud ka näidetega varustatud töövahend.⁴⁷ Kõik peatükkides 2.1.1.-2.1.6. toodud mõjud pärinevad küsimustest töövahendi lehekülgedelt 2-26. Autor on töö mahtu ja nõutava mõjude selekteerimise abstraktsust silmas pidades valinud edasiseks eelanalüüsiks skeemist välja sellised küsimused, mis võiksid potentsiaalselt kohtumajade sulgemise küsimust arutades kõne alla tulla.

2.1.1. Sotsiaalsed, sealhulgas demograafilised mõjud

a) Kas muudatus mõjutab tööturgu?

Kahtlemata kaasneb kohtusüsteemi ümberkorraldustega teatud määral muudatusi tööturul – kohtumaja sulgemisega on äärmiselt tõenäoline ka suure osa kohtutöötajate koondamine ja töökohtade ümberpaigutamine Tartusse või Tallinnasse. Vähesel määral võib kohtumaja sulgemine seega kaasa tuua ka vajadust ümberõppe ja koolituste järgi.

Kohtupidamise paiga sulgemine toob eeldatavasti endaga kaasa teatud hulga töökohtade kaotamise kohtupidamise paiga senisest piirkonnast. Seega mõju tööturule on olemas, küsimus mõju ulatuse hindamisel taandub sellele, kas selle muudatusega kaasneb tööturul ümberasujatele eeldatavasti kohanemiskursi või mitte. On selge, et kohtupidamise paiga sulgemisega koondatakse teatud hulk töötajaid. Oht on olemas just eelkõige madalama kvalifikatsiooniga töötajate puhul, kellel ka uue töökohta leidmine võib keeruliseks osutuda. Kohtusüsteemi kontekstis on kahtlemata koondamise või ümberpaigutamise puhul puudutatud piisav osa töötajaskonnast, et hinnata mõju ulatust suureks.

Kohtumaja sulgemisega tööturu mõjutamise sagedus on väike, sest kohtumaja suletakse ühel korral ja see ei tooks endaga kaasa korduvat töökaotust.

Mõjutatud sihtrühma suuruse jaoks tuleb vastata küsimusele – kui palju on samasse gruppi kuuluvaid isikuid. Antud käsitluses võib gruppi kuuluvate isikutena näha kõiki kohtumaja töötajaid. Kui tõenäoliselt pakutakse teatud arvule töötajatest ümberasumist, siis on siiski selge,

⁴⁶ Mõjude hindamise metoodika, lk 18-19.

⁴⁷ Mõjude määratlemise kontrollküsimustik. Arvutivõrgus:

https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/kontrollkusimustik.pdf (05.01.2018).

et muutusi selline samm kaasa tooks, mistõttu on mõistlik sihtrühma suhtelist suurust kirjeldada suurena.

Töökaotus või ümberasumine on oma iseloomult selgelt negatiivsed (koormavad või piiravad), mistõttu tuleb ka ebasoovitavate mõjude kaasnemise riski suureks hinnata.

Eelanalüüsist lähtuvalt võib kohtumajaga seonduv muudatus olla oluline mõju, mistõttu vajab see mõju edasist analüüsi.

- b) Kas muudatus mõjutab erikohtlemist vajavate või riskirühma kuuluvate inimeste õigusi?

Kohtumaja sulgemine ei mõjuta eriliselt ühtegi erikohtlemist vajavat inimrühma ja nende toimetulekut. Võib olla vaieldav, kas majanduslikult vähemkindlustatud isikute jaoks võib kaugemale kohtusse pöördumine olla toimetulekut mõjutav, sest nii poole kui tunnistajana kohtusse pöördumine tähendab lisaks otsestele kuludele, näiteks transport, ka ajakulu ja potentsiaalset saamatajäänud tulu. Tuleb jaatada, et mõju madalama elatustasemega inimestele võib kohtusüsteemi muutmine kaasa tuua. Seda eelkõige olukorras, kus muudatus toob endaga kaasa kohtusse pöördumise kohta asukoha muutumise.

Eelanalüüsi järgus on keeruline hinnata, kui suurt kohanemist toimetuleku potentsiaalne vähenemine endaga kaasa toob. Arvestades, et kohtumaja tuleb enamasti külastada üsna vähestel ja harva, siis tuleb mõju ulatust hinnata väikeseks.

Eelnevast lähtuvalt on ka selle mõju avaldamise regulaarsus, tihedus ja mõjutatud sihtrühma suurus eeldatavasti madal.

Siiski on ebasoovitavate mõjude kaasnemine näiteks olukorras, kus kohtumaja suletakse ja kohtupidamine liigub suuremasse linna, inimestele majanduslikus mõttes paratamatu. Isegi juhul, kui riik otsesed kulud katab, jääb küsimus tunnistaja või menetlusosalise lisanduvast ajast, mis vajab edasise töö käigus kindlasti sügavamast analüüsi. Seetõttu on ebasoovitavate mõjude kaasnemise risk suur ja edasine analüüs on vältimatu.

2.1.2. Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Riigi julgeoleku ja välissuhetele avalduva mõju puhul ei tuvastatud eelanalüüsi puhul ühtki sellist aspekti, mida järgneva analüüsi käigus eraldi tähelepanu alla tuleks võtta.

2.1.3. Mõju majandusele

a) Kas muudatus mõjutab infoühiskonna arengut?

On äärmiselt tõenäoline, et maakondades kohtumajade sulgemine toob endaga kaasa infotehnoloogiliste lahenduste arvu kasvu ja erinevate võimaluste senisest suurema digitaliseerumise.

Mõju ulatus kohtumaja sulgemise puhul on suur, sest kõik inimesed, keda kohtumaja sulgemine kuidagi puudutab, peavad ilmselt tavaposti kasutamise või rohkem reisimise vältimiseks suuremal määral infotehnoloogilisi lahendusi hakkama tarbima.

Mõjutatud sihtrühma suurus on kõik inimesed, kes on sunnitud kohtus mingil põhjusel füüsiliselt kohal käima. Selliseid mõjutatud sihtrühma kuuluvaid isikuid on kindlasti piisavalt, et mõju vähemalt keskmiseks hinnata. Ebasoovitavate mõjude puhul on vaieldav, kas kohtupidamise senisest veelgi enam interneti kolimine on negatiivne või positiivne mõju. Näiteks võib olla oht inimliku aspekti vähenemises kohtuotsustes, samas on positiivsena võimalik näha kulude kokkuhoidu ja vajadust väiksema arvu töötajate jaoks kohtusüsteemis. Et eelnevalt on juba selgunud, et infoühiskonna arengul tuleb analüüsi käigus peatuda, võib ebasoovitavate mõjude kaasnemise riski nimetada keskmiseks.

2.1.4. Mõju loodus- ja elukeskkonnale

Ükski loodus- ja elukeskkonnaga seotud kontrollküsimus ei olnud selline, millest võiks välja joonistuda analüüsimist vajav mõju käesoleva töö kontekstis.

2.1.5. Mõju regionaalarengule

- a) Kas ja kuidas õigusakti muudatus mõjutab riigi regionaalpoliitika üldiste eesmärkide saavutamist?

Juba analüüsi algfaasis võib olla kindel, et mõju riigi regionaalpoliitika üldiste eesmärkide saavutamisele on igasugusel asutuste piirkondadest äraviimisel olemas. Esimese mõjuna väheneb ilmselgelt inimeste põhiteenuste tagatus nendes Eesti piirkondades, kus kohtumajad potentsiaalselt sulgeda võiks. Arvestades asjaolu, et regionaalarengu küsimus on üks olulisemaid potentsiaalset negatiivset tulemit kaasa toovaid mõjusid, ei ole tarvis selle olulisuses antud kontekstis eelanalüüsi käigus eraldi veenduda. Mõju regionaalarengule hinnatakse edaspidises analüüsis.

2.1.6. Mõju riigi kuludele ja tuludele

- a) Kas muudatus mõjutab riigi- ja kohalike omavalitsuste asutuste korraldust?

Kohtumajade personaliküsimus on juba eelnevast analüüsist vaatluse alla võetud. Kohtupidamise koha sulgemisega kaasnevaid mõjusid kogu kohtusüsteemi ülesande- ja tööjaotusele tuleb kahtlemata jaatada. Kõige olulisem on siinjuures küsimus, kas kohtusüsteemi efektiivsus (eelkõige lahendamisaeg ja Ringkonnakohtus rahuldatud või jõusse jäänud lahendid) saab kohtupidamise koha sulgemisest oluliselt mõjutatud või mitte. Et sellise mõju suurust on sisuliselt võimatu ilma sügavama analüüsita tuvastada, jääb siin olulisuse tuvastamise protsess vahele – kohtute ümberkorraldamise mõju kohtute efektiivsusele analüüsitakse edaspidi.

- b) Kas muudatus mõjutab avaliku sektori rahastamist, sh kulusid ja tulusid?

Üks kohtupidamise kohtade sulgemise eesmärkidest ongi kohtusüsteemi kulutuste optimeerimine, seega säärane muudatus mõjutab eeldatavasti kohtusüsteemi kulutusi, loodetavasti on tegemist kokkuhoiuga, samas tuleb edasise analüüsi juures tähelepanu pöörata ka võimalikele kulutustele nii infotehnoloogia kui potentsiaalselt suurenevate transpordikulude arvelt. Kulude-tulude mõju suurus sõltub konkreetsest kvantitatiivse analüüsi tulemusest, mistõttu tuleb mõju riigieelarvele analüüsida edaspidi.

2.2. Kohtumajade sulgemisega kaasnevate mõjude analüüs

Eelmises alapeatükis läbi viidud subjektiivse eelanalüüsi järgi on kohtupidamise kohtade reformimisega võimalikud olulised mõjud ja probleemid järgmised:

- a) mõju tööturule, sealhulgas mõjud kohtumajade personalile ja õigusteenuste osutajatele;
- b) mõju kohtuteenuste tarbijatele;
- c) küsimus likvideerimise põhiseaduspärasusest;
- d) küsimus infoühiskonna võimekusest;
- e) küsimus muudatuse vastavusest regionaalpoliitikaga;
- f) mõju riigieelarve kuludele ja tuludele;
- g) mõju kohtusüsteemi efektiivsusele.

2.2.1. Mõju kohtumajade personalile ja õigusteenuste osutajatele

Käesoleva peatüki eesmärgiks on kättesaadavaid andmeid kasutades hinnata, kas ja mil määral mõjutab hüpoteetiline kohtupidamise koha sulgemine tänaseid kohtumaja töötajaid.

Käesoleva töö hüpoteesina sulgetava 12 kohtumajas on töötajate arv 2018. aasta veebruari seisuga 183.⁴⁸ Kõikide 18 kohtupidamise paiga peale on Eestis aktiivses töösuhtes olijate koormus kokku 664 kohta, kinnitatud koosseisuliste kohtade koormus on kokku 704. See tähendab, et kohtupidamise kohtade peale on kokku erinevatel põhjustel täitmata 40 kohta. (vt Lisa 14)

Kohtumaja võimalik sulgemine või tegevuse mistahes põhjalik ümberkorraldamine avaldab kõige otsesemalt mõju kohtumaja töötajatele. Kahjuks on peaaegu võimatu hinnata, millised muutused täpselt on. Indikatsiooni annaks näiteks võimalus vaadelda 2011. aastal suletud Kohtla-Järve kohtumaja töökohtade edasist saatust – kui palju neist viidi üle Jõhvi kohtumaja alluvusse ja mitu kohta optimeerimise tulemusena kokku hoiti. Vastused oleks võimalik saada küsimustele, kui suur võimalus on näiteks kohtumaja kantselei personalil saada tööd laienevas regionaalses kohtumajas.

⁴⁸ Kontaktandmed. Arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/et/eesti-kohtud/kontaktandmed> (20.03.2018).

Viru Maakohtul on säilinud andmed töötajate koguarvu kohta Jõhvi ja Kohtla-Järve kohtumajades enne Kohtla-Järve kohtumaja sulgemist ehk 31.12.2010 seisuga – vastavalt 32 ja 26, ja Jõhvi kohtumaja kogutöötajate arv liitmise järel seisuga 01.01.2012 – 61 inimest. (vt Lisa 5)

Esitatud andmed ei ole piisavad teiste kohtumajade olukorra prognoosimiseks, kuid on üllatav näha, et ootustele vastupidiselt ei toonud kahe maja liitmine endaga kaasa töötajate arvu vähenemist. Näiteks oleks võinud arvata, et Kohtla-Järve kohtumaja administratiivtöötajate arvu võrra võib töötajate arv väheneda. Võib arvata, et kohtumajade liitmise järel kasvas eelkõige õigusteenistuse töötajate arv. Ka kohtunike arv jäi maakohtu piires samaks – kui enne liitmist oli Jõhvi kohtumajas 7 kohtunikku, Kohtla-Järve kohtumajas 5 kohtunikku, Narva kohtumajas 11 kohtunikku ja Rakvere kohtumajas 7 kohtunikku (kokku 30 kohtunikukohta), siis liitmise järel kasvas Jõhvi kohtumaja kohtunike arv 11ni ja Narvas 12ni, Rakvere kohtumaja kohtunike arv jäi samaks.⁴⁹

Marko Aavik on magistritöös esitlenud Justiitsministeeriumi ametnike arvutusi tehniliste töötajate koondamise osas. Juhul, kui Haapsalu ja Narva kohtumajad sulgemisest säästa, peaks Tartu Maakohtus koondatavate töötajate arv olema 24, Pärnu Maakohtu haldusalas 17 ja Viru Maakohtus 6 ehk kokku peaks koondatavaid töötajaid olema minimaalselt 47.⁵⁰ Kohtla-Järve ja Jõhvi kohtumajade liitmisega võrreldes on sellised arvud üsna drastilised. Samas on Aavik toonud välja optimaalse kohtunike arvu maakohtutes, mille järgi jääks reformi järel maakohtutesse tänasega võrreldes täpselt sama arv kohtunikke kui täna.⁵¹ Tööst pole võimalik leida põhjendust sellele, kuidas jääb kohtumajade sulgemisega ilma kohtunike kohti vähendamata üle suisa 47 töökohta. Võttes arvesse asjaolu, et kohtunike arv maakohtu lõikes jääks Aaviku näite puhul samaks, ei eelda justiitsministeerium ka kohtuasjade suurt vähenemist, või ei võta seda vähemasti käesoleva hinnangu tegemisel arvesse. Võib spekuloida, et tegemist on justiitsministeeriumi hinnangul kantseleitöötajatega, näiteks kohtukordnikega, samuti nende töötajatega, kes hetkel kohtumaja siseselt dokumendihaldusega tegelevad. Täiendavalt vajab ära märkimist, et nii Ida-Viru näite kui ka justiitsministeeriumi arvutuste puhul pole käesoleva magistritöö autoril ligipääsu arvutusmetoodikale ega koondatavate kohtade jaotusele nii kohtumajade kui osakondade lõikes. Samuti puuduvad arvude kujunemise põhjendused. Marko Aaviku magistritöös läbivalt sisalduvate arvuliste väidete ja näidete

⁴⁹ Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel. JMm 09.07.2010-01.01.2011. - RTL 2005, 111, 1707.

⁵⁰ M. Aavik. Eesti maakohtute organisatsioonivõrk avaliku sektori juhtimise ja haldamise kontekstis, lk 88.

⁵¹ M. Aavik. Eesti maakohtute organisatsioonivõrk avaliku sektori juhtimise ja haldamise kontekstis, lk 54.

algandmete saamiseks pöördus autor töö koostamisel nii Aaviku enda kui ka andmete allikana viidatud justiitsministeeriumi poole.

Justiitsministeeriumi kohtute talituse analüütik Külli Luha vastas autorile järgnevalt: „Andmeid, mida Marko Aavik oma magistritöös kajastab või mingites muudes tema tööd puudutavates küsimustes, palun pöörduge otse tema poole. Tunnistan, et ma pole seda lugenud ja ei ole selle detailide ja kogutud andmetega terviklikult tuttav. Mingis osas Marko pöördus ka minu poole ja me arutasime mingeid teemasid, kuid kahjuks ma enam ei mäleta täpselt.“ (vt Lisa 3)

Marko Aavik vastas autori päringule järgnevalt: „Need andmed on talletatud ja avaldatud minu töös ja te saate viidata mu tööle. Eraldi neid andmeid säilitatud ei ole, kui nii on teile öeldud.“ (vt Lisa 6)

Käesoleva magistritöö autor korraldas ajavahemikus 14.02.2018 - 07.03.2018 elektroonilise küsitluse, mille adressaatideks oli 74 kohtumaja töötajat, kelle ametikoha nimetust otsustas autor anonüümsuse tagamise huvides mitte küsida. Küsitluse üheks eesmärgiks oli teada saada kohtumaja töötajate meelsust kohtute ümberkorraldamise osas ning selle meelsuse põhjendusi. Teiseks eesmärgiks oli teada saada, kui paljud kohtumaja töötajad võimalikku töökoha kaotamist või selle ümberpaigutamist probleemiks peavad ning kui suur osa küsitlusele vastajatest oleks valmis potentsiaalse ümberpaigutamise puhul sõitma mujale tööle või kolima teise linna. Küsitlusele vastas veidi alla kolmandiku kogu sihtrühmast, 21 kohtumajade töötajat 12st kohtupidamise kohast. Enim vastajaid oli Viljandi ja Kuressaare kohtumajadest, vastavalt seitse ja kuus.

71% vastajatest kinnitas, et tunneb muret töökohaks oleva kohtumaja sulgemise pärast, 29% ei tunne muret või ei oska öelda, kas tunnevad muret. Inimlikult mõistetav on, et kõik küsitletutest olid nende töökohaks oleva kohtumaja sulgemise vastu. 11 vastajat kasutasid autori pakutud võimalust enda arvamust selgitada. Vastustest joonistuvad välja kaht tüüpi põhjendused – ühed rõhutavad just konkreetse kohtumaja säilimise vajadust, tuues välja piirkonna eripära, teised on üldise tsentraliseerumise vastu.

Näide piirkonna eripärast lähtuvast põhjendusest: „Inimestel oleks väga raske oma asju mandril käies ajada. Ikka on tulnud siia ka inimesi, kes küsivad nõu. Ka uusi asju ei saada kõik interneti kaudu.“ (vt Lisa 7) Tegemist on Kärkla kohtumaja töötajaga, kes rõhutab saareelanike ebavõrdset elukorraldust võrreldes mandrielanikega.

Näide üldise tsentraliseerumise vastu olevast põhjendusest: „Kohtud peaksid maakonnakeskustes säilima. Inimestel peab jääma alles võimalus oma kodukoha keskses kohtu poole pöördumiseks. Kuigi enamikke kohtudokumente on võimalik esitada läbi elektrooniliste süsteemide, on reaalne elu siiski selline, et inimesed toovad oma dokumendid kantseleisse ise paber kandjal (seda just eriti nõrgemal sotsiaalsel järjel olevad inimesed). Kohtud on siiski eelkõige terve ühiskonna teenindamiseks mõeldud, mitte vaid privileegeritutele (s.o paremal järjel inimestele, kellel on võimalused endale esindaja palgata ja kellel on olemas oskused elektrooniliste sidevahendite kasutamiseks).“ (vt Lisa 7)

See Viljandi kohtumaja töötaja viitab asjaolule, et elektroonilised sidevahendid ei ole kõigile kättesaadavad või puuduvad selleks vajalikud oskused, seda eelkõige kehvema sotsiaalse elujärgiga inimeste puhul, mistõttu suurendaks kohtumaja sulgemisel töötaja hinnangul ebavõrdsust ja diskrimineeriks teatud sihtrühma.

Küsimusele, kas tunneksite muret oma töökoha pärast juhul, kui teie töökohaks oleks kohtumaja otsustatakse sulgeda, vastas 66.7% jaatavalt. 14.3% vastanutest ütles, et ei muretse, sest on kindlad, et töö jätkub kohtusüsteemis mõnes teises linnas. 9.6% vastanutest ei tunne muret töökoha pärast seetõttu, et saavad lähiajal jääda pensionile. Neid, kes ei muretse, sest on kindlad, et leiavad endale töö mõnel teisel erialal, oli 4.8%. Sama suur osa ütles ka, et antud küsimusele nad vastata ei oska.

61.9% kohtumajade töötajatest ütles, et ei oleks töökoha säilimise nimel kohtusüsteemis valmis kolima teise linna ega käima teise linna tööle. 14.3% tunnistas valmidust käia teise linna tööle ning 4.8% oli valmis teise linna kolima. 14.3% ei osanud küsimusele vastata. Võrdselt 4.8% tõi välja, et oleksid valmis tegema kaugtööd ning et selle küsimuse vastus sõltub paljuski ka pere seisukohast. Siinkohal võib öelda ka, et töökoha pärast tunnevadki muret eelkõige need, kes ei ole nõus töökoha säilimise nimel teise linna kolima või teise linna tööle käima. Analoogselt tunnevad kohtumaja sulgemise pärast muret eelkõige need, kes ei soovi teises linnas töötada või elada. Võib spekuloida, et inimesed, kellel on pered, on keerulisem sellist töökohast tulenevat liikumist või kolimist ette võtta, mistõttu ei soovita muutust ja sellest lähtuvalt tuntakse võimaliku muudatuse ees hirmu.

Lisaks kohtumaja töötajale võib kohtumaja sulgemisega kaasneda mõju töökohale eelkõige õigusteenuste pakkujatele.

Õigusteenuse osutajatest on tarvis füüsiliselt kohtus käia eelkõige esindajatel. Et kõikide õigusabi pakkuvate juristide geograafilise jaotuse kohta andmed puuduvad, otsustas autor

võimalike muudatuste jaoks küsida arvamust 12 maakonna 30-lt advokatuuri kuuluvatelt praktiseerivatelt juristidelt. Oma vastuse edastas alla 20% valimist.

Advokatuuri liikmetest 80% on oma kodumaakonnas õigusteenused pakkunud 5-20 aastat. Ülejäänud 20% on seda teinud juba üle 20 aasta. 40% vastajatest ütles, et nende õigusbüroos töötab üks inimene ning võrdselt 20% büroodest töötab kaks, kuus ja kümme inimest.

Küsimusele, kui tihti peab mõni teie õigusbüroo töötajatest keskmiselt tööpiirkonna kohtumajas füüsiliselt kohal viibima, vastas 80%, et nädalas mõne korra ning 20% ütles, et harvem kui kord aastas. 60% juhtudest peab mõnes teises Eesti kohtumajas peab mõni õigusbüroo töötajatest keskmiselt füüsiliselt kohal viibima harvem kui kord aastas. 20% õigusbüroode mõni töötaja viibib mõnes teises Eesti kohtumajas füüsiliselt kohal keskmiselt kord nädalas ning 20% juhtudest kord kuus. See tähendab, et väiksemate kohtumajade tööpiirkondades tegutsevad õigusteenuste pakkujad puutuvad peaaesjalikult kokku justnimelt kohaliku kohtumajaga, väljaspool tööpiirkonda kohtumajas käimine on pigem harv.

Advokatuuri liikmetelt küsiti ka, kui suur osa kohtupidamisest peaks elektrooniline olema. Sellele vastas 40%, et kohtumenetlus ei tohiks tänasest digitaliseerumisastmest edasi minna. 20% ütles, et mõne menetlusliigi (näiteks teatud tüüpi kokkuleppemenetluste puhul) võiks olla elektroonilisi viise asjade lahendamiseks. 20% vastas ka, et kogu kohtupidamist võiks olla võimalik pidada elektrooniliselt koos võimalusega kohtupidamisega kohtumajas. Vastajatest 20% ütles, et kohtupidamise elektroonilisuse osa peaks sõltuma asjast, kuid mitte kohtuasja liigist. Need vastused näitavad küsitlusele vastanud advokatuuri liikmete suhtelist konservatiivsust, sest kuigi juba aastaid on õigusmaastikul oodatud digitoimikut, ei soovi väiksemate kohtade õigusteenuste osutajad tänasest suuremat digitaliseerimist.

Küsitluses tõstatati ka küsimus, kas lihtsate asjade puhul võiks kohtunikku asendada õigusrobot. Selle arendamist pigem toetas 40% vastanutest, ent 60% oli õigusroboti arendamise vastu.

Selgus, et koguni 80% advokatuuri liikmetest tunneb muret oma tööpiirkonna kohtumaja võimaliku sulgemise või ümberkorraldamise pärast ning vaid 20% selle pärast ei muretse. Kohtumaja sulgemist ei pea mõistlikuks 80% vastanutest, 20% arvas, et see on mõistlik, kuid kohtupidamise võimalus tööpiirkonnas peab säilima. Põhjendusena toodi siingi välja, et inimestel tekib seetõttu mulje, et neil ei olegi ligipääsu õigusemõistmisele. Lisaks leidis ära märkimist asjaolu, et tihti on mõned olulised nüansid, mida istungil saaks rõhutada, kuid kirjalikus menetluses võivad need tähelepanuta jääda.

Kui tööpiirkonnas otsustatakse kohtumaja sulgeda, arvas 40% advokatuuri liikmetest, et tõenäoliselt tuleks neil büroo teise linna kolida. 20% vastas, et ilmselt tooks kohtumaja sulgemine kaasa ka nende õigusbüroo sulgemise. Vastajatest 20% ütles, et kohtumaja sulgemine mõjutaks nende büroo tegevust marginaalselt ning sama palju vastas ka, et kohtumaja sulgemine mõjutaks nende tegevust vaid osade asjade puhul.

Küsimusele, kas oleksite valmis töökoormuse vähenemisel teise linna kolima, vastas 60% advokatuuri liikmetest eitavalt, 20% jaatavalt ning 20% ei osanud vastata. Huvitav nüanss on see, et ka kohtumajade töötajate puhul oli eitavalt vastajate hulk umbes 60%, mis tähendab, et mõlema küsitluse sihtrühma enamus ei ole nõus kohtusüsteemi ümberkorralduste puhul elukohta vahetama. (vt Lisa 8)

Asjakohane on siinjuures vaadelda ka peamisi kohtuga seotud õigusteenuse pakkujaid ehk advokaate maakondades. Kui võrrelda Marko Aaviku magistritöös⁵² välja toodud advokatuuri liikmete arvu kohtumajade tööpiirkondade järgi 1994. ja 2016. aasta vahel, selgub, et kuigi advokaatide hulk on 22 aasta jooksul kasvanud enam kui 3 korda 213lt 761ni, on advokaatide hulk 16 kohtumaja tööpiirkonnast lausa kümnes vähenenud. Kui Kärkla, Jõgeva ja Põlva kohtumajade tööpiirkondades töötas veel 1994. aastal vastavalt üks, neli ja üks advokaati, siis 22 aastat hiljem ei ole Kärklas, Jõgeval ega Põlvas enam ühtegi kohalikku advokaati. Samuti on vähenemine toimunud Narvas, Haapsalus, Kuressaares, Raplas, Paides, Viljandis ja Võrus. Advokaatide arv on jäänud samaks Pärnus ja Valgas, kasv on toimunud Tallinnas, Jõhvis, Rakveres ja Tartus, kusjuures Tallinnas on advokaatide arv kasvanud üle kuue korra, 109 advokaadilt 638ni.

Üldjoontes võib öelda, et advokaadid on järginud demograafilist trendi ja liikunud eelkõige just Tallinnasse ja Tartusse. Kahjuks ei ole võimalik võrrelda näiteks Kohtla-Järve advokaatide arvu muutumist vahetult enne ja pärast sealse kohtumaja sulgemist – advokatuuril puuduvad vastavad säilitatud andmed. (vt Lisa 15) Küll aga on näha, et piirkondades, kus igapäevane kohtupidamine vahepealsel ajal kadunud on, ei ole enam advokaate alles jäänud. Seda, kas lahkumine on toimunud kohtumaja sulgemise järel või enne, kas otseselt sulgemisest või näiteks pelgalt kohtuasjade vähenemisest, kahjuks välja tuua pole võimalik. 22-aastane ajavahemik on ka piisavalt pikk periood, et seni piirkondades töötanud advokaadid võivad olla pensionile läinud ja uus generatsioon eelistab töötada suuremates linnades.

Peamine probleem, mis kaasneb advokaatide lahkumisega maakondadest, on seotud kvaliteetse õigusbabi kaugenemisega nende piirkondade elanikest. Samas on aga tänu tehnoloogilistele

⁵² M. Aavik. Eesti maakohtute organisatsioonivõrk avaliku sektori juhtimise ja haldamise kontekstis, lk 38.

vahenditele võimalik üsna hõlpsalt kvaliteetset õigusteenust tarbida ükskõik millises Eesti piirkonnas. Siiski ei saa välistada, et näiteks ettevõtte asukoha valikule võib õigusabi kättesaadavus piirkonnas olla osaks valiku tegemisel, ja kvaliteetse õigusabi füüsiline puudus võib otsust pigem negatiivselt mõjutada.

Üks selge järeldus ja soovitus, mida küsitluste põhjal tulevikus kohtumaju sulgemist planeerivatele ametnikele ja seadusandjale jagada, on vajadus iga muudatuse osas inimesi piisavalt informeerida, alustades just neist, kelle töökohta ümberkorraldus otseselt või kaudselt mõjutab. Küsitlustest selgus, et suur osa väiksemate kohtumajade töötajatest tunnevad enda töökohta kaotuse pärast muret, seda hoolimata asjaolust, et vaatluse all olevast tosinast kohtumajast on näiteks meedias sulgemisest räägitud ehk paari-kolme puhul. Siin võib oma osa olla ebapiisavas informeerimises, mille puhul jääb töötajatele mulje, et otsuseid tehakse analüüsimata ja ebamõistlikult. Ei saa välistada ka võimalust, et mõnikord tehaksegi otsuseid kiirustades, ja sihtrühmad tajuvad ohte seetõttu reaalsemana.

Teise järeldusena tuleb tulevikus kohtumajade sulgemise planeerimisel pöörata tähelepanu asjaolule, et koondatavad ja teise piirkonda kohtutöö jätkumise pakkumise saajad on tihti pereinimesed, mistõttu peab arvestama, et muudatused ei mõjuta mitte ainult kollektiivi, vaid leibkondi.

Kolmandaks võib järeldada, et advokaatide arv väiksemates linnades on selges vähenemises hoolimata sellest, kas seal asub kohtumaja või ei. Kvaliteetse õigusteenuse vähendamine piirkondades võib aga hoolimata internetiajastust endaga kaasa tuua negatiivseid mõjusid väga erinevates valdkondades. Näiteks võib kvaliteetse õigusteenuse olemasolu olla ettevõtjale kaalukeeleks tootmise või teenuse osutamise toomiseks väiksematesse kohtadesse.

2.2.2. Mõju kohtuteenuste tarbijate toimetulekule

Üks argument kohtupidamise kohtade säilimiseks on teenuse kättesaadavus inimestele. Kättesaadavus võib endas käsitleda erinevaid aspekte. Võib väita, et Eesti väikest pindala arvestades ei oma kohtumaja asukoht ligipääsetavuse seisukohast olulist tähtsust. Sellegi poolest on selge, et kui tänane põhimõte, mille järgi kohtupidamise võimalus kõikides maakondades tagatud on, kaotada, tähendab see kohtuteenuse tarbijale (eelkõige kohtumenetluse osapooled ja tunnistajad) füüsilise ligipääsetavuse raskemaks muutumist. Alljärgneva hindamise tulemusena selgitatakse võimalikus mahus välja, kui suurt mõju

potentsiaalne kohtupidamise füüsilise võimaluse kaotamine maakonnast kohtuteenuse tarbijatele tähendada võiks.

TNS Emor viis 2016. aasta augustis läbi küsitluse kohtuteenuse tarbimise kohta. Küsitlusele vastas 1920 inimest üle Eesti. Küsimusele „Kas te olete kunagi osalenud oma elukoha piirkonnas asuvas kohtumajas peetaval kohtuistungil“ vastas jaatavalt 27% küsitlusel osalenutest ehk 528 inimest. Need 528 inimest olid oma kodukohas istungitel viibinud keskmiselt 1,93 korda.⁵³

Küsitluse andmeid on võimalik üle tuua ka käesoleva magistritöö konteksti, sest küsitluses osalejate elukohad kattuvad täielikult käesoleva magistritöö 12 kohtupidamise punkti sulgemise hüpoteesiga. Väiksemate kohtupidamise paikade sulgemist kaaludes on vajalik hinnata, millised lisakulud sellega kaasnevad.

Statistikaameti andmetel elas sellistes tööpiirkondades 2016. aastal 311 352 üle 15-aastast inimest.⁵⁴ Kui arvestada, et vähemalt kord elus on kohtuistungit külastanud 27% inimestest, võib järeldada, et selliseid inimesi võiks 12 kohtumaja tööpiirkonnas olla suurusjärgus 84 000. Igaüks neist on omakorda keskmiselt kohtumaja külastanud 1,9 korda, mis teeb kohtukülastuste koguarvuks ümmarguselt 160 000. See arv kehtib kogu elu jooksul kohtumaja külastamise kohta, kusjuures tähele tuleb panna asjaolu, et küsitletute vanus oli varieeruv teadmata määral, mistõttu võiks eeldada, et teatud osa küsitletutest ei ole kõiki elu jooksul toimuvaid hüpoteetilisi kohtukülastusi veel läbinud. Küsitlusest selgub aga, et 18-45-aastaste hulgas oli kohtumaja külastanud 25%, samal ajal kui 45 aastaste ja vanemate seas oli kohtuid külastanud 29% küsitletutest.⁵⁵ Tegemist on väga lähedaste näitajatega, mistõttu võib arvutatud 160 000 kohtukülastust hinnata piisavalt täpseks.

Vanemate ja nooremate küsitletute sedavõrd väike kohtumaja külastamise erinevus tekitab kahtlusi küsitluse usaldusväärsuses. Nimelt võiks selle küsitluse põhjal järeldada, et kui inimene enne 46ndat eluaastat kohut külastanud ei ole, siis on peaaegu kindel, et ta seda ka ülejäänud elu jooksul tegema ei pea. Pigem võiks eeldada, et vanemad inimesed on elu jooksul keskmiselt enam kui 4% jagu rohkem kohtumaju külastanud kui nooremad vastajad.

Järgmisena tuleb aastase kohtukülastuste arvu teadasaamiseks leida orienteeruv inimeste eluiga. Tegemist on varieeruva arvuga – oodatav eluiga sünnimomendil, mis on otseselt sõltuv vastajate sünniaastast. Teadmata kõikide vastajate täpseid vanuseid, on mõistlik leida

⁵³ M. Aavik. Eesti maakohtute organisatsioonivõrk avaliku sektori juhtimise ja haldamise kontekstis, lk 75-87.

⁵⁴ Statistikaameti andmebaas. 04.05.2017.

⁵⁵ M. Aavik. Eesti maakohtute organisatsioonivõrk avaliku sektori juhtimise ja haldamise kontekstis, lk 85.

potentsiaalselt keskmine vastajate vanus, mis autori hinnangul võiks olla umbes 40 eluaastat. Seega tuleb vaadata 1976. aastal sündinud inimeste oodatavat eluiga, mis statistikaameti andmetel on 69,82 aastat. Arvestades abstraktsusastet, võib selle vanuse ümardada 70 aastani. Seega tuleb aastase kohtukülastuste leidmiseks jagada 160 000 kohtukülastust 70 aastaga. Tulemuseks on teoreetiline kohtukülastuste arv maakondades, kus maakohus puudub. Tulemuseks on 2286 külastust.

Saadud tulemuse usaldusväärseuse kaudseks hindamiseks võib vaadelda justiitsministeeriumilt teabehanke korras saadud andmeid kohtuasjadest kohtumajades. Selle järgi lahendati käesoleva uurimuse hüpoteesi osaks olevas 12 kohtumajas 2016. aasta jooksul 4264 tsiviilhagi. Kriminaalmenetluses lahendati üld-, kiir-, kokkuleppe- ja lühimenetluste peale 2589 kohtuasja. Kokku teeb see 6853 lahendatud asja. Kui eeldada, et enamasti on kohtuasjadel vähemalt kaks osapoolt, saame minimaalselt 13706 kohtukülastust. Tegemist on pigem tagasihoidliku vaatega, sest erinevates kohtuasjades osaleb lisaks menetlusosalistele (keda on sageli rohkem kui kaks ka samas kohtuasjas) veel erinevaid asjaosalisi – tunnistajad ja esindajad, samuti pealtvaatajad, keda praegu eraldi juurde ei arvata. Seda, mitu istungit keskmiselt ühes asjas peetakse, on keeruline välja arvutada. Näiteks kokkuleppemenetluse puhul toimub istungeid enamasti üks, kuid sellele lisandub ka prokuratuuris, mis asub kohtuga tihti samas majas, läbirääkimised kokkuleppe sõlmimiseks – ja sageli on kokkuleppeläbirääkimised ja kohtuistung kokkuleppemenetluses osaks samast kohtumaja külastamisest. On võimalik, et tsiviilkohtumenetluses lahendatakse asi kirjalikus menetluses, samas võivad keerukamad kriminaalasjad tähendada kümneid kordi kohtu külastamist. Konservatiivse indikatsiooni saamiseks arvestab autor iga kohtuasja lahendamise jaoks igale osalisele kaks kohtukülastust. See teeks kogukülastuste arvu aastas 27 412. Olgugi, et indikatiivne ja abstraktne, joonistub siit välja enam kui kümnekordne vahe, kusjuures viimane arvutus on pigem konservatiivne. Selline erinevus ei ole tõsikindlalt selgitatav ka arvutuste ebatäpsusega – vähemalt suurusjärgudes peaksid tulemused vastavuses olema. Arvestades, et Emori uuringu aluseks on umbes 1900 inimese andmed, teabenõude tulemus aga on absoluutne, lisaks tuli teabenõude puhul abstraktse tulemuseni jõudmiseks läbi viia lühem arvutuskäik, usaldab autor käesoleva töö raames indikatsiooni, mille alusel toimub Eestis 12 kohtupidamise koha tööpiirkonnas aastas minimaalselt 27 000 kohtukülastust. Selline külastuste arv on ka eluliselt usutavam, kui jagada mõlema arvutuskäigu külastuste arv kohtumaja töönädalate arvuga ja 12 kohtumajaga. Emori lähteandmetega arvutuskäigu puhul oleks igas väiksemas kohtumajas keskmiselt 4 kohtukülastust nädalas, teise arvutuskäigu järgi oleks nädalas ühes kohtumajas keskmiselt 47

külastust. Ei ole eluliselt usutav, et 12 kohtumaja külastatavus on nii madal, et ühes päevas tehakse kohtumajale keskmiselt alla ühe külastuse.

Ei ole võimalik kindlalt väita, et TNS Emori küsitlus on vigane, küll aga on see autori hinnangul võimalik erinevatel põhjustel. Esiteks võisid inimesed valesti aru saada esitatud küsimusest: „Mitu korda te olete osalenud oma elukoha piirkonnas asuvas kohtumajas peetaval kohtuistungil?“⁵⁶ Näiteks võis osa küsitlusele vastajatest arvata, et küsitakse kohtuasjade, mitte istungite hulka. Võimalus on, et mängus on ka mõni teine inimlik faktor - vanemaeline elanikkond ei mäleta enda kohtukülastusi piisavalt adekvaatselt ja tegelikkuses on neid rohkem. Teine võimalus on, et vanemaeline elanikkond tunneb kohtu külastamise ees teatavat häbi, eriti juhul, kui on kohtus pidanud käima näiteks süüdistatavana või olema ebameeldiva kaasuse tunnistajaks. Seda arvesse võttes võib eeldada, et tegelik kohtuistungitel osalemise arv võib tõepoolest olla märkimisväärselt suurem kui küsitluse tulemused seda ütlevad. Arvestada tuleb, et küsitluses osalejate hulgas oli nii menetlusosalisi, tunnistajaid, eksperte, külalisi kui ka neid, kes oma rolli täpsustada ei osanud. Kõiki neid rolle arvestati nii küsitluse kui ka käesoleva magistritöö kontekstis kohtuteenuse tarbijatena.

Justiitsministeeriumil oleks koostöös kohtutega võimalik saavutada tunduvalt täpsemaid andmeid kohtute tegeliku külastatavuse kohta näiteks loendamise teel teatud ajavahemikus. Loendust võiksid läbi viia näiteks kohtukordnikud või kohtusekretärid. Samuti on tõenäoliselt võimalik üsna lihtsalt luua programm, mis näiteks kohtuistungite protokollidest menetlusosalisi, tunnistajaid ja eksperte filtreeriks. Sellisel moel oleks samuti võimalik üsna operatiivselt kohtuteenuse tarbijatest ülevaadet saada. Ilma täpsema uuringu või pikaajalise analüüsita ei ole autori hinnangul võimalik kohtute külastamisele tehtavaid kulutusi reformi teostamiseks vajaliku täpsusega hinnata. Emori küsitluse tulemusi edasise arvutuskäigu juures ei arvestata.

⁵⁶ M. Aavik. Eesti maakohtute organisatsioonivõrk avaliku sektori juhtimise ja haldamise kontekstis, lk 85-86.

Tabel 3. Vahemaad tänaste ja tuleviku kohtupidamise kohtade vahel.⁵⁷

Kohtupidamise koht praegu	Kohtupidamise koht tulevikus	Vahemaa
Võru	Tartu	71 km
Põlva	Tartu	49 km
Jõgeva	Tartu	51 km
Valga	Tartu	86 km
Viljandi	Tartu	77 km
Rakvere	Jõhvi	70 km
Narva	Jõhvi	50 km
Haapsalu	Pärnu	110 km
Kärdla	Pärnu	163 km
Kuressaare	Pärnu	155 km
Rapla	Pärnu	88 km
Paide	Pärnu	96 km

Kohtukülastuse hind koosneb transpordi- ja ajakulust. Orienteeruv transpordikulu kasv on võimalik arvutada tänaste kohtupidamispaikade ja maakohtude vahele jääva edasi-tagasi distantsi keskmise korrutamisel külastuste arvuga, mis omakorda kulumääruga korrutada tuleb. Kui keskmine edasi-tagasi distants on 181 kilomeetrit (tabeli 3 põhjal), siis tähendab radikaalne kohtupidamise kohtade sulgemine aastas inimestele orienteeruvalt 4 887 000 lisakilomeetrit kohtuteenuse tarbimiseks.

Ühe kilomeetri hind on näiteks kehtiva Riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise aluste, maksmise korra, tasumäärade, riigi õigusabi osutamise kaasnivate kulude hüvitamise ulatuse ja korra ning taotluse esitamise tingimustele⁵⁸ järgi 0,3 eurot kilomeetri eest. See on tõenäoliselt ka suurusjärg, mis on kohtu jaoks aktsepteeritav mitte ainult riigi õigusabi, vaid ka menetlusosaliste puhul – sellisel juhul kulutatakse sõitmisele suurusjärgus 1,4 miljonit eurot. Arvestades kütuse hinna suurusjärku 1,3 eurot liitri kohta ja eeldades, et auto kütusekulu ei ole üle 10 liitri 100 kilomeetri kohta keskmiselt, tähendaks see kütusekulu 342 000 liitrit ja

⁵⁷ Google Maps. Arvutivõrgus: <https://maps.google.com> (10.03.2018).

⁵⁸ Riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise alused, maksmise kord, tasumäärad, riigi õigusabi osutamise kaasnivate kulude hüvitamise ulatus ja kord ning taotluse esitamise tingimused. Jm 26.07.2016 nr 16. - RT I, 26.01.2018, 17.

koguhinda 635 000 eurot olukorras, kus inimesel on võimalik kasutada autot ja arvesse ei võeta autole tehtavaid kulutusi.

Ajakulu arvestamisel on mõistlik lähtuda mediaanpalgast. 2014. aastal oli hüpoteetiliselt sulgetavate kohtumajade kodumaakondade keskmine mediaanpalk eurostati⁵⁹ andmetel 4,9 eurot tunnis. Kui väita, et keskmisele külastusele kuluv transpordiaeg on kolm tundi, mis kulub 181 kilomeetri läbimiseks, ja kohtukülastus ise näiteks vaid kaks tundi, kuigi sageli rohkem, tähendab see, et ühele külastusele kulub 24,5 eurot. Seega võiks ajakulu hinnata suurusjärku 661 000 eurot aastas.

Kindlasti hoiaks kohtusse suunduja transpordikulu kokku bussiga või võimalusel rongiga liikumisel, kuid mugavust, eelkõige bussiaegade sobimatusest tekkivat lisanduvat ajakulu arvestades ei ole võimalik tõsikindlalt väita, et aja- ja sõidukulu kokku ühistranspordiga liikudes madalam tuleks

Kuigi eelpooltoodud arvutuskäigud on suhteliselt abstraktsed, võib väita, et kui kõik tänased väiksemates maakondades asuvad kohtumajad sulgeda, võib sellega kaasneda lisakulu suurusjärgus kaks miljonit eurot aastas. Kui see arv 27 000 kohtukülastusega uuesti läbi jagada, saame teada, et ühe külastuse peale tekib lisanduv sõidu- ja ajakulu keskmiselt suurusjärgus 74 eurot külastuse pealt.

Eelpooltoodu näol on tegemist indikatiivsete arvutuskäikudega, mis eeldavad teatud keskmisi määrasid, mis kindlasti reaalsuses üksikjuhtumite puhul kõiguvad. Näiteks juhul, kui kohtus käimiseks on tõepoolest tarvis liikuda 181 kilomeetrit, on võimalik, et inimesed ei saa kohtus ühe päevaga käidud, seda eriti olukorras, kus puudub muu transport peale ühistranspordi ja lähtekohaks on hajaasustusega piirkond.

Loomulikult ei tähenda potentsiaalsed kaks miljonit eurot lisakulu seda, et kogu see summa tuleb kanda kohtuteenuse tarbijatel. Nii Tsiviilkohtumenetluse⁶⁰ kui ka Kriminaalmenetluse⁶¹ seadustikus on sätestatud erijuhud, millal kohus võib teatud määral menetluskulusid riigi kanda võtta. Eelkõige on selline riigi kanda võtmine võimalik olukorras, kus menetluskulude kandja majanduslik olukord ei võimalda kulude kandmist. Sellegi poolest on selge, et suurem osa menetluskulude kogumist jääb siiski enamasti kas süüdi mõistetud või tsiviilvaidluse kaotanud isiku kanda.

⁵⁹ Median gross hourly earnings and low wage earners 2014. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/2/2a/Median_gross_hourly_earnings_and_low-wage_earners%2C_2014_V3.png (02.02.2018).

⁶⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I 2005, 26, 197.

⁶¹ Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I 2003, 27, 166.

Üldjoontes võib eelpooltoodust järeldada seda, et hüpoteesi realiseerumisel on väga tõenäoliselt rahaliselt miljonitesse eurodesse jääv negatiivne mõju, mis tuleb kehtiva õiguse järgi suuremas osas kanda menetlusosalistel. Samuti saab rääkida miljonitest lisakilomeetritest, mis kohtuskäimiseks kulub, praegusega võrreldes iga kohtuistungiga keskmiselt suurusjärgus kolm tundi lisakulu kohtuteenuse tarbijatele. Autori hinnangul on tegemist tugeva argumendiga, mis annab tugeva aluse kohtupidamise kohtade massilise sulgemise mõistlikkus kahtluse alla seada. Juhul, kui siiski vastav otsus sündima peaks, on tõenäoliselt hädavajalik riigipoolne toetus suurenevate kohtukulude katmiseks. Sõltuvalt kujunevatest summadest võiks kõne alla tulla isegi kogu mõistliku transpordikulu hüvitamine riigi poolt hoolimata sellest, kas osapool võidab või kaotab kohtuasja. See aga tähendaks riigile potentsiaalselt miljonitesse ulatuvat lisakulu, samal ajal leevendaks kulude katmine kohtusse pöördumise keerulisemaks muutumise negatiivseid mõjusid ja paneks piduri ohule, et kohtuasja kaotaja jaoks tähendab menetluskulude katmine tänasest veelgi suuremat toimetuleku vähenemist, seda eriti madala sissetuleku ja vähem kindlustatud elanikkonna osas.

2.2.3. Küsimus likvideerimise põhiseaduspärasusest

Põhiseaduslikkuse aspekt võib olla radikaalse kohtumajade sulgemise korral puhtalt majanduslikku vaadet silmas pidades ebaratsionaalne, kuid põhiõiguste riive võib olla piisav argument reformist loobumiseks või selle mahtude oluliseks vähendamiseks. Selleks, et teada saada, kas kohtumajade sulgemine kahjustab mingil viisil oluliselt inimese põhiõigusi, tuleb lähemalt uurida Põhiseaduses sätestatud. Paragrahvid, mis võivad grammatilise tõlgendamise alusel kohtumajade sulgemist õiguste riivena näha, on eelkõige 15 ja 24.

Põhiseaduse § 15 lõike 1 esimene lause ütleb: „Igaühel on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse.“⁶²

Põhiseaduse § 24 lg 1 ja 2 ütlevad: „Kedagi ei tohi tema vaba tahte vastaselt üle viia seadusega määratud kohtu alluvusest teise kohtu alluvusse. Igaühel on õigus olla oma kohtuasja arutamise juures.“⁶³

Põhiseaduse tõlgendamiseks tasub esmalt pöörduda Põhiseaduse kommenteeritud väljaande poole. PS § 15 lõike 1 esimene lause sätestab selle järgi üldise kohtusse pöördumise õiguse koos õigusega tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele. Lause tähendab sisuliselt

⁶² Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT 1992, 26, 349.

⁶³ Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT 1992, 26, 349.

seda, et õigusi peab olema võimalik realiseerida tõhusas ja ausas mõistliku aja jooksul peetud menetluses. Kommentaaride autorite sõnul on „üldine kohtusse pöördumise õigus see, mis riigist lõppastmes õigusriigi teeb ja ilma milleta õigusriik on mõeldamatu.“⁶⁴ *Expressis verbis* ei kirjeldata § 15 kaitseala laienemist kohtumaja ja isiku elukoha vahelisele kaugusele.

Küll aga võib Põhiseaduse kommenteeritud väljaande järgi õiguskaitse tõhususe põhimõtet tõlgendada muuhulgas ka kohtule juurdepääsu õigusena.⁶⁵

Lähemale kohtute vahemaa küsimusele on jõutud PS § 24 lg 1 tõlgenduses. Nimelt on välja toodud, et „Kohtualluvus on tihedalt seotud kohtute paiknemise ja tööjaotuse küsimusega, mille lahendamine on suuresti seadusandja õiguspoliitiline otsustus. Nii üldreegli kehtestamisel kui ka erandite ettenägemisel on seadusandja õigustatud arvesse võtma erinevaid aspekte – lisaks kohtute kaugusele mentlusosalisest kohtute töö tõhusust lähtuvalt kohtute suurusest, elanike arvu kohtu piirkonnas, õigusabi kättesaadavust kohtu lähedal, kohtute värbamise võimalusi ja muid asjakohaseid kaalutlusi.“⁶⁶

Seejuures viitab kommentaar Riigikohtu Põhiseaduse järelevalve komisjoni otsust kohtuasjas 3-4-1-31-15, mis oma olemuselt kontrollis seda, kas kohtualluvust võib halduskohtumenetluses muuta selliselt, et asja menetlev kohus ei ole isikule kõige lähemalasuv kohtumaja, olukorras, kus isikule lähim halduskohus asus Tartus. Konkreetse kaasuse juures selgus, et Sotsiaalkindlustusameti vastu pöördumiseks tuleb isikul Halduskohtumenetluse seaduse järgi pöörduda vastustaja asukohta, mis Eestis on määratud Tallinnasse, kuigi Sotsiaalkindlustusameti kontorid asuvad ka mujal Eestis. Kolleegium otsustas, et selline kaugemale kohtumajja suunamine põhiseaduse vastane ei ole ja jättis Tartu Halduskohtu taotluse rahuldamata.⁶⁷ Kuigi käesolev magistritöö ei kattu otseselt antud küsimusega, on kohtuotsuses välja toodud mitmeid hinnanguid ja argumente, mis analoogia korras on kohaldatavad kogu Eesti kohtusüsteemi organisatsioonivõrgule. Tegemist on tõenäoliselt ühest vähestest, kui mitte ainsa kohtuallikaga, mis Eestis organisatsioonivõrgule sisulisemat tähelepanu pöörab.

Tartu Halduskohus on oma määruses⁶⁸ nentunud kaht käesoleva töö kontekstis olulist asjaolu. Esiteks on kaugemale kohtusse käimine PS § 24 lg 2 riive ehk takistab õigust olla oma kohtuasja

⁶⁴ L. Lehis. PõhiS § 15/3. – Ü. Madise jt (toim).

Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiend. vlj. Tallinn: Juura, 2017.

⁶⁵ L. Lehis. PõhiS § 15/25.

⁶⁶ H. Sepp, V. Lapimaa, V. Saaremets, E. Kergandberg. PõhiS § 24/6. – Ü. Madise jt (toim).

Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiend. vlj. Tallinn: Juura, 2017.

⁶⁷ RKPSJKo 3-4-1-31-15.

⁶⁸ Tartu Halduskohtu 26.11.2015 määrus haldusasjas nr 3-15-2595.

arutamise juures läbi selle, et isik peab arutamise juures olemiseks taluma suuremat ebamugavust. Teiseks ütleb halduskohtu otsus, et tehnilise vahendi kaudu suhtlus ei ole samaväärne vahetu suhtlemisega samas ruumis. Need argumendid olid osaks sellest, et Tartu Halduskohus hindas kohtualluvuse isikule kaugemale määramise piisavalt suureks põhiõiguste riiveks, et nimetada seda põhiseaduse vastaseks.

Riigikogu põhiseaduskomisjon jäi Tartu halduskohtust erinevale arvamusele, öeldes, et kohtumaja geograafiline kaugus kaebaja elukohast riivab PS § 24 lg 2 sätestatud põhiõigust, olla kohtuasja arutamise juures, minimaalselt – pikem sõit toob kaasa lisakulusid, kuid tegemist ei ole õigusliku takistusega, eriti arvestades, et istungeid saab seaduse järgi pidada ka mujal, ka menetluskonverentsina või sidevahendite abil.⁶⁹

Nagu näha, on Riigikogu ja Tartu halduskohtu eriarvamusel kaks aspekti – esiteks see, et viidatud põhiseaduse sätte kaitseala ei kata kohtumaja geograafilise asukoha küsimust, vaid kaitseb õiguslikku küsimust võimalusest kohtuistungil osaleda. Juhul, kui aga § 24 lg 2 asjakohane, siis on tegemist muuhulgas erinevate kohtupidamise lisavõimaluste tõttu minimaalse riivega, mis jääb põhiseaduskomisjoni hinnangul põhiseaduspärasuse piiridesse.

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on kohtu geograafilise asukoha küsimust kõige põhjalikumalt analüüsinud. Kõigepealt ütleb Riigikohus: „Muu hulgas tuleneb PS § 15 lõikes 1 sätestatud kohtusse pöördumise põhiõigusest koostoimes PS § 104 lõike 2 punktiga 14 ja § 148 seadusandja kohustus luua kohtusüsteem, mis kindlustab igaühele õigusemõistmise kättesaadavuse ebamõistlike pingutusteta.“⁷⁰ Sarnane probleem tekib ka PS § 24 lg 2 tõlgendamisega Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi poolt. Nimelt nenditakse küll, et normid, mis raskendavad võimalust oma kohtuasja arutamise juures olla, riivavad põhiõigust, kuid seda taas kontekstis, kus eksisteerib ka lähem kohtumaja.⁷¹ Samas võib argumenteerida, et analoogia korras on tegemist olukorraga, kus isikul oleks võimalus pöörduda näiteks Viljandi kohtumajja, kuid selle sulgemise tõttu on sunnitud pöörduma kaugemal asuvasse kohtusse.

Sellise analoogia puhul võib Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi sõnadest järeldada, et kohtumajade sulgemine ja kohtupidamise koha kaugenemine isikust võib tõepoolest olla tõlgendatav ebamõistliku pingutusena ja seega põhiseaduse vastane.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi väga oluline seisukoht on seotud PS § 12 lõike 1, § 15 lõike 1 ja § 24 lõike 2 riivete legitiimse eesmärgiga. Kolleegium ütleb: „Kohtusüsteemi

⁶⁹ RKPSJVKo 3-4-1-31-15 p11.

⁷⁰ RKPSJVKo 3-4-1-31-15 p36.

⁷¹ RKPSJVKo 3-4-1-31-15 p37.

efektiivne toimimine on väärtus, mille tõttu võib piirata seadusereservatsioonita põhiõigusi. Põhiseaduse preambuli järgi rajaneb Eesti riik muuhulgas õiglusel ja selle tagamiseks on oluline kohtusüsteemi efektiivne toimimine. PS § 14 paneb riigile kohustuse tagada põhiõigusi ja vabadusi. Need tagatakse muuhulgas tõhusalt toimiva ja ökonoomse kohtusüsteemi abil.⁷² Riigikohtu hinnang rajaneb ka käesoleva uurimuse kontekstis olulise kohtunike spetsialiseerumise küsimusele. Juhul, kui kohtunikke on piisavalt palju ja koormus seda lubab, on mõistlik kohtute töö teatud määral korraldada selliselt, et kohtunikud spetsialiseeruvad kindlatele valdkondadele, mis tõstab arusaadavalt ka kohtulahendite kvaliteeti. Kolleegiumi enamus on seega öelnud, et võimalik kohtusüsteemi efektiivsuse kasv võib legitimeerida vastavate Põhiseaduse paragrahvide riive.

Riigikohus hindab kohtusse pöördumist kaugemasse kohtumajja mõistega „väheintensiivne“ eelkõige seetõttu, et kaebuse esitamine on võimalik elektroonilisel teel, sealhulgas ka dokumentide allkirjastamine digitaalselt ID-kaardi ja Mobiil-ID abil, mis on kolleegiumi hinnangul küllaltki levinud. Samuti viitab kohus erinevatele halduskohtumenetluse seadustiku ja Tsiviilkohtumenetluse seadustiku paragrahvidele, mis lubavad korraldada väljasõiduistungit või pidada istungi menetluskonverentsina. Erinevad tehnilised lahendused on kohtu sõnul olemas pea kõikides kohtumajades.⁷³ Seega ei jaga või vähemalt ei kinnita Riigikohtu kolleegium eelpool toodud Tartu halduskohtu seisukohta, mille järgi sidevahendi teel kohtupidamises osalemine füüsilise kohaloluga võrreldav ei ole.

Menetluskonverentsi pidamise reeglid on sätestatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 350-s.⁷⁴ Sellest sättest ei nähtu, et menetluskonverentsi pidamine peaks mõne menetlusosalise poolt olema põhjendatud või mõjuvalt põhjendatud, mistõttu vähemalt teoreetiliselt võiks menetluskonverentsi tulevikus kasutama hakata küll. Tegemist on mõlemat osapoolt vähem koormava alternatiiviga – kohtunik ei pea väljasõiduistungit korraldama ja menetlusosaline ei pea kohtumajja kohale minema.

Euroopa Liidus on piiriülese menetluskonverentsi reeglid kirjas vastavas juhendis⁷⁵, mida saaks üsna hõlpsalt ka riigisisese menetluskonverentside hulga kasvatamise tarbeks kasutusele võtta. Tänapäevaks on menetluskonverentsi, kaugkohtuistungit ja videokonverentsi abil viimase 13 aasta jooksul lahenduse hinnanguliselt paar tuhat kohtuasja. Tegemist on erineva terminoloogiaga, mis antud kontekstis viitavad samale asjale – menetlusosaline, eelkõige tunnistaja või ekspert,

⁷² RKPSJVKo 3-4-1-31-15 p 42.

⁷³ RKPSJVKo 3-4-1-31-15 p 45,47.

⁷⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I 2005, 26, 197.

⁷⁵ Nõukogu peasekretariaat. Juhend videokonverentside pidamiseks piiriüleste menetluste puhul. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. 2013.

osalevad istungil tehnilise lahenduse abil video vahendusel. Peamiselt kasutataksegi seda ühenduseks kas vanglas või välismaal viibiva menetlusosalisega.⁷⁶

Videosilla kahjuks räägib näiteks Euroopa inimõiguste kohus Sakhnovskiy kohtuasjas, kus ütleb muuhulgas seda, et füüsiline kohalolu on esimeses astmes vajalik – seda nõuab Inimõiguste kohtu hinnangul õiglase kohtumenetluse. Lisaks on videosilla jaoks vaja rangete reeglite ja tingimuste järgimist, näiteks peab olema tagatud kliendi ja kaitsja konfidentsiaalsus.⁷⁷

Viimaste argumentidena rõhutab Riigikohus rahvusvahelises õiguses ja rahvusvaheliste organisatsioonide soovitusel kodulähedast kohtupidamist nõudvate sätete puudumist – erinevad allikad räägivad ressursside optimaalsest jaotusest, mis sekundeerivad oma olemuselt kohtusüsteemi efektiivsuse asetamist geograafilisest küsimusest ettepoole. Seda eriti olukorras, kus infotehnoloogilised lahendused on piisavalt arenenud ja levinud.⁷⁸

Viiest riigikohtunikust toetas otsust sellisel kujul kolm. Riigikohtunik Indrek Koolmeister kirjutas otsusele eriarvamuse, sellega ühines ka riigikohtunik Jaak Luik. Koolmeister jäi eriarvamusele kahes käesoleva uurimistöös jaoks tähtsust omavas hinnangus. Esiteks: „Ühe ja spetsialiseeruva kohtu korral kujuneb tõenäoliselt ühtsem kohtupraktika, kuid õigusemõistmise tase tervikuna ei pruugi tõusta, veelgi enam – see kõrvaldab lõppastmes sarnastes asjades lahendite võimaliku erisuse kui kohtupraktika olulise arenguallika.“⁷⁹ Seega seab Koolmeister kahtluse alla selle, kas legitimeeriva mõjuna nähtav lahendite kvaliteedi kasv ikkagi spetsialiseerumisega kaasneb.

Teiseks leiab Koolmeister, et hoolimata erinevate tehnoloogiliste lahenduste kasulikkusest ei tohi sellegi poolest juurdepääsu oma asja arutamisele piirata ilma ilmselge vajaduseta. Tema sõnul on riivet tasandav toime hüpoteetiline ja põhjendamata.⁸⁰

Lisaks ülaltoodud lahendile on kohtumajade ümberpaigutamise küsimust põhiseaduslikkuse seisukohast kaudselt puudutatud veel Eesti Vabariigi põhiseaduse juriidilise ekspertiisi

⁷⁶ Kohtulahendite otsingutulemused märksõnadele „menetluskonverents“, „kaugkohtuistung“ ja „videokonverents“. 10.04.2018. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/otsingutulemus.html?aktiivneTab=KOIK&sort=LahendiKuulutamiseAeg&asc=false&kohtuasjaNumber=&lahendiKpvAlgus=&lahendiKpvLopp=&menetluseKpvAlgus=&menetluseKpvLopp=&kohus=&kohtunik=&annotatsiooniSisu=&menetluseLiik=&lahendiLiik=&ekliNumber=&lahendiTeKst=menetluskonverents+or+videokonverents+or+kaugkohtuistung> (25.03.2018).

⁷⁷ Uno Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn, 2012, lk 27.

⁷⁸ RKPSJVKo 3-4-1-31-15 p 59-60.

⁷⁹ RKPSJVKo 3-4-1-31-15 I.Koolmeistri eriarvamus p2.

⁸⁰ RKPSJVKo 3-4-1-31-15 I.Koolmeistri eriarvamus p3.

komisjoni lõpparuande II osas.⁸¹ Komisjoni moodustas vabariigi valitsus 1996. aastal selleks, et selgitada võimalikud vastuolud ja lüngad põhiseaduses. Sellise töö lõppeesmärgiks oli selgitada välja põhiseaduse muutmise vajadus.

Komisjon leidis muuhulgas Põhiseaduse § 149 hinnates, et „Kohtusüsteemi kujundamise üheks põhimõtteliseks aluseks on vaieldamatult õigusemõistmise kättesaadavus isikule, sellega kaasneb paratamatult vajadus teatavaks geograafiliseks läheduseks.“⁸² Siinjuures tuleb aga nentida, et tegemist on sisuliselt sarnase seisukohaga, mida esindas ülaltoodud kohtuotsus, vahe kahe seisukoha vahel on eelkõige ajaline – ekspertide komisjon analüüsis Põhiseadust aastast 1996, mil sidevahendid ja elektrooniline võimekus tänasega võrreldavad ei olnud.

Triin Raudsepp on 2005. aastal oma magistritöös analüüsinud kohtusse pöördumise õigust Põhiseaduse § 15 lõike 1 lause 1 alusel. Mõneti üllatavalt käsitleb autor töös kohtusse pöördumise õiguse esemelise kaitsealana suhteliselt rangelt kohtusüsteemi erapooletust ja just õiguslikke aspekte ehk küsimust, millisel juhul kohtusse pöörduda võib – kohtumaja asukoha olulisust paragrahvi kontekstis ei käsitleta, samuti ei ole autor nii laialt näinud sarnastes rahvusvahelise õiguse põhimõtetes.⁸³

Euroopa Liidu õigus sarnaneb üldjoontes Eesti õiguse põhimõttega: kohtusse pöördumise võimalus peab olema kättesaadav ja seda võib mõista mitmeti.⁸⁴ Ka siin oodatakse paragrahvi sisustamist – nii näiteks on Euroopa kohtu lahendis C-567/13 öeldud, et kohtuasja geograafiline kaugus võib riivata kohtusse pöördumise õigust.⁸⁵ Seega, riive võimalust geograafilise kauguse puhul nenditakse, aga ei täpsustata, milliste tingimuste esinemisel, näiteks millise kauguse puhul, probleem tekib.

Arvestades, kui vähe on Eesti õiguses räägitud kohtupidamise kohtade geograafilisest paigutusest, veelgi enam selle paigutuse põhiseaduslikust kaitstusest, ei ole kohtumajade võimaliku sulgemise põhiseaduslikkuse lõpphindamine lihtne ülesanne. Seetõttu on oluline ja vajalik, et teema tõeliselt päevakorda kerkides Riigikohtu, õiguskantsleri või mõne teise pädeva institutsiooni hinnata ja seadusandja otsustada. Eelneva analüüsi põhjal on aga selge, et küsimus jaguneb olemuslikult kaheks – kas muudatus on üldse Põhiseadusega kaitstud, ja kui jah, siis

⁸¹ Eesti Vabariigi põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni lõpparuanne. Arvutivõrgus:

<https://www.just.ee/et/eesti-vabariigi-pohiseaduse-juriidilise-ekspertiisi-komisjoni-lõpparuanne> (20.03.2018).

⁸² Eesti Vabariigi põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni lõpparuanne, pt 13 lk 24.

⁸³ T. Raudsepp. Kohtusse pöördumise õigus Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 15 lõike 1 lause 1 alusel. Magistritöö. Arvutivõrgus: <http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/982/raudsepp.pdf> (15.02.2018).

⁸⁴ Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Nõukogu. Õiguskaitse kättesaadavust käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat. Luxemburg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2016, lk 25.

⁸⁵ ELK, C-567/13, Nóra Baczó ja János István Vizsnyiczai vs. Raiffeisen Bank Zrt, 12. veebruar 2015, P 56.

kas põhiõiguste riive on piisav, et kohtupidamise kohtade sulgemist peaks igal juhul vältima. Viimase alla käib ka kõrvalküsimus, kas on teisi õigusi, mis säärast riivet legitimeerib.

Üldistades võib väita, et kohtupidamise kohtade geograafiline lähedus on kaitstud eelkõige õiguste kaitse tõhususe ja kohtuasja arutamise juures viibimise õiguse printsiipide poolt, mistõttu saab jaatada kohtupidamise kohtade sulgemisega kaasnevat põhiõiguste riivet juba ainuüksi seetõttu, et uus kohtupidamise koht liigub geograafiliselt kaugemale ja raskendab sellega põhiõiguste subjektiivset rakendamist. Üks põhilisi vastuargumente on asjaolu, et sarnase sisuga rahvusvahelisest õigusest sellise hinnangu kinnitamist ei ole võimalik leida. Samas ei ole autori läbi töötatud rahvusvahelises õiguses ka sõnaselget arvamust, mis hinnangu ümber lükkaks.

Küll aga on kaks argumenti, millest esimene vähendab riivet ja teine legitimeerib seda mahtudes, mis on väga kaalukad selleks, et kohtupidamise kohtade sulgemiseks vähemalt arutelu võimaldada. Esimene on seotud tehnoloogia arenguga, mille täpsemaid näitajaid analüüsitakse töös edaspidi. Selge on aga see, et erinevaid elektroonilisi vahendeid ja võimalusi on viimastel aastatel tekkinud rohkesti ning kasvutrendis on ka ligipääs internetile. Teiseks, legitimeerivaks argumendiks on Põhiseaduse § 14 tõlgendamine selliselt, mis teatud mõttes sunnib riiki kohtuvõimu efektiivsust tõstma. On väga tõenäoline, et kaugemale sõitmine kvaliteetse kohtuotsuse saamise nimel on Eesti väiksust arvestades põhjendatud. Erinevalt 2005. aastal koostatud magistritööst, kus kohtumaja kauguse temaatikat arutatud pole, leiab autor, et kohtumaja asukoht on üks kohtusse pöördumise subjektiivset õigust mõjutavaid aspekte.

2.2.4. Küsimus infoühiskonna võimekusest

Peaaegu kõikides institutsioonides, kus kohtumajade ümberkorraldamisele hinnangute andmine avalikult kättesaadav, on rõhutatud infotehnoloogia arengut kui üht kõige tugevamatest eeldustest kohtupidamise kohtade reformimise planeerimisel. Just infotehnoloogia areng ehk võimalus väga paljusid avalikke teenuseid tarbida kodust lahkumata on põhjus, miks täna päeval kohtumajade küsimust üldse arutada ja analüüsida on võimalik. Käesolevas peatükis on hinnatud Eesti infotehnoloogilist valmisolekut selleks, et viia veelgi suurem osa kohtutegevusest elektroonilisse dimensiooni. Elektroonilise kohtupidamise puhul on küsimus kahel tasandil – milliseid digilahendusi riik soovib ja suudab luua ning kas elanikkond on oskuste ja kättesaadavuse alusel võimeline ja huvitatud neid lahendusi tarbima.

Erinevate arenguvõimaluste hulk on viimastel aastatel plahvatuslikult kasvanud. 2016. aastal esitlesid Londoni ülikooli kolledži teadlased esmakordselt tehisintellekti, mis oli võimeline tõendeid ja eetilisi aspekte silmas pidades pakkuma välja kohtuotsuseid Euroopa inimõiguste kohtust läbi käinud kohtuasja osas. Algoritm loodi 584 Euroopa Inimõiguste kohtu otsuse pinnalt. Tulemuseks oli tehisintellekti lahenduste ja tegelike kohtulahendite kattuvus 79%.⁸⁶

Kuigi tehisintellekti loonud teadlased näevad robotit tulevikus kohtunike ja advokaatide abiliseks, tekitab nii suur täpsus eriti raskete juhtumite puhul juba küsimuse, kas selline tehisintellekt võiks olla lähiajal valmis iseseisvalt lihtsamate kohtuasjade lahendamiseks, näiteks kokkuleppemenetluste hindamiseks ja kinnitamiseks. Omaette küsimus on see, kas ühiskond on valmis selleks, et anda robotitele õigus õigussuhteid 21% ulatuses loovalt lahendada.

Kohtusüsteemi digitaalse arengu üks verstaposte on 2001. aasta 1. oktoobril kasutusele võetud Esimese ja teise astme kohtute statistika ja lahendite andmekogu (KOLA), mille eesmärgiks oli kohtulahendite elektrooniline avalikustamine. 2006. aasta 1. jaanuarist võeti kasutusele uus infosüsteem – Kohtute infosüsteem (KIS), mille eesmärgiks oli samuti lahendite avalikustamine. KISI laiem eesmärk oli ka kohtuökonomika viimine uuele kvaliteeditasemele läbi elektrooniliste menetlusedokumentide töötlemise ja säilitamise. Arengute jätkumisel võeti 2009. aastal kasutusele tsentraalne teabe jagamiseks ja talletamiseks mõeldud E-Toimik kõikide kohtuasjade liikide tarbeks.⁸⁷

Järgmine suur samm kohtusüsteemi digitaliseerimise teel on digitaalse kohtutoimiku kasutuselevõtt, mis on sees Justiitsministeeriumi 2016-2019. aasta arengukavas. See peaks tagama paberivabale kohtumenetlusele ülemineku, mis sai alguse juba 2014. aastal, ja kaotama tsiviil- ja halduskohtumenetluses pabertoimiku.⁸⁸ Justiitsministeeriumi kinnitusel peaks digitaalne toimik rakenduma 2018. aasta jooksul ning rohkem hetkel töös olevaid IT – arendusi kohtusüsteemil ei ole. (vt Lisa 3)

Võimalikud kohtumaja sulgemised iseenesest uute digilahenduste kasutuselevõttu ei eelda. Siiski on selge, et radikaalne lahendus, näiteks kohtumajade sulgemine kõikides väiksemates

⁸⁶ Aletras N, Tsarapatsanis D, Preotiuc-Pietro D, Lampos V. (2016) Predicting judicial decisions of the European Court of Human Rights: a Natural Language Processing perspective. PeerJ Computer Science 2:e93. Arvutivõrgus: <https://doi.org/10.7717/peerj-cs.93> (20.02.2018).

⁸⁷ R. Karja. Digitaalne toimik kriminaalmenetluses. Magistritöö. Arvutivõrgus: http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/47395/karja_rasmus.pdf, lk 17-26 (15.02.2018).

⁸⁸ Justiitsministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2016-2019. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/justiitsministeeriumi_arengukava_2016-2019.pdf, lk 15 (16.02.2018).

kohtades tähendab kohtuteenuse kättesaadavuse vähenemist, ja selle probleemi vähendamiseks tundub mõistlik ja vajalik kasutusele võtta erinevaid tehnoloogiaid.

Igasuguse elektroonilise kohtupidamise puhul kerkib üles küsimus sellest, kas tegemist on kohtuteenuse tarbija jaoks samaväärse lahendusega kui isiklikult kohtuistungil viibimine (vt 2.3).

Müüdi teine külg on, kuidas tuleb tavaline inimene uute tehniliste lahendustega toime. Siin on küsimus eelkõige koduses internetikasutuse võimaluses ja oskuses. Potentsiaalne kohtumaja sulgemine ja endise kohtupidamise koha asemele videokonverentsiruumi loomine on poolik lahendus olukorras, kus IT areng lubab juba 2018. aastal videosuhtlust ja elektroonilist mitmekülgset isikutuvastust. Seetõttu on igasugune IT-teeninduspunkti näol lahendus autori hinnangul poolik, mis perspektiivis viib igal juhul selleni, et elektrooniline kohtupidamine hakkab toimuma kodustes tingimustes. Juba praegu on teatud juhtudel võimalik näiteks tunnistajat üle kuulata videokonverentsi teel.⁸⁹ See tähendab, et vajadusel oleks teoreetiliselt võimalik kogu valitud asjade kohtumenetlus elektrooniliseks – kirjalikuks või videokonverentsi teel toimuvaks istungiks. Reform peaks olema kompleksne ja algama just IT sektorist, vajadusel toimudes teatud ülemineku perioodi jooksul paralleelselt, et inimesed harjuksid uusi lahendusi kasutama. Küsimus on pigem rahvastiku valmisolek selliseks muudatuseks.

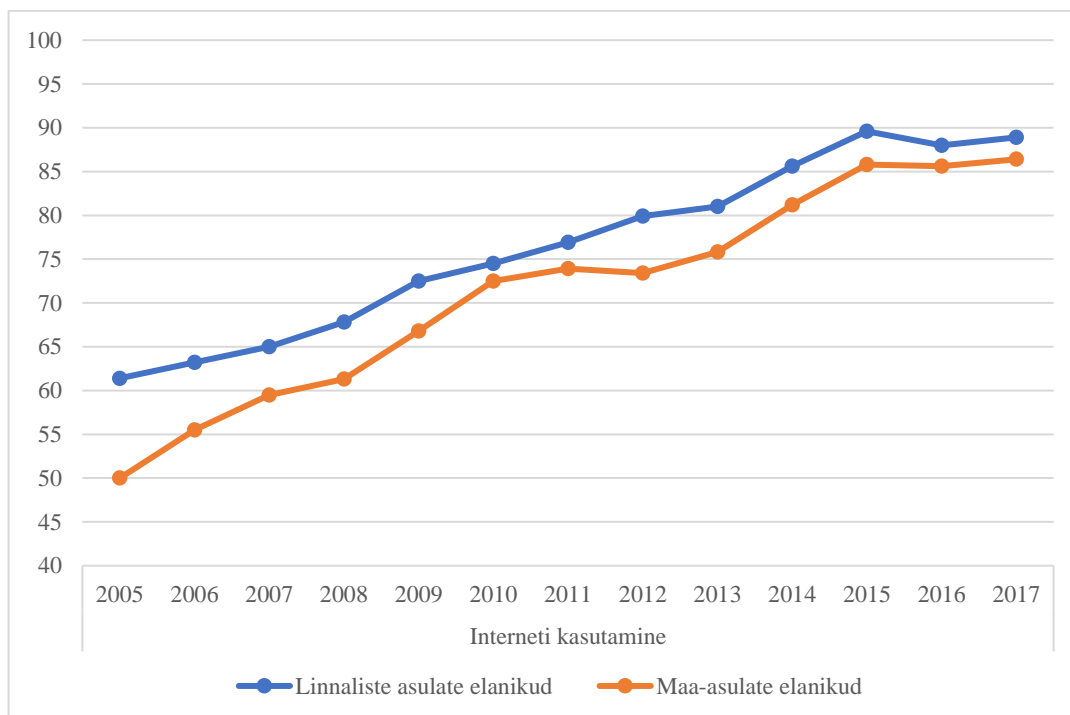
TNS Emori 2016. aastal läbi viidud uuringu järgi kasutab 85% täisealistest küsitletutest e-teenuseid. Internetti on mingil moel võimalik kasutada 90% küsitletutest, 82% inimestest on arvuti kasutamise võimalus olemas kodus, 52% tööl.⁹⁰ Esmapilgul võib tunduda, et 85% võiks olla piisav selleks, et kaaluda suuremahulist elektroonilisele kohtupidamisele üleminekut. Esimene küsimus on selles, kas internetti kasutakse ühtlaselt nii maa- kui linnapiirkondades, sest võimalik kohtumajade sulgemine mõjutab just maapiirkondade inimesi. Statistikaameti koostatavast statistikast on näha, et lõhe interneti kasutamisel on maa- ja linnapiirkondade vahel marginaalne, jäädes 2017. aastal 4% sisse (joonis 1). See tähendab, et tähelepanuväärset erinevust maapiirkondade mahajäämuses selles osas ei ole.⁹¹ Kahjuks puudub statistika selle kohta, kui palju TNS Emori küsitluses osalejates käis füüsiliselt kohtus ja kasutab e-teenuseid samaaegselt – on võimalik, et füüsiliselt kohtumajas kohalkäijate seas on keskmisest suurem määr neid, kelle jaoks interneti kasutamine piiratud on.

⁸⁹ Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I 2003, 27, 166.

⁹⁰ M. Aavik. Eesti maakohtute organisatsioonivõrk avaliku sektori juhtimise ja haldamise kontekstis, lk 75-87.

⁹¹ Statistikaameti andmebaas. 19.09.2014.

Joonis 1. Interneti kasutajad Eestis 2005-2017.⁹²

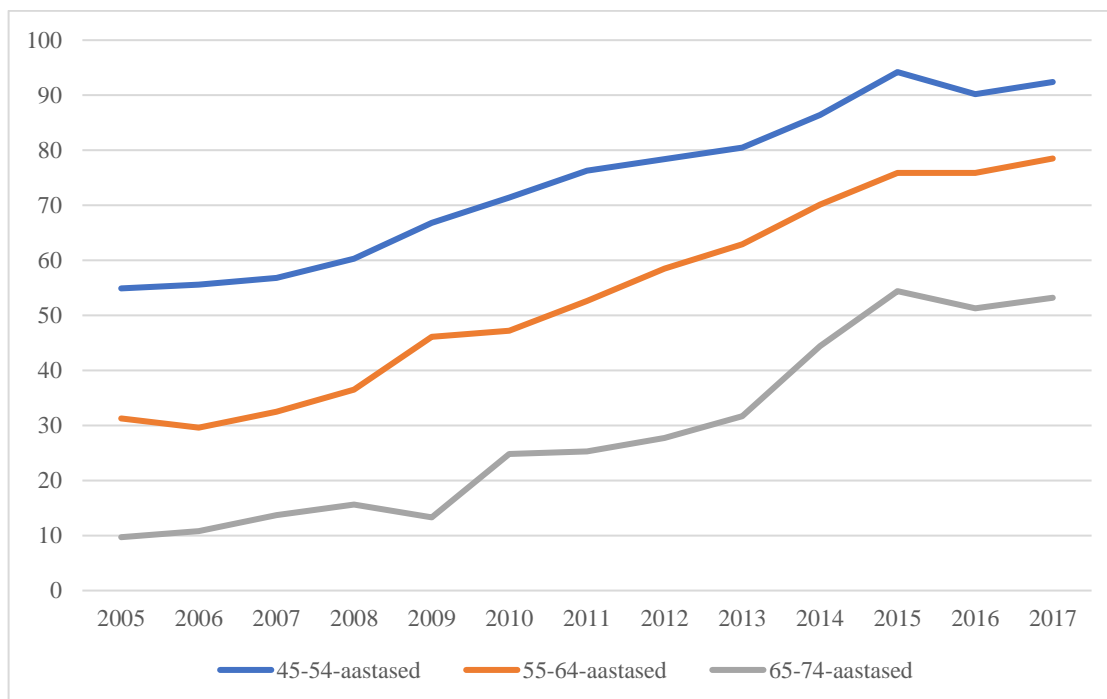
Elanikkonna digitaliseerumise osas on suurimaks probleemiks vanemaealine elanikkond. Kui 45-54-aastaste seas on internetikasutajaid üle 80%, siis 65-74-aastaste seas on internetikasutajaid pisut üle poole, 53% (joonis 2).⁹³ Lisamist väärrib, et 2017. aastal oli üle Eestis 125 000 üle 75-aastast, kelle osas vastav statistika puudub, kuid võib eeldada, et nende hulgas on internet veelgi vähemal määral kasutatav.⁹⁴ Statistikaameti väitel on põhjus, miks andmeid kuni 75-aastaste kohta kogutakse, proosaline – sest selline on metoodika ja nii tehakse sarnast statistikat ka teistes Euroopa Liidu liikmesriikides. (vt Lisa 9) Eelnevast joonistub ka välja probleem seoses kohtumajade võimaliku sulgemisega – kui muuta füüsiline kohtusse pääsemine keerulisemaks ja pakkuda asendusena paremaid infotehnoloogilisi lahendusi, mõjutab see enim just pensioniealist elanikkonda.

⁹² Statistikaameti andmebaas. 19.09.2014.

⁹³ Statistikaameti andmebaas. 19.09.2014.

⁹⁴ Statistikaameti andmebaas. 04.05.2017.

Joonis 2. Vanemaealised internetikasutajad Eestis 2005-2017.⁹⁵

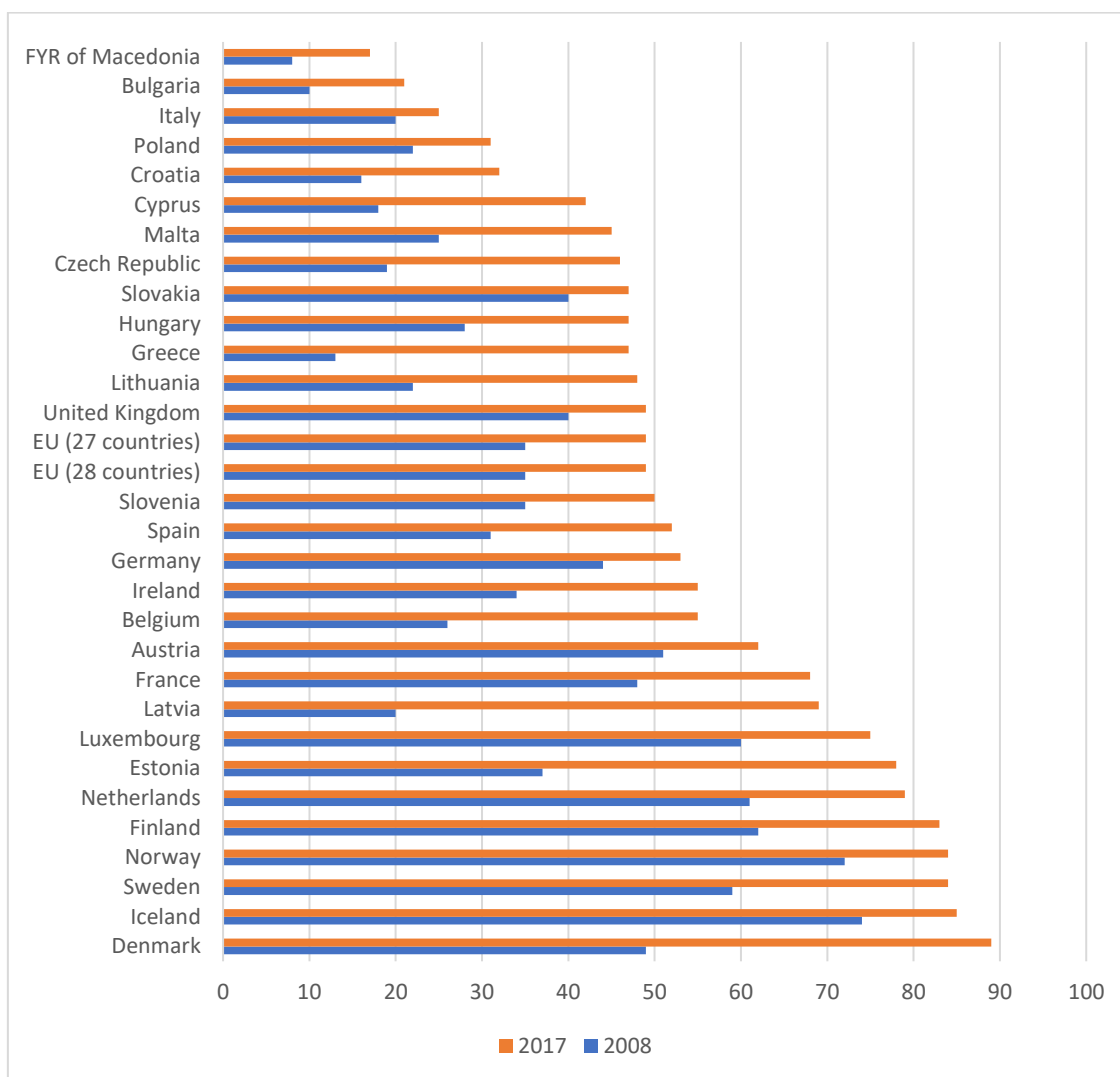
Euroopa Liidus on Eesti esirinnas riikide hulgas, kus kasutatakse riigiga suhtlemiseks interneti – 2017. aastal oli 16-74-aastaste elanike seas Eestis vastav määr 78%, samas kui Euroopa Liidu keskmine oli 49% (joonis 3). Eriti märkimisväärne on Eesti infotehnoloogiline areng – 2008. aastast, mil vastavat statistikat koguma asuti, on Eestis internetikasutajate hulk tõusnud 41%. Selles arvestuses jääb Eesti alla vaid Lätile, ja sedagi põhjusel, et 2008. aastal, mil Eestis hulk e-teenuseid juba saadaval oli, kasutas Lätis e-teenuseid kõigest viiendik elanikkonnast, mis jäi toona Eestile alla peaaegu kahekordselt. Euroopa Liidu suurim e-teenuste kasutajate määr on Taanis, kus kasutajaid on 89% elanike hulgas vanusega 16-74. Ära märkimist väärib asjaolu, et seni kõrgeimatele kohtadele jõudnud riikide puhul on näha, et suhtarvu tõus pidurdub teatud tasemeni jõudes – näiteks Islandil on e-teenuste kasutajate hulk 10 aastaga tõusnud vaid 11%. Üle 90% ei ole ühegi riigi e-teenuste tarbijate hulk tõusnud.⁹⁶ On tõenäoline, et e-teenuste kasutajate maksimaalne määr olukorras, kus kõik arvuti kasutamiseks võimelised inimesed ka e-teenuseid tarbivad, võib jääda umbes 95% peale. Ka Eesti eesmärk võiks enne füüsiliste kohtumajade asendamist jõuda muude e-teenuste kasutajate arvu määra osas vähemalt 95% piirini, mis võiks tagada selle, et piisaval hulgal vanemat elanikkonda ja maapiirkondade

⁹⁵ Statistikaameti andmebaas. 19.09.2017.

⁹⁶ Digitaalrajanduse ja ühiskonna statistika – leibkonnad ja üksikisikud. Eurostat. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals/et#Juurdep.C3.A4.C3.A4s_internetile (20.02.2018).

elanikke ei kannata kohtupidamise kohtade sulgemise pärast ülekohtust avaliku teenuse kättesaadavuse ja seeläbi ka kvaliteedi langust. Olukorrani, kus kõik täisealised internetti kasutaks, ei ole võimalik jõuda juba näiteks seetõttu, et igas ühiskonnas leidub neid, kes lihtsalt ei soovi internetti kasutada.

Joonis 3. Riigiga infotehnoloogises kontaktis olevad isikud, osakaal elanikkonnast.⁹⁷

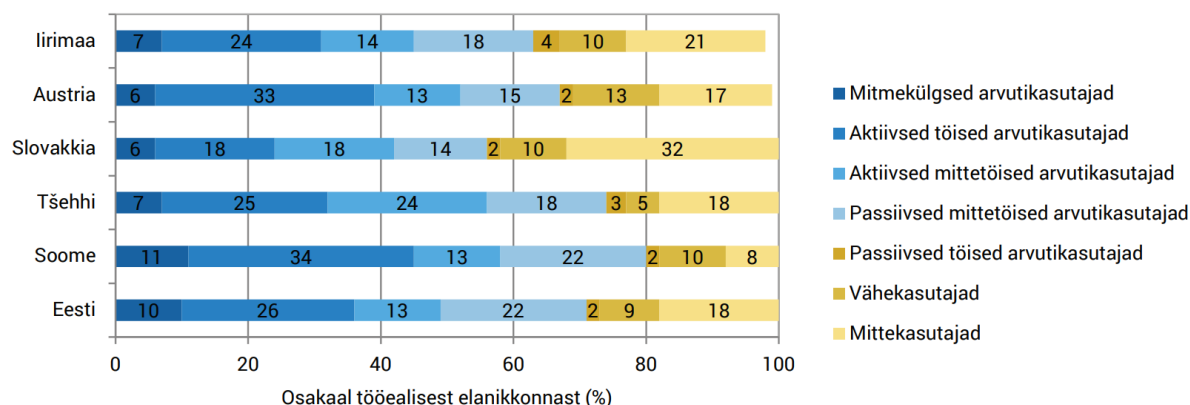
Kui ülaltoodud uuringute järgi võib öelda, et internetikasutajaid on Eestis juba praegu suhteliselt palju, siis küsimus sellest, mida inimesed arvutiga tegelikkuses teha oskavad, on omaette küsimus. Osalemine e-kohtupidamises peaks loomulikult olema nii lihtne kui võimalik, kuid sellegi poolest eeldab videokonverentsil osalemine arvestatavate arvutikasutamise oskuste olemasolu.

⁹⁷ Digitaalmajanduse ja ühiskonna statistika – leibkonnad ja üksikisikud. Eurostat.

2015. aastal avaldatud PIAAC uuringu temaatilise aruanne nr 5 Tehnoloogiarikas keskkonnas probleemilahendusoskuse tase ja IKT kasutus Eesti elanike hulgas annab põhjaliku ülevaate tehnoloogiakasutusest Eesti elanike seas. PIAAC uuring on algatatud OECD poolt ning andmeid on kogutud 24-st riigist. Eestist valiti kihistatud süstemaatilise valiku teel rahvastikuregistrist 13 000 inimest, kes olid 2011. aasta 1. detsembri seisuga 16-65-aastased. Kihistatud süstemaatiline valik tähendab seda, et valim on jagatud soo ja vanuse järgi kümnesse kihti: 16-25-aastased mehed, 16-25-aastased naised, 26-35-aastased mehed, 26-35-aastased naised jne ning iga kihi inimeste arv on vastavuses Eestis vastava kihi inimeste arvuga. Vastajaid oli lõpuks 7 632 ning välja on toodud, et madalad vastamisprotsendid olid Harjumaal (56%), Raplamaal (58%) ning Tartumaal (60%) ja kõrgemad Saaremaal (86%), Võrumaal (82%), Järvamaal (79%) ning Hiiumaal (77%). Tulemustes vähendati nende inimeste osakaalu, kelle seas vastamismäär oli kõrge ja suurendati madala vastamismääraga inimeste osakaalu. Kaalumisel kasutati vanust, sugu, emakeelt, maakonda, elukoha linnastumise astet, haridust ja hõivatust.⁹⁸

Selgus, et vaid 10% Eesti täiskasvanutest kasutab arvutit mitmekülgsest (joonis 4). Tõiseid ja mittetõiseid aktiivseid arvutikasutajaid on 39% ning lausa 51% täiskasvanutest kasutab arvutit väga vähe või ei kasuta seda üldse. Lisaks näitas uuring, et Eesti inimeste toimetulekuoskused tehnoloogiarikas keskkonnas on pigem tagasihoidlikud.

Joonis 4. Arvutikasutuse oskuse võrdlus.⁹⁹

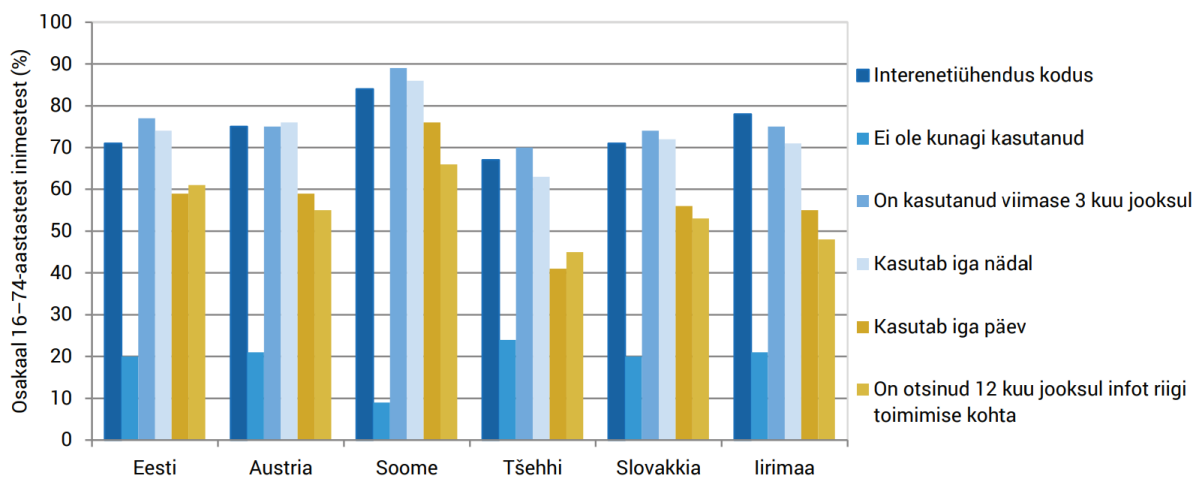

⁹⁸ Pruulmann-Vengerfeldt, P., Roots, A., Strenze, T., Ainsaar, M. (2015). Tehnoloogiarikas keskkonnas probleemilahendusoskuse tase ja IKT kasutus Eesti elanike hulgas. PIAAC uuringu temaatiline aruanne nr 5. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

⁹⁹ Pruulmann-Vengerfeldt, P., Roots, A., Strenze, T., Ainsaar, M. (2015).

Vaid 30% 16-65-aastastest inimestest suudab lahendada arvutis keerulisemaid ülesandeid, mis vajavad kogemusi ja iseseisvat otsustusvõimet. 28% saab hakkama lihtsamate ülesannetega, kuid pea 30% ei suudaks arvutit praktiliste ülesannete lahendamiseks üldse kasutada. Viimaste hulka on arvestatud ka need, kes pole üldse kunagi arvutit kasutanud.

Joonis 5. Internetiühenduse kasutussageduse võrdlus.¹⁰⁰

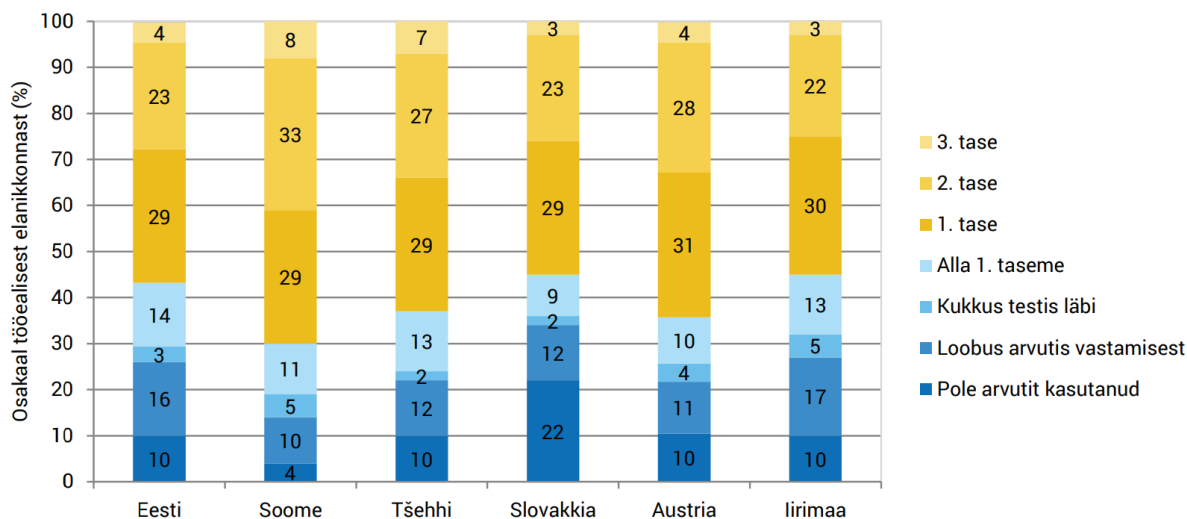

Jooniselt 5 selgub, et viiendik 16-65-aastastest elanikest ei ole kunagi internetti kasutanud. Lisaks on vaid veidi rohkem kui 70% 16-65-aastastest elanikest kodus internetiühendus, samas kui Soomes on sama näitaja üle 80%.

Kõik uuringus osalenud inimesed pidid esmalt läbima baasoskuste testi, et veenduda, kas nad oskavad kasutada hiirt, teksti märkida jne. Testi mittesooritanud pidid ülesandeid lahendama paberipõhiselt. Arvutis ülesandeid lahendanud inimestele leiti nende tehnoloogiarikkas keskkonnas probleemilahendusoskuse tase, mida esitati 4-tasemelisel skaalal: alla 1. taseme (kõige madalam), 1. tase, 2. tase ja 3. tase (kõige kõrgem). Tulemusi iseloomustab hästi järgnev joonis 6.

¹⁰⁰ Pruulmann-Vengerfeldt, P., Roots, A., Strenze, T., Ainsaar, M. (2015).

Joonis 6. Uuringu tulemuste võrdlus.¹⁰¹

Siit võib välja lugeda, et umbes igal kümnendal täiskasvanul puudub üldse varasem arvutikasutamise kogemus. See tähendab Eesti kontekstis, et kui 2017. aasta 1. jaanuari seisuga oli Eestis 16-65-aastasi elanikke 851 577, siis ligikaudu 85 000 inimest neist ei ole kunagi arvutit kasutanud.

Lisaks on näha, et kõrgemate tasemetega arvutikasutajate hulk ei ole Eesti tööealise elanikkonna seas just kuigi suur. Siin on ehk paslik märkida, et Euroopa Komisjoni raportis Digital Agenda for Europe: Internet Use and Skills (2013) on toodud, et Eesti, Soome ja Slovakkia suureks probleemiks on just puuduolevad oskused, mis takistavad inimestel interneti kasutamiseni jõudmast. Teisisõnu peavad inimesed suutma arvutit kasutada kui vahendit, ent samal ajal on vaja osata kasutada ka erinevaid programme ja rakendusi, mis aitavad eesmärgi realiseerida.

Arvestades uuringus välja toodud tasemete definitsioone, võib arvata, et täna toimivad riigi e-teenused eeldavad suuremalt jaolt kasutajalt vähemalt 2. taseme arvutikasutamise oskusi, sest see tase eeldab navigeerimist erinevate veebilehtede ja rakenduste vahel, samas ilma suuremate tagasilöökidest ja tekkivatest probleemidest. Esimene tase on oma olemuselt aga pigem e-posti lugemiseks, uudiste sirvimiseks ja muudeks lihtsamateks toiminguteks vajaminevate oskuste tase. Eeldades, et tulevikus digilahenduste arenedes muutuvad keskkonnad keerulisemaks, samal ajal areneb aga ka kasutajamugavus, võiks 2. tase ka pikemas perspektiivis jääda hädavajalikuks tehnilisemate e-teenuste kasutamise minimaalseks oskuse tasemeks. Muret tekitab on asjaolu, et vähemalt 2. taseme oskused on uuringu järgi kõigest 27 % uuringu

¹⁰¹ Pruulmann-Vengerfeldt, P., Roots, A., Strenze, T., Ainsaar, M. (2015).

sihtrühmast. See tähendab, et kõigest iga neljas 16-65-aastane inimene on täna võimeline veidigi keerulisemate arvutitoimingutega hakkama saama.

Geograafiliselt vaadates on mitmekülgsede arvutikasutajate hulka Lõuna-Eesti elanikel väiksem tõenäosus kuuluda kui Põhja-Eesti elanikel. Lõuna-Eestis on arvuti mittekasutaja olla tõenäolisem.

Võib eeldada, et geograafiline vahe tuleb sisse eelkõige asjaolust, et Põhja-Eestis asub Tallinn, samas kui Lõuna-Eestis on hajaasustus suurem. Tuleb ära märkida, et uuring on valminud 2015. aastal, mistõttu on tõenäoline, et praegu on olukord mõnevõrra paranenud. Samas oli uuring toona tegelikkusega võrdluses ebatäpne, jättes kajastamata sihtgrupi, kelle hulgas suure tõenäosusega arvutikasutus pigem levinud ei ole - vanemad kui 65-aastased.

Eelnevat analüüsi kokku võttes on selge, et Eesti ei ole tegelikkuses valmis selleks, et pisut keerulisemad e-teenused, mida näiteks videokonverentsistungid kahtlemata on, asendaksid füüsilisi kohtuistungeid. See ei tähenda, et e-kohut ühel hetkel looma hakkama ei peaks, küll aga saab see füüsilisi kohtumaju asendama hakata alles juhul, kui arvutit heal tasemel kasutatavate inimeste hulk tõuseb märgatavalt. Ühest lahendust arvutikasutuse oskuse paranemisele ei ole. Reaalsuses tõuseb keskmine arvutioskus ajas iseeneslikult – seda sellepärast, et suhtarvuna oskab kõige vähem arvutit kasutada vanemaealine elanikkond. Kõigele sellele lisandub küsimus, millal ja kas jõuab tehnoloogia areng sinna, kus oleme kaitsnud infosüsteemide vigade, häkkimise, tõrgete ja muude sarnaste nähtuste vastu.

Infotehnoloogia järjest suurema kasutuselevõtu juures on kahtlemata ka oma moraalne dilemma, seda eriti kohtusüsteemi digitaliseerituse osas – milline peaks olema lõppeesmärk? Veelgi enam on tõenäoline, et juba lähiaastate või vähemasti paari aastakümne perspektiivis jõuab Eesti inimeste interneti kasutamise võimaluse ja oskuse määr enam kui 95%-ni täisealisest elanikkonnast. Seetõttu võib ennustada aina intensiivsemat debatti kohtupidamise olemuse ja tuleviku üle – kas ja kui palju inimlikumat ja traditsioonilisemat kohtupidamist säilib olukorras, kus kohtupidamine on teoreetiliselt peaaegu täielikult robotite ja elektroonika kanda võimalik anda, koos sellega ka vähemalt ideeliselt kokkuhoid ja efektiivsuse kasv saavutades? Olukorras, kus õigusrobotil on teoreetiline võimekus igasuguseid kohtuasju lahendada, tekib paratamatult omaette debatti ja tõsist arutelu vajav küsimus vastutusest. Tarvis on lahendada küsimus, kuidas säilib ükskõik milliste otsuste tegemise õiguse andmisel robotile, võimude lahusus. Liialt seadusandja etteantud raamides toimetava roboti puhul muutub hädaseks seadusandliku ja kohtuvõimu vaheline piir – sisuliselt teeb otsuseid seadusandja. Olukorras, kui robotile anda luba ka *contra legem* otsuseid teha, tekib küsimus, kes vastutab ja kontrollib

olukordi, kui õigusrobot otsustab seadust mitte järgida? Enne säärase põhimõtteliste küsimuste lahendamist ei ole võimalik õigusrobotit kohtuotsuste tegemiseks kasutusele võtta.

2.2.5. Küsimus muudatuse vastavusest regionaalpoliitikaga

Analüüsi eesmärgiks on saada selgust, kuidas suhestub võimalik kohtumaja sulgemine Eesti regionaalpoliitiliste eesmärkide täitmisega.

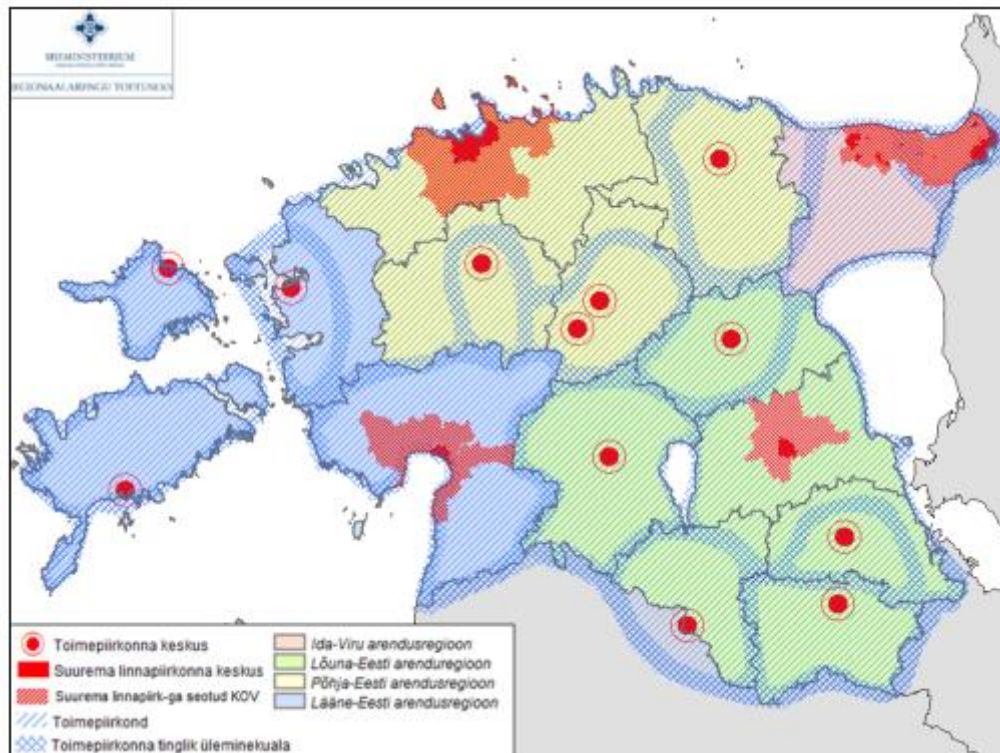
Metoodika alusel on mõjud regionaalarengule sõltuvad sellest, kui palju tegevus mõjutab otseselt või kaudselt piirkonna arengut või regionaalpoliitika eesmärkide saavutamist. Selleks, et tuvastada, kui palju võiks kohtumaja sulgemine endaga kaasa tuua mõjusid regionaalpoliitika eesmärkide saavutamisele, tuleb esmalt tutvuda regionaalpoliitika eesmärkidega. Eesmärgid on paika pandud Eesti regionaalarengu strateegias. Regionaalarengu strateegia järgi on üldeesmärgiks muuhulgas see, et „inimestel on igas toimepiirkonnas kättesaadavad head töökohad, kvaliteetsed teenused ning mitmekülgeid tegevusi võimaldav meeldiv elukeskkond.“¹⁰²

Antud ettepaneku kontekstis on oluline uurida just eelkõige kvaliteetsete teenuste kättesaadavuse ja heade töökohtade küsimus.

Strateegia punktis 41 räägitakse teenuste heast ruumilisest kättesaadavusest, kusjuures välja on toodud teenused, mis peavad olema tagatud toimepiirkondade keskuses, aga ka paikades väljaspool keskusi.

¹⁰² Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020. Arvutivõrgus: https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/dokumentid/eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf (10.01.2018).

Joonis 6. Territoriaalsuse käsitus regionaalarengu strateegias.¹⁰³

Nagu näha strateegias sisalduvalt jooniselt, on toimepiirkonna keskustena kujutatud enamasti maakonnakeskusi, ühtlasi ka suures osas tänaste kohtumajade asukohti. Sellises keskuses peaks olema strateegia alusel tagatud „sh gümnaasium (vajaduse korral koos õpilaskoduga), huvikool, noortekeskus, kultuurikeskus, spordi- ja/või tervisekeskus ning eriarstiabi-, panga-, pääste-, ettevõtete ja MTÜ-de nõustamisteenus,¹⁰⁴ elukohtadele veelgi lähemal peaks olema tagatud „põhihariduse-, koolieelse lasteasutuse, lapsehoiu-, ühistranspordi-, esmatarbekaupade ja ravimimüügi, side- ja posti-, raamatukogu-, esmatasandi meditsiini-, politsei-, sotsiaalhoolekande- ja noorsootööteenus ning spordisaal, -väljak ja külakeskus või seltsimaja.“¹⁰⁵ Tuleb tähele panna, et esimese loetelu puhul on kasutatud mõistet *sealhulgas*, mis lubab grammatiliselt tõlgendades arvata, et loetelu ei ole ammendav. Siiski on kõnekas asjaolu, et kohtute olemasolu ei ole regionaalarengu strateegias läbivalt kusagil välja toodud, mistõttu on võimalik järeldada, et kinnitatud strateegia ei näe toimepiirkondades vajadust tagada kohtupidamise võimaluse olemasolu.

¹⁰³ Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020.

¹⁰⁴ Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020, lk 21.

¹⁰⁵ Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020, lk 21.

Strateegia ka avaliku sektori töökohtade regionaalsest hajutatusest, rõhutades, et töökohtade paiknemisel tuleb majandusliku tõhususe kõrval järjest enam järgida regionaalset hajutatust. Sellise eesmärgi juures võiks hinnata kohtumaja sulgemist regioonis negatiivse mõjuna regionaalarengu eesmärkidega, küll aga rõhutatakse samas, et „Riigiasutuste, nende filiaalide, tugiteenuseid osutavate üksuste ja muude piirkondliku arengu jaoks väärtuslike avaliku sektori töökohtade hajutamine eri piirkondadesse on vajalik eeldus piirkondade ühtlasema arenguvõime tagamiseks,“¹⁰⁶ millest on võimalik aru saada selliselt, et selline majandusliku kaalu vähendamine otsuste vastuvõtmisel tuleb kõne alla eelkõige juhul, kui tegemist on piirkondliku arengu jaoks väärtuslike töökohtadega. Kohtumajad ei aita oma olemuselt kaasa piirkondlikule arengule, mistõttu ei vääri suhtarvuna töötajaskonnast väga väike hulk töökohti sellisel määral kaitsmist.

Regionaalarengu strateegia punktis 48.5 tuuakse välja kohandamine hõreasusutuse tingimustele ehk toetatakse teenuste uuenduslikumat ja ökonoomsemat korraldust, millest võib välja lugeda võimaluse kohtute korraldust maakondades optimeerida ja kohandada.¹⁰⁷

Sellegi poolest ei nähtu Eesti regionaalarengu strateegiast sõnaselget juhust, mille järgi kohtumajade olemasolu või säilitamine maakondades prioriteetne oleks. Samas tuleb möönda strateegia soovituslikku iseloomu. Põhimõtteliselt on võimalik valitsuse tasandil prioriteete ümber vaadata, sealhulgas selliselt, et kohtupidamise kohtade säilimine muutuks prioriteediks. Arvestades Tallinnast ja Tartust väljaspool elavate inimeste meelsust on täiesti arvestatav võimalus, et kohtupidamise paikade reformi reaalne läbiviimine jääb pikemaks ajaks teemaks, millega poliitikud tegeleda ei soovi. Põlva kohtumaja sulgemisest loobumine justiitsminister Urmas Reinsalu poolt 2017. aastal on selge indikatsioon, et regionaalpoliitilistele küsimustele lähenetakse tundliku iseloomu tõttu pigem konservatiivselt.

Hea võimalus regionaalsete mõjude hindamiseks oleks leida mõni varasem kohtumaju puudutav muudatus ja vaadelda, mida see endaga kaasa tõi. Näiteks 2006. aasta kohtute tööpiirkondade liitmise või 2009. aasta Viru Ringkonnakohtu sulgemise järelmite uurimine võiks aidata kaasa kohtumajade laialdase sulgemisega kaasnevate mõjude hindamisele ka käesoleva magistr töö kontekstis. Kahjuks tõdes justiitsministeerium vastuseks autori päringule teostatud järelanalüüside kohta, et selliseid analüüse tehtud ei ole. (vt Lisa 3)

Struktuursete ümberkorralduste ja tegevuse teatava sarnasuse tõttu on kõige enam kohtusüsteemiga sarnased Tööinspektsiooni töövaidluskomisjonide (TVK) erinevad

¹⁰⁶ Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020, lk 22.

¹⁰⁷ Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020, lk 24.

muudatused. Kui veel 2007. aastal oli Eestis 15 töövaidluskomisjoni, siis 2008. aasta 1. veebruarist nende tööpiirkonnad ühendati ning alles jäid Lõuna, Lääne, Ida ja Põhja töövaidluskomisjonid.¹⁰⁸ Töövaidluskomisjonide struktuur on olnud suhteliselt hekiline, nad on eri perioodidel kandnud erinevaid nimesid, neid on olnud erinev arv ja neid on erinevatel hetkedel ka liidetud. Tööinspektsiooni edastatud statistikast võib välja lugeda, et viimased Tallinnast väljaspool toimunud muudatused leidsid aset 2015. aastal Kuressaares ja Võrus, kus seni eraldi tegutsenud TVK-d liideti vastavalt Lääne ja Lõuna piirkondadega (vt tabel 4).

Tabel 4. Töövaidluskomisjonide lahendatud asjade hulk ja muutus.¹⁰⁹

Piirkond	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Muutus % 2015- 2017	Muutus % 2012- 2014	Muutus % 2008- 2017
Harju mk	1862	3335	1932	1469	1532	1800	1321	1527	1529	1554	2	-14	-17
Hiiu mk	15	39	10	12	14	5	16	8	5	15	88	14	0
Ida-Viru mk	378	586	428	411	296	222	234	277	259	277	0	-21	-27
Jõgeva mk	50	51	61	38	55	39	41	41	34	42	2	-25	-16
Järva mk	54	124	45	28	30	58	36	36	37	28	-22	20	-48
Lääne mk	35	68	45	23	22	17	22	25	31	17	-32	0	-51
Lääne-Viru mk	162	234	177	87	99	76	71	73	96	47	-36	-28	-71
Põlva mk	34	41	56	12	14	18	30	31	20	19	-39	114	-44
Pärnu mk	230	396	209	180	164	151	129	161	124	147	-9	-21	-36
Rapla mk	86	105	52	36	39	41	33	47	47	58	23	-15	-33
Saare mk	247	207	137	95	152	102	64	37	39	29	-22	-58	-88
Tartu mk	664	760	458	374	455	328	266	332	322	283	-15	-42	-57
Valga mk	133	117	46	21	34	26	16	36	46	25	-31	-53	-81
Viljandi mk	97	197	108	87	49	41	63	33	42	42	27	29	-57
Võru mk	63	111	37	35	28	41	22	27	40	23	-15	-21	-63
Keskmine	274	425	253	194	199	198	158	179	178	174	-3	-21	-37
Üldkokkuvõte	4112	6371	3801	2908	2983	2965	2364	2691	2671	2606	-3	-21	-37

Tööinspektsiooni pakutud statistikast oli välja toodud TVK-le laekunud avalduste arv maakondade lõikes 2005.-2017. aastani. See annab võimaluse Võru ja Saare maakondi

¹⁰⁸ Töövaidluskomisjoni põhimäärus. 26.09.2003 nr 246 - RT I 2003, 63, 422.

¹⁰⁹ Tööinspektsioon (vt Lisa 10).

vaadeldes tuvastada, kas TVKsse pöördumine nendes maakondades on kuidagi toimunud struktuurimuudatuse järgseid kõikumisi.

Tabelit vaadates võib esimese asjana öelda, et see sisaldab läbivalt kõikides maakondades päris suuri kõikumisi. Suur hüpe töövaidlustes toimus 2009. aastal majanduskriisi laineharjal, selle järel on kokkuvõttes viimase seitsme aasta jooksul lahendatud asjade hulk Eesti peale kokku suhteliselt stabiilsena püsinud. Erinevaid hüppeid mitte arvesse võttes on trend pigem töövaidluste vähenemise suunas olnud. 10 aastaga on töövaidluste arv kõikides maakondades peale Hiiumaa vähenenud. Lühiajalist suurt kõikumist näitab seegi, et viimase kolme aasta jooksul on seitsmes maakonnas 15st toimunud töövaidluste arvu kasv, kaheksas maakonnas on viimased kolm aastat käinud ühte jalga varasema vähenemisega.

2015. aastast suletud Võru ja Kuressaare töövaidluskomisjonide sulgemisega kaasnenud kaebuste muutust vaadeldi kolmeaastaste tsüklitena. Esimene tsükkel kajastab aastatel 2012-2014 toimunut ehk perioodi enne töövaidluskomisjoni sulgemist, teine tsükkel käib viimase kolme aasta kohta, mil neis maakondades alalist töövaidluskomisjoni ei eksisteeri. Kui Saare maakonnas vähenes sulgemisele eelnenud tsükli jooksul vaidlusi 58%, mis oli Eesti suurim langus, siis pärast sulgemist vaadeldava perioodi jooksul on toimunud vähenemise pidurdumine 22%-ni. Võrumaalt tulevate kaebustega on samuti toimunud väike vähenemise pidurdumine 6% jagu. See tähendab, et nii nagu mitmetes teistes Eesti maakondades, väheneb töövaidluste hulk ka Võrumaal, kuid seda mitte drastilisemalt kui mõnes teises maakonnas. Mitte mingisugust anomaaliat nende kahe maakonna puhul täheldada ei saa. Võrumaal võis kohe sulgemisele järgnenud aastal täheldada isegi vaidluste arvu tõusu.

Tasub ära märkida, et Saaremaal on kaebuste arv viimase kümne aasta jooksul enim – lausa 88% - vähenenud. Võrus on 10 aastaga vähenemine 63% juurde jäänud, sellega ollakse maakondade pingereas keskmiste seas.

Seega ei saa kokkuvõtteks öelda, TVK-de näitel kaugemale viimine kuidagi eriliselt teenuse tarbimist mõjutaks. Samas tuleb nentida, et kohtuasjadega võrreldes toimub aastas töövaidlusi vähe, mistõttu need puudutavad ka väiksemat osa elanikkonnast.

2.2.6. Mõju kuludele ja tuludele

Hoolimata sellest, et erinevate ekspertide töös käsitletud hinnangute ja arvamuste kohaselt ei tohiks võimaliku kohtureformi puhul olla liialt suur rõhuasetus võimalikule majanduslikule kokkuhoiule, ei saa kohtusüsteemi võimaliku optimeerimise puhul ilma kuluefektiivsust

arvesse võtmata otsuseid langetada. Näiteks on võimalik, et kohtumajade sulgemine tähendab Tartu, Tallinna, Jõhvi ja Pärnu maakohtu laiendamiseks sedavõrd suuri investeeringuid, et need mõjutavad võimaliku ümberpaigutamise aega.

Kohtupidamise kohtade sulgemisega kaasnevad tulud on eelkõige vähenevad kulud, mitte otsesed lisatulu allikad. Vähenevad kulud jagunevad laias laastus kaheks – üüri- ja personalikulud. Vähemal määral on oluliseks vähenevaks kuluks ka näiteks konvoeerimiskulud. Kahjuks ei võimaldanud justiitsministeerium, siseministeerium ega ka Politsei- ja Piirivalveamet töö autorile andmeid konvoeerimise kulude kohta, mistõttu nende kulude vähenemist töö käigus hinnata pole võimalik. Justiitsministeeriumi esindaja Külli Luha sõnul ei kogu ministeerium selliseid andmeid ja soovitas pöörduda vastava sooviga siseministeeriumi poole. (vt Lisa 3) Siseministeeriumi esindaja Kaido Jõgeva sõnul võiks konvoeerimise kohta pädevat infot omada konvoeerimist läbi viiv Politsei- ja Piirivalveamet. (vt Lisa 11) Politsei- ja Piirivalveametist vastati autorile, et konvoeerimise hinda pole välja arvatud ja sellekohast arvestust ei peeta, sest igas olukorras on tegemist erinevate tingimuste ja vajadustega nii territooriumi, konvoeerijate ja konvoeeritavate arvu silmas pidades. Politsei- ja Piirivalveameti ennetuse ja süüteo menetluse büroo esindaja kinnitas autorile, et konvoeerimise aastakulu ei ole võimalik välja anda – konvoeerimist teostavad erinevad struktuuriüksused, näiteks deporteerijad, patrullpolitseinikud, arestimaja ametnikud, kiirreageerijad ning kriminaalpolitseinikud. Küll aga soostus ta välja tooma konvoeerimiste koguarvu, mis 2017. aastal oli 15 167. (vt Lisa 12)

Õöpäevaringselt tegutseb täna Eestis 14 arestimaja, viimati suleti Jõgeva arestimaja 01.03.2017. (vt Lisa 16)

Konvoeerimiskulude kõikumist saaks kohtumajade sulgemisel tõenäoliselt näha mõlemapidi – vähenevad kulud, mis näiteks Tartu vanglast Viljandi kohtumajadesse transportimisel asenduvad Tartu kohtumajja transportimisega, samas kasvavad märgatavalt inimeste arestimaja ja kohtumaja vahel transportimise kulud. Võib spekuloida, et kuna arestimajadest toimub sõite tihedamini kui vanglatest, peaksid konvoeerimiskulud kohtumajade sulgemisel pigem kasvama. Just arestimajades olevate isikute transportimise kulu peaks olema see, mida infotehnoloogiliste lahendustega esimeses järjekorras vähendada peaks ja vähendada saaks.

Justiitsministeeriumis koostatud ja Marko Aaviku magistritöös esitatud andmete ja analüüsi alusel tekiks Valga, Võru, Põlva, Viljandi, Jõgeva, Rakvere, Paide, Rapla, Kuressaare ja Kärdla majade likvideerimisel kohtusüsteemis hinnanguliselt 1 846 768 euro suurune kokkuhoid.

Sellest 497 094 eurot kokkuhoidu tekib 47 koondatavast ametikohast ja 1 349 674 eurot üürikulude kokkuhoiu arvelt.¹¹⁰ Arvestades, et Riigi Kinnisvara AS on täielikult riigile kuuluv äriühing, on siinjuures küsitav, kui suur kokkuhoid riigile 1,3 miljonit osaliselt ringiga tagasi tulevat kulu tegelikkuses on.

Toodud arvudes ei kajastu Narva ja Haapsalu kohtumaja, mis Aaviku hinnangul poliitilistel ja logistilistel põhjustel igal juhul avatud jääb¹¹¹. Arvestades, et keskmiselt koondatakse ühe kohtumaja sulgemisel 4 töötajat (koondatavate ja sulgetavate kohtumajade jagatis) ja kohtumajade keskmine kulu ühele töötajale on 10 576 eurot (kokkuhoiu ja koondatavate arvu jagatis), saame väga abstraktselt arvutada välja, et Narva ja Haapsalu kohtumaja sulgemisega kaasneks personalikulude kokkuhoid summas 84 000 eurot aastas, mis teeb personalikulude kokkuhoiuks 12 kohtumaja peale kokku 580 000 eurot aastas. Samal viisil üürikulude kokkuhoidu arvutades tekib Narva ja Haapsalu kohtumaja sulgemisel kokkuhoid üürikulu arvelt 245 000 eurot aastas, mis teeb üürikulu kokkuhoiuks 12 kohtumajaga arvutades 1 600 000 eurot. Seega võiks 12 kohtumaja sulgemisel tekkiv kokkuhoid kohtusüsteemis olla 2,1 miljonit eurot aastas.

Inimeste toimetulekut käsitlevas peatükis leitud indikatiivne lisakulu isikutele oli samuti suurusjärgus kaks miljonit eurot, mistõttu väga üldiselt öeldes kohtumajade lähiajal sulgemisega tekib küll lisainvesteeringuid arvestamata otsene kulude kokkuid riigile, kuid samas suurusjärgus tekivad lisakulud, mis jäävad suures osas kohtuteenuse tarbijate kanda.

Huvitav on välja tuua ka potentsiaalse kokkuhoiu ja arvestusliku kohtukülastuste arvu suhtes. Kohtumajade tänase paiknemisega kulub riigil iga inimese kohtukülastuseks 12 potentsiaalselt suletavates kohtumajades 74,5 eurot. Tegemist on pigem näitliku arvuga, sest külastuste hulga arvutamise aluseks olevas küsitluses käidi kohtutes väga erinevatel, ka mitte ainult vajadusest (näiteks istungi külastamised).

Seniste kohtumajade likvideerimisega ei saa tähelepanuta jätta ka kulutusi. Kui tulude osas on enamasti tegemist püsikuludega (üür ja personalikulud), siis kulude osas on esmatähtsusega ühekordsete investeeringute kulud.

Tekkivad investeeringut nõudvad kulutused jagunevad eelkõige IT, sh hoolduse, arendamise ja käitamise ning töötajate ümberpaigutamise seonduvateks kohtumajade laiendamiste kuludeks Tallinna, Jõhvi, Tartu ja Pärnu kohtumajades.

¹¹⁰ M. Aavik. Eesti maakohtute organisatsioonivõrk avaliku sektori juhtimise ja haldamise kontekstis, lk 35,54.

¹¹¹ M. Aavik. Eesti maakohtute organisatsioonivõrk avaliku sektori juhtimise ja haldamise kontekstis, lk 23.

Varasemalt viidatud Aaviku magistritöös on Riigi Kinnisvara ASi ja justiitsministeeriumi koostöös alles jäävate majade ruumiefektiivsusele hinnang antud. Selle järgi on võimalik lisainvesteeringute toel tänastesse kohtumajadesse lisanduvad töökohad ära mahutada. Täpsemalt räägitakse täpselt 100 töökoha paigutamisesest Tartu, Jõhvi, Narva, Pärnu ja võimalik, et ka Haapsalu kohtumajja. Säärase investeeringu kuluks hinnatakse maksimaalselt 5,5 miljoni euro suuruseks.¹¹²

Tegelikkuses kipuvad ehitusinvesteeringute kulutused minema pahatihti algsest hinnangust isegi kordades suuremaks. Näiteks Eesti Rahva Muuseumi ehituse puhul räägiti veel 2011. aasta algul hinnast 37,8 miljonit eurot, sama aasta lõpuks oli hinnale lisandunud 15 miljonit eurot¹¹³. 2013. aastal võideti ehitushange hinnaga 48 miljonit eurot¹¹⁴, maja valmis lõpuks 2016. aastal enam kui 70 miljoni eurose ehitushinnaga¹¹⁵. Sarnased on näited ka näiteks Eesti Kunstimuuseumi või Lennusadama ehituse puhul, mis tõendab üht – suurte ehitusprojektide puhul võib arvestada, et hind läheb tegelikkuses oluliselt suuremaks kui esimeste hinnangute järgi arvata võiks.

Marko Aaviku magistritöö erinevate hinnanguliste lisakulude ja kokkuhoiusummadeni jõudmine ei ole algandmete kättesaamatuse tõttu kontrollitav, mistõttu suhtub käesoleva töö autor esitatud arvutustesse reservatsiooniga.

On sisuliselt võimatu ette näha, milline on potentsiaalsete uute IT-lahenduste arendamise hind. Esiteks sõltub hind suuresti sellest, milliseid uusi lahendusi kasutusele võetakse. Arvestades vajadust teenuse kättesaadavust minimaalselt vähendada või isegi suurendada, on autori hinnangul hädavajalik, et enne kohtumajade likvideerimist tuleb luua e-kohus, mis võimaldaks lihtsamates asjades kogu kohtupidamist elektrooniliselt selleks spetsiaalselt loodud keskkonnas, mis võimaldab videokonverentsi kõikide osapooltega, isikutuvastust ja mitmeid teisi tehnoloogilisi arendusi. Oluline on, et e-kohus töötaks veebipõhiselt ja oleks kasutajatele võimalikult mugav kogu menetlusteekonna vältel. Ilma tegelikke lähteandmeid teadmata on sisuliselt võimatu loodava keskkonna hinda ka umbkaudu ennustada. Küll on aga selge, et säärase suurte ja mitmetahuliste süsteemide loomine on nii aja- kui ressursimahukas. Näiteks e-maksuameti uue versiooni arendamiseks planeeriti 2016. aasta lõpus 2020. aastaks kulutada

¹¹² M. Aavik. Eesti maakohtute organisatsioonivõrk avaliku sektori juhtimise ja haldamise kontekstis, lk 56.

¹¹³ Eesti kultuuriobjektid: alati kallimad kui planeeritud. Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/640510/eesti-kultuuriobjektid-alati-kallimad-kui-planeeritud> (20.03.2018).

¹¹⁴ ERMi uue hoone ehitab 47 miljoniga Fund Ehitus. Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/1092754/ermi-uee-hoone-ehitab-47-miljoniga-fund-ehitus> (20.03.2018).

¹¹⁵ Eesti Rahva Muuseumi uus hoone avab ukсед. <http://rkas.ee/riigi-kinnisvarast/uudised/eesti-rahva-muuseumi-uus-hoone-avab-ukсед> (20.03.2018).

umbes 17 miljonit eurot.¹¹⁶ Meelevaldselt võib seega väita, et radikaalne kohtumajade ümberpaigutamine tasub end majanduslikult ära minimaalselt kümne aastaga, jagades 17 miljonit eurot kokku hoitava 1,8 miljoni euroga.

Lisakulud võivad tekkida ka kohtunike väljasõiduistungitele kuluva lisavahemaa ja –ajakulu tarbeks. SA Viljandi Haigla psühhiaatriakliiniku ülemarst Madis Parksepa hinnangul on kokkupuuted Viljandi kohtumajaga iganädalased ja eelkõige seotud tahtest olenematu ravi ja sundraviga. (vt Lisa 13) Tõenäoliselt on seega tegemist kuluga mõne kuni mõnekümne tuhande euro võrra aastas, mistõttu see küsimus pole antud töö kontekstis täpsemat uurimist vajav.

Isegi kui mitte arvesse võtta, et iga-aastane lisakulu kaks miljonit on küllaltki ebatäpne hinnang, tekib küsimus, kas kahe miljoni euro kokkuhoid aastas riigile on selline, mille nimel reformi majanduslikel kaalutlustel ette võtta on mõistlik. I ja II astme kohtute tööjõu- ja majanduskulud on suurusjärgus 30 miljonit eurot¹¹⁷ aastas, kulude kokkuhoid oleks seega umbes 6-7% õigusemõistmise iga-aastasest eelarvest.

2.2.7. Mõju kohtusüsteemi efektiivsusele

Kohtusüsteemi efektiivsust võib hinnata erinevalt. Ühest küljest võib efektiivsuse all silmas pidada kulutõhusust ehk riigi otsest kulu kohtusüsteemi ülalpidamiseks, millest on pikemalt juttu eelmises alapunktis. Teiseks võib kohtute efektiivsust näidata kohtulahendite kvaliteet. Kolmandaks võiks efektiivsus välja paista kohtute koormust ja menetlusaega vaadeldes.

Üks aspekt, mis ka töös varasemalt käsitletud leidnud, on kohtunike spetsialiseerumise küsimus. Spetsialiseerumine on vahend, mille abil kohtuasjade lahendamise kiirus ja ühtlasi ka kvaliteet tõusma peaksid. Autori päringule vastanud Tartu Maakohtu esimehe Liivi Loide sõnul on spetsialiseerumine tänasel määral ehk kohtunike jaotus tsiviil- ja kriminaalrajade vahel tõepoolest kohtute efektiivsuse tõusule kaasa aidanud (vt Lisa 1). Samal ajal nõustus ta ka spetsialiseerumise alal tehtud kriitikaga. Ka on näiteks Riigikohtunik Indrek Koolmeister kritiseerinud liigset spetsialiseerumist kui kohtulahendite arengut pärssivat muudatust.¹¹⁸ Loide sõnul on oht arengu pidurdumiseks juhul, kui teatud liiki asjade lahendamine koondub liiga

¹¹⁶ Nortal end maksuameti kuni 17 miljoni eurostelt hangetelt ei taanda. Arvutivõrgus: <https://majandus24.postimees.ee/3859119/nortal-end-maksuameti-kuni-17-miljoni-eurostelt-hangetelt-ei-taanda> (20.03.2018).

¹¹⁷ 2018. aasta riigieelarve seaduse seletuskiri. Arvutivõrgus: https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/2018-aasta-riigieelarve-seaduse-seletuskiri-2702.pdf?download=1, lk 104 (20.03.2018).

¹¹⁸ RKPSJVKo 3-4-1-31-15 I.Koolmeistri eriarvamus p2.

väikese arvu kohtunike kätte. Üldine jaotus tsiviil- ja kriminaalasjadeks aitab tema sõnul pigem olla kohtunikul parem spetsialist. (vt Lisa 1)

Kohtulahendite kvaliteeti on esimese astme kohtute puhul võimalik hinnata eelkõige selle järgi, kui palju on suhtarvuna kõikidest esimese astme kohtulahenditest järgmistes kohtuastmetes muudetud. Juhul, kui selline kvaliteet kohtumajade lõikes märkimisväärselt erineb, võib sellest järeldada ühe või teise kohtumaja töö kõrgemat kvaliteeti ja arutleda, kas nõrgema kvaliteediga lahenditega kohtumaja sulgemine võib endaga kaasa tuua positiivset mõju kõikide Eesti kohtumajade keskmisele lahendite kvaliteedile. Omaette küsimus on selles, kas ebapädeva kohtuniku ümberpaigutamine teise majja toob endaga kaasa soovitud kvalitatiivse arengu, arvestades seda, et spetsialiseerumine on kohtumajades juba eelpooltööd hinnangu järgi vajaliku taseme saavutanud. Kohtuniku eluaegne amet on väärtus, mida lahendite kvaliteedi tõttu siiani kõigutatud pole. Kohtunike töö efektiivsuse tõstmiseks võib kaaluda kohtunike lahendikvaliteedi senisest karmimat järgimist, seejuures on vähemalt teoreetiliselt, võimalused näiteks distsiplinaarkaristuse teel töötasu ebaefektiivsuse korral vähendada. Praktikast on see täna siiski väheusutav. Samas on siin võimalik spekuloida sarnase ohuga, nagu on arstide kriminaalvastutusele võtmisega – kui arstide puhul võib see kaasa tuua keerulisematest operatsioonidest keeldumise, siis kohtunike puhul on olemas oht, et lahendid hakkavad muutuma ühetaolisemaks ja pidurdub kohtupraktika areng. Sellegipoolest tuleb juhu, kui väiksemates kohtumajades hinnatakse tööpoolest lahendite kvaliteeti kehvemaks, vähemalt kaaluda meetmeid, mis ei sisalda otsejoones kohtumajade sulgemist ja kohtunike ümberpaigutamist, vaid tegeleksid kohtunike kvaliteediküsimustega teistmoodi.

Kohtulahendite kvaliteeti läbi Ringkonnakohtus tehtud lahendite täna kohtumajapõhiselt hinnata ei saa. I ja II astme kohtute aastastatistikas kajastub see küll menetlusasjade ja Ringkonnakohtute ja Maakohtute lõikes, kuid igat Maakohtu kohtumaja eraldi ei vaadelda. Seda kinnitavad nii justiitsministeeriumi (vt Lisa 3) kui ka Tartu Maakohtu esindajad (vt Lisa 1). Peatükis 1.2 vaadeldud üldine Ringkonnakohtu statistika kinnitab siiski, et kohtulahendite kvaliteet on aja jooksul tõusnud.

Eraldi küsimus on ka see, kuidas on lahendatud koormuste jaotamine ja mõistliku menetlusaja tagamine. Tartu Maakohus võimaldas autoril töös esitlemiseta tutvuda kohtusiseseks kasutamiseks mõeldud detailse lahendatud asjade statistikaga, mis sisaldab nii kohtunike koormatust ja keskmisi menetlusaega. Sellise statistika puhul on alati võimalik teha erinevaid järeldusi sõltuvalt tõlgendamisest ja taustsüsteemi arvestamisest. Tegemist on kuivade arvudega ühes kitsas ajaraamis, mis ei võta arvesse erandlikke olukordi, näiteks kohtunikke

haigestumist või teisi mõjuvaid põhjendusi, mis kujundavad andmestikku kohati olulisel määral.

Andmetega tutvumine andis autorile veendumuse, et vähemalt 2016. aastal ei olnud ükski Tartu Maakohtu kohtumaja teistest oluliselt kehvema menetluskiiruse või koormusastmega. Samuti ei joonistunud andmetest välja selget lõhe Tartu kohtumaja ja väiksemate kohtumajade vahel.

Tartu Maakohtu esimehe Liivi Loide sõnul on hetkel kasutusel süsteem, millega vähemalt korra aastas vastavate arvutuste alusel kohtuasjade jagamist koormuse alusel kohtumajade vahel korraldatakse. Loide sõnul toimub praegu ka koormuste hindamise meetoodika ümberarvutamine, mis eeldatavasti viib kasutusel olevat koormuspunktide süsteemi veelgi täpsemaks. (vt Lisa 1)

Kohtute efektiivsuse mõõtmiseks on CEPEJ välja töötanud iga-aastase tulemustabeli, mis Euroopa liidu kohtusüsteeme võrdleb. 2017. aasta välja antud tulemustabel kohtusüsteemide efektiivsuse kohta näitab, et Eesti on juba täna peaaegu kõikide näitajate poolest kas esirinnas või tugevate keskmike seas. Näiteks oleme Taani järel teisel kohal menetluskiiruse osas. 2015. aastal lahendasid Eesti kohtud suhtarvuna sissetulevatest asjadest enim kohtuasju kogu Euroopa Liidus – Eesti tulemus oli peaaegu 140%, mis tähendab, et lahendati ära ka väga suur hulk eelmistest aastatest menetlusse jäänud kohtuasju. Aasta lõpus lahendamata jäänud asjade osas oli Eesti 2015. aasta seisuga tugev keskmine. Eesti kohtusüsteem on Euroopa kiireim ka näiteks e-kaubanduse kohtuasjade menetluses, kuulub viie kiireima kaubamärgiõiguse rikkumiste menetlejate hulka, on Bulgaaria ja Tšehhi järel rahapesuasjade menetluses kolmandal kohal. Kõikvõimalike digitaallahenduste osas on Eesti kogu Euroopa Liidu silmapaistvaim ja arenenuim kohtusüsteem. Efektiivsuse kontekstis ei saa märkimata jätta, et Küprose ja Taani kõrval kulutab Eesti oma eelarvest kohtusüsteemile suhtena sisemajanduse kogutoodangust kõige vähem – alla 0,2%. Samas on Eestis ligipääs kohtusüsteemile juba täna üks raskemaid, seda kohtusse pöördumise kõrgete riigilõivude tõttu, mille osas jääb Eesti kohtusüsteem alla vaid Soomele ja Lätile.¹¹⁹

Ülaltoodud tulemused näitavad selgelt, et Eesti kohtusüsteemi efektiivsus kogumis on käesoleval ajahetkel üks Euroopa parimatest – asju menetletakse kiiresti ja madalate kuludega, kohtuasjade liigset hulka hoitakse tagasi suhteliselt kõrgete kohtusse pöördumise tasude abil. Kui palju on tegelikult suurte kohtusse pöördumise kulude tõttu otsustanud enda õigusi mitte kaitsta, ei ole teada. Võib eeldada, et lisaks eeldatavale positiivsele mõjule ehk perspektiivitute

¹¹⁹ The Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (2017). The 2016 EU Justice Scoreboard. European Union.

kohtuasjade vähendamisele on kõrgetel riigilõivudel selline negatiivne aspekt olemas. On näha, et juba täna on kehvemal elujärjel inimestele kohtusse pöördumine läbi kõrgete lõivude suhteliselt raskeks muudetud. Seetõttu on autori hinnangul veelgi olulisem kaaluda reaalsel vajadust igasuguste vähendamiste ja likvideerimiste jaoks. Ka Euroopa komisjoni tulemustabeli alusel ei nähtu mitte ühestki aspektist reaalsel kohtusüsteemi efektiivsuse parandamise vajadust.

Lisaks peab autor asjakohaseks soovitusel kohtulahendite kvaliteeti kohtumajade kontekstis hindama hakata. See ei tohiks tähendada erilist töömahu kasvu, küll aga on selliselt võimalik saada indikatsioon kohtumajades tehtavate lahendite võimalike anomaaliate kohta.

Üldjoontes võib hinnata kohtute keskmise efektiivsuse heaks. Erinevate loodud süsteemide abil toimivad kohtumajades koormuste ja lahendite ümberjaotamised, maakohtu piires on nii võimalik tagada, et ükski kohtumaja ei oleks selgelt üle- või alakoormatud, ja see joonistub üsna konkreetselt välja ka eelpooltoodud statistikas. Kohtusüsteemi efektiivsusele on tähelepanu pööratud ja autori hinnangul ei paista praegu, et efektiivsuse parandamine vajaks radikaalset lähenemist. Hinnangule lisab kaalu ka välja toodud võrdlus ülejäänud Euroopa Liiduga – Eesti kohtusüsteem on oma efektiivsusest täna Euroopa tippude seas väga mitmes valdkonnas, mahajäämust ja konkreetseid probleeme ei ole näha üheski valdkonnas. Kohtumajade sulgemine efektiivsuse tõstmise lipu all ei ole tänasel päeval piisav argument. See ei tähenda, et mõne väikesema ja geograafiliselt ümberkorralduseks sobiva kohtumaja puhul ei tuleks kaaluda kohtumaja sulgemist. Põlva kohtumaja näitel tuleks sellisel juhul aga eelkõige kaaluda täielikult kohtupidamise koha sulgemist, mitte proovida esmalt poolikut lahendust kohtumajade ühendamise teel.

Kokkuvõte

Kohtuvõrgu võimalik ümberkorraldamine on muudatus, mis mõjutab väga otseselt sadu, kaudselt kümneid tuhandeid inimesi. Käesoleva magistritöö raames uuriti, milliseid mõjusid selline muutus kaasa toob ja milliseid nõudmisi muutusega kaasnevad probleemid esitavad.

Töö käigus sai selgeks, et antud teema tõepoolest on aktuaalne. Kuigi reformimõtteid puudutatakse avalikkuse ees vähe, on Justiitsministeeriumis tellitud analüüs, mis peaks andma nägemuse kohtuvõrgu optimeerimiseks, samuti on teema üsna kindlas kõneviisis näiteks Kohtute Haldamise nõukoja laualt korduvalt läbi käinud. Kohtunike ja justiitsministeeriumi ametnike seas paistab olevat selge arusaam, et lähitulevikus on väiksemate kohtumajade sulgemine vältimatu, küsimus on pigem selles, millises mahus, millisel hulgal ja kui radikaalselt muutusi läbi viia. See näitab, et kohtumajade töötajate ja õigusteenuse osutajate seas läbi viidud küsitlusest nähtuv mure kohalike kohtumajade sulgemise pärast on mingil määral asjakohane.

Päevakajalisusest annab aimu ka asjaolu, et töö kirjutamise ajal tuli justiitsministeerium meedia vahendusel välja uute ideedega kohtute efektiivsuse tõstmiseks. Tähelepanuväärne on asjaolu, et nii mõnelgi juhul on justiitsministeeriumi ja kohtute vahel ka pärast muudatuste avalikuks tulemist üsna suuri eriarvamusi. Küsimus ei paista olevat isegi selles, kumb osapool rohkem kohtusüsteemi uuendada soovib, vaid teatud laadi usaldamatuses ja mõlema institutsiooni soovis kohtute toimimise üle otsustada. Selline ebaterve suhtumine toob endaga kaasa päris palju segadust, kommunikatsiooniprobleeme ja eelkõige kohtute rahulolematuse ministeeriumi tegevusega. Nii näiteks on kohtud vastu justiitsministeeriumi kavatsusele suurendada kohtute tööpiirkondades väidetava efektiivsuse tõstmiseks spetsialiseerumist, samal ajal keeldus justiitsministeerium tõenäoliselt (regionaal)poliitilistel põhjustel ellu viimast Tartu Maakohtu esimehe ettepanekut Põlva kohtupidamise koha sulgemisest. Kohtute Haldamise Nõukoja protokollidest võib välja lugeda teatavat skeptilisust ja ehk isegi usaldamatust kohtunikonna ja justiitsministeeriumi vahel.

Töö käigus selgitati esmalt välja, millised mõjud metoodikas väljapakututest üldse edasist analüüsi väärivad. Eelanalüüs kinnitas, et mõistlik on keskenduda seitsmele teemale. Esiteks tööturule ehk tänaste kohtutöötajate ja õigusteenuse pakkujatega seonduvatele küsimustele, teiseks kohtuteenuse tarbijate toimetuleku küsimusele ehk täpsemalt öeldes sellele, kui palju kohtuvõrgu radikaalne ümberkujundamine võiks mõjuda tavakodanikke. Kolmandaks oli selge vajadus esitada juba sissejuhatuses tekkinud küsimus, kas selline muudatus on kooskõlas põhiseadusega. Neljandaks uuriti infotehnoloogilist valmisolekut eeldusel, et kohtuteenuse

ümberkujunemise üheks vältimatuks osaks on tehnoloogia senisest suurem kasutuselevõtt kohtupidamisel. Viiendaks oli tarvis leida vastus küsimusele, kas kohtumajade sulgemine käiks vastu rakendatavate regionaalpoliitiliste põhimõtete vastu. Kuuendaks oli klassikaline võimaluste piires kulude ja tulude ülevaade, et aru saada, kas ja kui palju optimeerimine tegelikku kasu toob. Viimaseks sõelale jäänud mõjuks oli ehk kõige rohkem erinevate muudatusvajaduste põhjenduseks toodud kohtusüsteemi efektiivsuse kasvu küsimus. Teemasid ei analüüsitud mitte olulisuse, vaid meetodikas esinemise järjekorra alusel.

Analüüsi tööturu osas selgus ebakõla mõne aasta eest Kohtla-Järve kohtumaja sulgemisel tekkinud töötajate koguarvu muut – Jõhvi kohtumajja koondunud töötajate arv jäi enam-vähem samaks või isegi tõusis, kohtunike arv seejuures muutunud ei ole. Samal ajal leiti eelmisel aastal valminud magistritöös, et 10 kohtumaja sulgemisel tekiks kokkuhoid lausa 47 kohtuteenistuja vähenemise pealt. Samuti on ohumärk asjaolu, et küsitlustele vastanud kohtumaja töötajate ja advokaatide valdav enamus ei kavatse võimaliku likvideerimise puhul oma töökohta teise linna ümber kolida, mis tähendab, et enda arvamuse realiseerumisel on küsitav, kui suur osa õigusteenuse pakkujatest ja kohtumaja töötajatest tegelikult valmis kolima on.

Anomaalia tuli esile ka kohtutes lahendatavate asjade hulga võrdlemisel indikatiivse arvutusega, mille algandmed pärinevad Marko Aaviku magistritöös esitletud TNS Emori kohtuteenuse tarbijate väljaselgitamise uuringust. Kuigi arvutuskäigud olid selgelt indikatiivsed, selgus analüüsist võimalik enam kui 10-kordne erinevus, kusjuures kõrvale toodud võrdlusandmete põhjal paistab eluliselt usutav, et TNS Emori küsitlus ei anna õiget pilti kohtuteenuse tarbimise hulgast. Autori läbiviidud ja töös esitletud arvutuste järgi on tõenäoline, et aastas külastatakse 12 vaatluse all olevat kohtumaja suurusjärgus 27 000 korda, mis tähendab, et teatud eelduste puhul võib kohtumajade likvideerimisega kaasneda enam kui kahe miljoni euro suurune lisakulu, millest suurema osa peavad tänaste reeglite järgi kandma kohtuasja kaotavad osapooled. See aga võib hakata väga selgelt mõjutama kohtusse pöördumist, kui saab selgeks, et kaotuse korral tuleb kanda senisest märgatavalt suuremad kahjud. Eelkõige kriminaalasjade puhul tõstatub siin ka küsimus inimeste toimetuleku vähenemisest. Muudatuste sellisel kujul rakendamise puhul tuleb riigil tõsiselt kaaluda kompensatsioonimehhanismide suurendamist.

Kolmanda analüüsitava küsimusena hinnati magistritöö käigus, kas likvideerimine on põhiseadusega kooskõlas. Selleks tõlgendati nii põhiseaduse kommenteeritud väljaandes kui teistes Põhiseaduse §15 ja §24 allikates sisalduvaid hinnanguid. Et konkreetselt kohtupidamise paikade geograafilisest paiknemisest või kohtupidamise kohtade arvust kohtutele ligipääsust rääkides erilist tähelepanu ei pööratud, oli tarvis analoogia korras nii mõnegi seisukoha

tõlgendamist kohtupidamise kohtades likvideerimise konteksti. Peamine järeldus on see, et Põhiseadus pigem ei kaitse kohtupidamise kodulähedust, ja kui kaitsebki, on näiteks kohtupidamise efektiivsusele tuginedes võimalik põhiseaduse riivet aktsepteerida.

Sarnane küsimus oli ka regionaalarengu seisukohti arvesse võttes. Peamine dokument, millest regionaalarengut kujundatakse ja kavandatakse, on regionaalarengu strateegia. Üllataval kombel ei sisaldunud selles dokumendis sõnagi kohtumajadest, kuigi üsna põhjaliku loeteluga oli välja toodud erinevad avalikud teenused, mis ka väiksemates piirkondades esindatud peaksid olema. Seetõttu tuleb eitada väidet, et kohtupidamise kohtade likvideerimine räägiks vastu Eesti regionaalpoliitilistele eesmärkidele. Hoolimata sellest säilib küsimus, kuidas kohtumajade potentsiaalne sulgemine sobitub konteksti, kus erinevad valitsused avalike teenuste pooleldi sunniviisilist maapiirkondadesse kolimist viimastel aastatel agaralt soosinud on.

Üllatuse valmistas ka infotehnoloogilise valmisoleku hindamine. Autori üheks eelduseks on, et kohtumajade likvideerimist ei saa läbi viia ilma toimivate innovaatiliste ja võimalikult suurele hulgale inimestele hõlpsasti kasutada olevate digilahendusteta, näiteks lihtsamate kohtuistungite videokonverentsi teel pidamiseta. Selline uudne lähenemine tooks kohtuteenuse tarbijale kaasa pikas plaanis isegi kohtusse pöördumise lihtsamaks muutmise – eesmärk võiks olla, et lihtsamad kohtuskäimised võiksid veebi teel lahendatavad olla. Isegi kui meie IT-sektor võiks selliseks loominguks valmis olla, tekib erinevatele uuringutele toetudes tõsine küsimus, kas Eesti elanikkond sellise tehnoloogia kasutusele võtmisega hakkama saaks. Iseenesest on IT-teenuse tarbimise määr üsna kõrge, üle 80%, kuid küsimusi tekitab arvuti kasutamise oskuse kvaliteet. 2015. aastal läbi viidud põhjalikust uuringust selgus, et vaid 10% Eesti täiskasvanutest kasutab arvutit mitmekülgselt. Tõiseid ja mittetõiseid aktiivseid arvutikasutajaid on 39% ning lausa 51% täiskasvanutest kasutab arvutit väga vähe või ei kasuta seda üldse. Arvud on karmid ja ei jäta ruumi mitmetimõistetavuseks – Eestil on arvuti kasutamise kompetentsuse kallal tarvis suurt tööd teha enne, kui erinevad videolahendused riigi teenuste osana kõne alla tulevad.

Kulu ja tulu analüüsis lähtus autor enda järeldustes eelkõige Aaviku kulutõhususe arvutustest, modifitseerides neid vastavalt enda tööle. Igasuguse kulude kokkuhoiu puhul kohtumajade sulgemise arvelt tekib eelkõige küsimus, kuidas kajastada üüritulu kokkuhoidu, kui kohtumajade eest tasutakse üüri riigile kuuluvale Riigi Kinnisvara ASile. Aaviku töös esitletud Riigi Kinnisvara ASi kalkulatsioonid suurte kohtumajade ümberehituse tarbeks on indikatiivsed ja erinevate suurprojektide varasemaid kogemusi arvestades võib spekuloida, et tegelike ehitustööde maksumus võib kujuneda isegi kordades kallimaks kui esialgsed

hinnangud. Põhimõttelist otsust vajab ka küsimus, kas võimalik kokkuhoid suurusjärgus kaks miljonit eurot aastas on üldse reaalne argument sedavõrd suure muudatuse elluviimisel. Ehk tuleks kaaluda hoopis samas suurusjärgus lisavahendite leidmist väiksemate kohtumajade töö efektiivsemaks muutumiseks, kui selline vajadus olemas on. Enne reaalseid otsuseid tuleks hinnata ka autorile kättesaamatuks jäänud andmeid konvoeerimiskulude kujunemise ja kohtunike välisõitudele tekkiva lisakulu osas.

Viimaseks hindas autor tänase kohtumajade võrgustiku efektiivsust. Põhiline järeldus on see, et võrdluses teiste Euroopa riikidega on Eesti kohtusüsteemi olukord hea või isegi väga hea, mistõttu otsest põhjust võrgustiku optimeerimiseks ei ole. Eesti kohtusüsteem toimib väga madalate kuludega efektiivselt ja kvaliteetselt. Erinevate väiksemaid kohtumaju puudutavate probleemide, näiteks kohtunike koormusega seotud probleeme, lahendatakse olemasolevate ja alles üsna vähest aega rakendatud pidevalt ajakohastatud mehhanismide abil, kohtunike spetsialiseerumine on viidud määraneni, mis mitmete arvates on optimaalne selleks, et kohtulahendite areng oleks tagatud.

Magistritöös püstitatud küsimusele, kas Eesti on valmis kohtupidamise kohtade kaotamiseks väiksemates kohtades, võib töö põhjal vastuseks öelda, et tegelikult ei ole. Töö autori hinnangul on reformi eelduseks pika vaate eelistamine lühiajalisele lahendusele. Seetõttu ei ole mõistlik poolikute lahenduste, näiteks teenuspunktide loomine videokonverentsi teel kohtupidamiseks olukorras, kus on ette näha aeg, kus samaväärse kohtuteenuse kogemuse saab ka kodust lahkumata. Seega on kohtuvõrgu ümberkujundamise üheks eelduseks vastavate IT-lahenduste loomine, mis eeldab investeringuid ja läbimõeldud ja -katsetatud lahenduste kasutuselevõttu. Samuti tähendab näiteks välja pakutud e-kohtu loomine muudatusi seadusandluses. Arvestades töö käigus erinevaid uuringuid analüüsid selgunud asjaolust, et tegelikkuses on võimalik, et arvutiit heal tasemel oskavate inimeste osakaal on tegelikult suhteliselt madal, ei saa üleminekut toimuda enne, kui valdav enamus täisealisest elanikkonnast suudab piisaval määral arvutitega tegutseda. Selle probleemi vastu aitab eelkõige loomulik demograafiline protsess, sest arvutiitmittekasutajate hulk on eriti kõrge just vanema elanikkonna seas.

Samas võiks juba täna alata debatt selle üle, milliseid kohtuteenuseid oleme valmis kas osaliselt või tervenisti digitaliseerima. Justiitsrobotit, kes hakkaks iseseisvalt kohtuasju lahendama, lähiajal kohtusüsteemi oodata ei ole. See eeldaks kohtupidamise ja kohtusüsteemi ümbermõtestamist erakordselt suurel määral. Samas võiks näiteks mõnda liiki kohtuasjade puhul videokonverentsi abil kohtuistungite pidamine olla mitte väga kauge reaalsus.

Isegi kui asutakse kohtupidamise digitaliseerimisel analüüside ja ühiskondliku debati järel reaalseid samme, ei ole mõeldav ühelegi elektroonilisele kohtupidamise viisile viivitamatu üleminek. Tarvis on aastatepikkust dubleerivat süsteemi, mille ajal kohtuteenuse tihedamad tarbijad õpiksid süsteemi usaldama, kõrvaldatud oleksid kõikvõimalik tehnilised küsimused ja probleemid ning tõeliselt hea infotehnoloogilise lahendusega on inimeste elu muudetud sedavõrd palju mugavamaks, et kohtumajade füüsiline külastamine on marginaliseerunud. Selline kava oleks pikaajaline ja säilitaks võimaluse ka digiprojekt peatada, läbikukkunuks tunnistada või reguleerida dubleerivat süsteemi nii pika tähtajaga, kui see vajalik on.

Ilma infotehnoloogilise innovatsioonita on keeruline näha, kuidas õigustada inimestele kohtuteenuse kättesaadavuse halvenemist määral, mis võib endaga kaasa tuua vajaduse näiteks kahe miljoni lisaeuro leidmiseks väiksemate paikade kohtuteenuse tarbijate jaoks. Kui töövaidluskomisjonide puhul suurt probleemi tekkida ei pruukinud, siis kohtulahendite hulka vaadates on selge, et muudatusel oleks potentsiaalselt päris suur oht hakata mõjutama inimeste otsust kohtusse pöördumiseks. Samas ei ole riigi kokku hoitav, samuti tõenäoliselt suurusjärku kaks miljonit eurot jääv kulu kokkuhoid autori arvates piisav. Sedavõrd radikaalne muudatus peaks olema lähtuv puhtalt kvalitatiivsetest argumentidest.

Eelpooltoodust hoolimata ei saa öelda, et kohtupidamise kohtade sulgemine tehniliselt võimatu ülesanne oleks. On võimalik, et kohtute geograafiline asukoht ei kuulu põhiseaduse vastavate sätete kaitsealasse, ja isegi kui kuuluvad, on piisava põhjendatuse korral võimalik, et saavutatav kasu kohtusüsteemi efektiivsusele on põhiseaduse kontekstis legitimeerivaks asjaoluks, et säärast muudatust siiski aktsepteerida. Samuti ei ole regionaalarengu strateegias kohtusüsteemi küsimust märkimisväärseks peetud, mistõttu ei saa seda pädeva argumendina kasutada väiksema asustustihedusega kohtadest kohtumajade likvideerimise vastu olevad huvigrupid.

Liiasi ei nähtunud tööst, et tegelikult seis Eesti kohtute võrguga täna nii problemaatiline oleks, et ilmingimata on vaja radikaalseid muudatusi appi võtta. Meie kohtute efektiivsus paistab Euroopa tasemel positiivselt silma. Loomulikult on ka kitsaskohti, kuid tänu Eesti väiksusele on lihtsam neid probleeme avastada ja luua lisamehhanisme, mis tagaksid kõikide kohtumajade kvaliteetse töö.

Muidugi on võimalik kohtusüsteemi reformida ka vähem radikaalselt, sulgedes näiteks mõned tõepoolest väiksed kohtupidamise kohad, näiteks Põlvas. Siiski vajavad needki otsused kaalumist ja analüüsimist pikemas perspektiivis, mitte pelgalt seniste trendide põhjal kiirete ja läbimõtlemata otsuste vormistamist.

Töö käigus selgusid veel mitmed aspektid, mida autor peab vajalikuks välja tuua. Näiteks kinnitas justiitsministeerium, et varasemate kohtuvõrgu ümberkorralduste kohta ei ole tehtud ühtki järelanalüüsi ehk hinnatud, kas muudatus tõi endaga kaasa soovitud eesmäärke. Samuti selgus, et ministeeriumil on raskusi erinevate muudatustega kaasnevate mõjude eelneva hindamisega. Nii näiteks põhjendati Viru Ringkonnakohtu sulgemist asjaoluga, et kohtusse pöördumine väheneb ja selle peatumist pole näha, samal ajal kui tegelikkuses on kümne aastaga toimunud kasv. Sellised ebapädevad põhjendused sunnivad edaspidistes otsustes aina rohkem küsima, kas ilma süvitsi tervikut analüüsivõimalik on võimalik säärased ennustusi teha, või vähemalt selliselt tehtud ennustusi uskuma jääda.

Magistritöö koostamisel selgus, et kõige suuremaks probleemiks erinevate analüüside teostumisel on institutsioonide madal huvi anda asjakohaseid ning ammendavaid vastuseid ja statistilisi andmeid. Umbes nelja kuu jooksul saadetud kümnetest päringutest said vastused vähem kui pooled, ka saadud vastused nentisid suures osas, et soovitud andmeid ei koguta või ei avaldata. Avalikkusele kättesaadavaks on tehtud murdosa andmestikest, mis on juba töödeldud ja mille kujunemisest ülevaadet autoril saada ei õnnestunud. Lisaks on erinevate institutsioonide statistika ajas sedavõrd palju ilma põhjalikema selgituseta muutunud, mistõttu ei olnud neid pikaajalise analüüsi loomiseks võimalik soovitud kujul kasutada. Teatud osa ametkondade tehtavast ja esitatavast statistikast on seega suhteliselt kasutatud – võimalik on vaadelda statistikat ühe aasta kontekstis, aga mitte pikemaajaliselt. Niisamuti ei olnud justiitsministeeriumist ja Marko Aavikult tema magistritöö kohta otse küsitud töös esitletud arvutuste algandmeid säilinud ei ministeeriumil ega autoril kõigest aasta pärast töö valmimist.

Käesoleva magistritöö peamiseks tulemuseks võib lugeda selle, et esimene piisavalt laia mõjude spektrit arvesse võttev analüüs kohtumajade võimaliku likvideerimise on töö valmimisega sündinud. Kindlasti ei ole tegemist tööga, mille alusel võtta vastu otsuseid või väita tõsikindlalt ühe või teise lahenduse perspektiivikust. Eelkõige on kaardistatud valdkonnad, millele tuleb edasiste analüüside käigus tähelepanu pöörata, leitud esmased probleemid ja murekohad, ja seatud kahtluse alla üldine reformi vajadus. Töös sisaldub arvukalt argumente ja väiteid, mis autori hinnangul vajavad enne likvideerimisotsuse sündi ümberlukkamist.

Eesti kohtumajade võrgustik on täna hea tervise juures. Selleks, et süsteemi veelgi paremaks muuta, ei tohi asuda murranguliste aegade kombel läbimõtlematult reforme läbi viima. Positiivne peenhäälestus saab sündida olnu ja saabuva analüüsimisel, erinevate, mitte ainult rahas mõõdetavate aspektide kaalumisel ja ühiskondliku debati pidamisel. Ainult nii on võimalik kohtusüsteemi jätkusuutlik areng.

Possibility and Necessity of Optimization of Estonian Judicial Map

Abstract

Optimization of judicial maps has been a topical question in many countries in the past decade. Digitalization and globalization are the keywords for emphasizing the possibility to join or dissolve small courts in order to optimize the costs and bring more efficiency to the court system. This and the fact that the way people nowadays travel has changed drastically since the establishing of local courts have led many countries in Europe to close local courts by implementing different measurement tools, for example geographical distance between court houses, population, case load rates etc.

Since regaining independence in 1991, Estonia have had several changes in the court system regarding judicial maps. Today, the subject is topical again mostly because of demographical problem and urbanizing – it is estimated, that by 2040, many of Estonia’s counties population has decreased by one fifth or even by one fourth. That also means decrease of local court work load. In 2016, the Ministry of Justice ordered an analysis of the possibilities to optimize the judicial map. By the time of completion of this Master’s thesis, this analysis have not yet presented in public.

The main objective of this Master’s thesis is to answer the following question: is Estonia ready to optimize its judicial map radically? The basic hypothesis of the paper is an imaginary plan to close 12 of 16 court houses in Estonia – court houses in Kärđla, Paida, Valga, Võru, Narva, Viljandi, Jõgeva, Põlva, Kuressaare, Rakvere, Haapsalu and Rapla, and leave only four main court houses that operate in the four centers of Estonia – Tallinn, Tartu, Jõhvi and Pärnu. After the purposed radical change, the total number of judges would remain the same and four remaining court houses would service certain regions. In addition to the main question, this paper should give thoughts and guidelines in case this kind of optimization would really come in discussion.

Presumably, this kind of amendment would come together with innovative digital solutions to make court proceedings more comfortable for the users of court services. This way the longer distance to the nearest court house will not affect users as much as it would without added technology.

Master’s thesis is divided into two main chapters. In first chapter, there is an overview of the progress and development of Estonian judicial map and most important amendments of the past 25 years. Secondly, the first chapter’s aim is to explain the topicality of the question of

optimization. In the last few years, the subject has been under discussion in Court Advisory Board, where the necessity of change is clear for many of the members of the board.

Thirdly, the first chapter gives an overview of possibilities to use different methodological approaches in order to plan changes of the judicial map. The European Commission for the Efficiency of Justice has released guidelines for countries who wish to plan optimization of the judicial map. Author of this thesis chose to not use these guidelines mainly because its main numerical proposals would not fit with the population of Estonia. In addition, guidelines do not count many effects that are not measurable by numbers, such as consistency with the Constitution, consistency of regional politics, effect on people subsistence rate and so on. Instead, author chose to follow the method of impact assessment, implemented by the State Chancellery and the Ministry of Justice in order to assess every law amendment. Changes of judicial map presume law amendments by default, so it would be necessary to use this impact method in order to implement such new law amendments. Given method is flexible enough to cover all possible large impacts that the change of judicial map might make and analyze these impacts both quantitatively and qualitatively.

Second main chapter included analysis of different possible impacts of closing 12 local court houses. After the pre-selection of possible impacts, seven of them were chosen to assess further. The first one was the question of job market, focusing on court employees, judges and local legal service providers of the 12 counties. Short polls in these target groups showed that most of these employees are not willing to change their place of residence because of the closing of court, but at the same time almost all agreed that this kind of amendment would change their life and possibilities to find work or clients in their current locations. Statistics from the latest court closings showed that there might not be almost any saving on redundancy, because the total number of employees could remain more or less the same as it was before optimization.

Secondly, the question of impact on the users of court system was assessed. It is clear that visiting a court house on average of 181 km farther away than before, it would mean a considerable addition to the procedural costs. In most cases, the losing party must cover the costs of winning party as well, which means even bigger costs for an individual. By the rough estimation, total added transport and time cost for all cases in local courts might be as high as 2 million euros.

The most powerful argument against suggested amendment would be the fact that closing courts is not compatible with the Constitution. By assessing the opinions of different instances regarding these kind of matters, such as the opinion of the Supreme Court of Estonia, author

came to conclusion that judicial map is rather not protected by the Constitution. And even in case it actually is, it is possible to legitimize the breach by arguing the increasing effectiveness of judicial system, which is also protected by the Constitution.

After analyzing the constitutional side of the matter, the next possible argument against closing local courts would be a conflict against national regional politics. By assessing the Regional development strategy it came clear that maintaining present judicial map is not a mandatory service to be provided in every county center. It was also confirmed that similar reform of the labour dispute committees did not affect the appeals to those committees, or at least the statistics given to author did not indicate any irregular fluctuation of appeals. It is important to notice that total numbers of appeals to labour dispute committees and referrals to courts vary greatly and so these statistics might not give actual indication of possible impact on this subject.

Fifth impact analyzed was Estonian readiness to implement innovative digital solutions in order to bring more comfort in situation where the physical courts move further away from a significant part of population. Statistics show that 85% of the population aged 16-74 use computers, which would indicate that the majority of population would be able to access digital courts. On the other hand, studies show that only 27% of the Estonian population aged 16-65 might be able to use a computer on the level necessary to for example participate in court sessions by video conference. This number shows clearly that present implementation of digital courts is not an option to be an alternative of physical courts in any way.

One of the benefits of optimization is presumably a significant financial saving. It is estimated that by closing 12 court houses, the saving from employees let go and administrative costs of court buildings might be as much as 1.8 million euros per year. At the same time, one-time investment to bigger court houses, digital solutions and other restructuring could be estimated to as high as 17 million euros.

At last, the current effectiveness of the court system and a necessity of improvement of effectiveness was assessed. Estonian judicial system has implemented several different tools to improve effectiveness of courts – specializing, work load points system, division of cases, monitoring of processing times and so on. Measured statistics do not show any great anomalies – no courts are performing outstandingly worse than others. At the same time, Estonian judicial system is assessed as one of the best in Europe already in many aspects by the the European Commission for the Efficiency of Justice, so the true need of change is important to be discussed and answered.

Surprisingly, Estonian Ministry of Justice has not made any follow-up analysis of the amendments of judicial system so far, which leads to ask if changes made so far have met the purposes they were implemented for. And that in turn makes to ask, how can we be sure that any suggested change of judicial map is really a working solution?

The main question of this Master's thesis - is Estonia ready to optimize its judicial map in the radical way – has been answered. At the present time Estonia is not ready, mainly because its population's lack of necessary computer skills and because it would have a great negative impact for the poorer part of the users of court services. Furthermore, it is highly questionable if big amendments to the system are necessary at all, given that Estonia's court system is regarded as one of the best in Europe.

One of the main results of this Master's thesis is that the first broad analysis of the radical court house reform is now publicly presented. Author's aim is not to say whether the change is necessary or how radical the possible amendments should be, but rather to chart the aspects that need special attention before any irrevocable change that affects thousands of people is made. Thesis includes many arguments and assessments that should be assessed and rebutted before real decisions are made. Reasoned development is the only way to ensure court system's sustainable improvement.

Toomas Koitmäe

23.04.2018

Kasutatud allikad

Kasutatud kirjandus

1. Aletras N, Tsarapatsanis D, Preoțiuc-Pietro D, Lamos V. (2016) Predicting judicial decisions of the European Court of Human Rights: a Natural Language Processing perspective. PeerJ Computer Science 2:e93. Arvutivõrgus: <https://doi.org/10.7717/peerj-cs.93> (20.02.2018).
2. Eesti Vabariigi põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni lõpparuanne. Arvutivõrgus: <https://www.just.ee/et/eesti-vabariigi-pohiseaduse-juriidilise-ekspertiisi-komisjoni-lopparuanne> (20.03.2018).
3. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Nõukogu. Õiguskaitse kättesaadavust käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat. Luxemburg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2016.
4. H. Schneider. Kohtud Eestis: minevikus ja tänapäeval: lühiülevaade. Tallinn: Õigusteabe AS Juura, 1994.
5. H. Sepp, V. Lapimma, V. Saaremets, E. Kergandberg. Põhiseaduse § 24 kommentaarid. - Ü Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiend. Vlj. Tallinn: Juura, 2017.
6. Juhend videokonverentside pidamiseks piiriüleste menetluste puhul. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. 2013. Nõukogu peasekretariaat.
7. L. Lehis. Põhiseaduse § 15 kommentaarid. – Ü Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiend. Vlj. Tallinn: Juura, 2017.
8. Pruulmann-Vengerfeldt, P., Roots, A., Strenze, T., Ainsaar, M. (2015). Tehnoloogiarikas keskkonnas probleemilahendusoskuse tase ja IKT kasutus Eesti elanike hulgas. PIAAC uuringu temaatiline aruanne nr 5. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
9. Rait Maruste. Eesti kohtusüsteemi juhtimise korrastamise kava. – Juridica 1995/V.
10. Rein Lang. Õigus- ja kohtusüsteemi areng. Kohtunike täiskogu 2006. – Eesti kohtu lugu. 2006.-2008. aastal peetud kohtuteemaliste ettekannete valikkogumik. Tartu: Riigikohus 2008.
11. The Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (2017). The 2016 EU Justice Scoreboard. European Union.

12. Timo Ligi. Eesti halduskohtute reformi mõju õigusemõistmise efektiivsusele. – Kohtute sõltumatus ja kohtusüsteemi toimimise efektiivsus Eestis. Tartu: Sihtasutus Iuridicum, 2002, lk 69.
13. Uno Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn, 2012.

Kasutatud normatiivmaterjal

1. Eesti Vabariigi kohtute arvu ja nende koosseisude ning maa- ja linnakohtute kohtukaasistujate arvu kindlaksmääramise seadus - RT 1993, 1, 1.
2. Justiitsministri 27. oktoobri 2005. a määruse nr 46 „Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad” muutmine - RT I 2010, 78, 594.
3. Justiitsministri 27. oktoobri 2005. a määruse nr 46 „Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad” ning justiitsministri 27. oktoobri 2005. a määruse nr 47 „Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel” muutmine. - RT I, 19.01.2016, 3.
4. Kohtute seadus. - RT I 2002, 64, 390.
5. Kohtute seadus. - RT I, 28.12.2017, 16.
6. Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I 2003, 27, 166.
7. Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad. JMm 27.10.2005 nr 46. - RTL 2005, 111, 1706.
8. Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad. - RT I, 16.03.2018, 13.
9. Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel. - RT I, 30.09.2011, 7.
10. Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel. - RT I, 23.12.2017, 13.
11. Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel. JMm 09.07.2010- 01.01.2011. - RTL 2005, 111, 1707.
12. Riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise alused, maksmise kord, tasumäärad, riigi õigusabi osutamisega kaasnevate kulude hüvitamise ulatus ja kord ning taotluse esitamise tingimused. JMm 26.07.2016 nr 16. - RT I, 26.01.2018, 17.
13. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I 2005, 26, 197.

14. Töövaidluskomisjoni põhimäärus. 26.09.2003 nr 246 - RT I 2003, 63, 422.

Kasutatud kohtupraktika

1. ELK, C-567/13, Nóra Baczó ja János István Vizsnyiczai vs. Raiffeisen Bank Zrt, 12. veebruar 2015.
2. RKPSJVKo 3-4-1-31-15 koos I.Koolmeistri eriarvamusega.
3. Tartu Halduskohtu 26.11.2015 määrus haldusasjas nr 3-15-2595.

Muud kasutatud allikad

1. 2018. aasta riigieelarve seaduse seletuskiri. Arvutivõrgus:
https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/2018-aasta-riigieelarve-seaduse-seletuskiri-2702.pdf?download=1 (20.03.2018).
2. Alates 1. juulist 2017 suletakse kohtulike registrite kantseleide vastuvõtupunktid.
Arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/et/ajakirjanikule/uudised/alates-1-juulist-2017-suletakse-kohtulike-registrite-kantseleide> (20.03.2018).
3. Digitaalmajanduse ja ühiskonna statistika – leibkonnad ja üksikisikud. Eurostat.
Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals/et#Juurdep.C3.A4.C3.A4s_internetile (20.02.2018).
4. Eesti kultuuriobjektid: alati kallimad kui planeeritud. Arvutivõrgus:
<https://www.postimees.ee/640510/eesti-kultuuriobjektid-alati-kallimad-kui-planeeritud> (20.03.2018).
5. Eesti maakohtute organisatsioonivõrk avaliku sektori juhtimise ja haldamise kontekstis. Magistritöö. Arvutivõrgus:
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/57908/aavik_marko.pdf (10.02.2018).
6. Eesti Rahva Muuseumi uus hoone avab ukсед. <http://rkas.ee/riigi-kinnisvarast/uudised/eesti-rahva-muuseumi-uus-hoone-avab-ukсед> (20.03.2018).

7. Eesti Vabariigi I ja II astme kohtute statistika 2003. aastal. Arvutivõrgus:
<http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kstat2003.pdf>
(01.03.2018).
8. Eesti Vabariigi I ja II astme kohtute statistilised andmed 2004. aastal. Arvutivõrgus:
http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kohtutestatistika2004_kodulehele0.3.pdf (01.03.2018).
9. ERMi uue hoone ehitab 47 miljoniga Fund Ehitus. Arvutivõrgus:
<https://www.postimees.ee/1092754/ermi-uae-hoone-ehitab-47-miljoniga-fund-ehitus>
(20.03.2018).
10. Esimese ja teise astme kohtute menetlusstatistika 2017. a koondandmed. Arvutivõrgus:
http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/i_ja_ii_astme_kohtute_2017.a_statistilised_koondandmed.pdf (01.03.2018).
11. Google Maps. Arvutivõrgus: <https://maps.google.com> (10.03.2018).
12. I ja II astme kohtute statistilised menelusandmed. 2007. aasta kokkuvõte. Arvutivõrgus:
http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/2007_a_kohtustatistika_kokkuvf5te_avaldamiseks.pdf (01.03.2018).
13. I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed. 2009. aasta kokkuvõte.
<http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/ijaiastmekohtutemenetlusstatistika2009.a.pdf> (01.03.2018)
14. Justiitsministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2016-2019. Arvutivõrgus:
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/justiitsministeeriumi_arengukava_2016-2019.pdf (16.02.2018).
15. Kohtulahendite otsingutulemused märksõnadele „menetluskonverents“, „kaugkohtuistung“ ja „videokonverents“. 10.04.2018. Arvutivõrgus:
<https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/otsingutulemus.html?aktiivneTab=KOIK&sort=LahendiKuulutamiseAeg&asc=false&kohtuasjaNumber=&lahendiKpvAlgus=&lahendiKpvLopp=&menetluseKpvAlgus=&menetluseKpvLopp=&kohus=&kohtunik=&annotatsiooniSisu=&menetluseLiik=&lahendiLiik=&ecliNumber=&lahendiTekst=menetluskonverents+or+videokonverents+or+kaugkohtuistung> (25.03.2018).
16. Kohtute Haldamise Nõukoja kaheksakümne seitsmenda istungi protokoll. Arvutivõrgus:
http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/87_protokoll_11_03_2016.pdf (05.03.2018).
17. Kohtute Haldamise Nõukoja üheksakümnenda istungi protokoll. Arvutivõrgus:
http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/90_protokoll_30_09_2016.pdf (05.03.2018).

18. Kohtute seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. Arvutivõrgus:
<https://www.riigikogu.ee/download/5c77ee8d-0a12-3028-8e3f-ddb7d23f352f>
(12.01.2018).
19. Kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu. Arvutivõrgus:
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4765422f-faf8-4be0-612e-0810b60d8754/Kohtute%20seaduse%20muutmise%20seadus> (12.01.2018).
20. Kontaktandmed. Arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/et/eesti-kohtud/kontaktandmed>
(20.03.2018).
21. Median gross hourly earnings and low wage earners 2014. Arvutivõrgus:
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/2/2a/Median_gross_hourly_earnings_and_low-wage_earners%2C_2014_V3.png (02.02.2018).
22. Ministeerium tahab kohtunike spetsialiseerumist. Arvutivõrgus:
<https://www.err.ee/686481/ministeerium-tahab-kohtunike-spetsialiseerumist> (29.03.18).
23. Mõjude hindamise meetodika. Arvutivõrgus:
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/mojude_hindamise_meto odika.pdf (05.01.2018).
24. Mõjude määratlemise kontrollküsimustik. Arvutivõrgus:
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/kontrollkusimustik.pdf
(05.01.2018).
25. Nortal end maksuameti kuni 17 miljoni eurostelt hangetelt ei taanda. Arvutivõrgus:
<https://majandus24.postimees.ee/3859119/nortal-end-maksuameti-kuni-17-miljoni-eurostelt-hangetelt-ei-taanda> (20.03.2018).
26. R. Karja. Digitaalne toimik kriminaalmenetluses. Magistritöö. Arvutivõrgus:
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/47395/karja_rasmus.pdf (15.02.2018).
27. Statistikaameti andmebaas. Arvutivõrgus: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfile2.asp> (21.03.2014).
28. T. Raudsepp. Kohtusse pöördumise õigus Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 15 lõike 1 lause 1 alusel. Magistritöö. Arvutivõrgus: dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/982/raudsepp.pdf
(15.02.2018).
29. Uus Tallinna kohtumaja. Arvutivõrgus: <http://www.rkas.ee/arendusobjektid-1/ehitused/uus-tallinna-kohtumaja> (20.03.2018).
30. Võru ja Põlva kohtumajade tööpiirkonnad ühendatakse. Justiitsministeerium 27.01.2016. Arvutivõrgus: <https://www.just.ee/et/uudised/voru-ja-polva-kohtumajade-toopiirkonnad-uhendatakse> (20.03.2018).

LISAD

LISA 1. Tartu Maakohtu esimehe poolt autorile saadetud kirjade väljavõte

Liivi Loide <Liivi.Loide@kohus.ee>
Saaja: Andreas Kangur <andreas.kangur@riigikohus.ee>
Koopia: "toomasko@gmail.com" <toomasko@gmail.com>

15. märts 2018 12:14

Aga nagu meil jutuks oli, mõtlesin vaadata oma vanu aruandeid, kas sealt võiks midagi sobilikku leida. Lisangi kirjale 2017.a mais kohtute haldamise nõukojale esitatud aruande Tartu Maakohtu kohta. Kui selles sisalduvast on abi, siis võiksin saata ka varasemaid. 2017.a kohta on aruanne koostamisel alles selle aasta mai keskpaigaks ja aruande rõhk ilmselt ei saa olema koormuste võrdlusel.

Lisan ka oma taotlused 2017.a KHN-le, mis puudutas Põlvast kohtunikukoha toomist Tartusse ja ettepanek koondada õigusemõistmine Põlvas ja Võrus ühte majja, s.o asukohaga Võrus. KHN kiitis mõlemad taotlused heaks, kuid minister pidas vajalikuks oma määruse teha vaid esimese taotluse osas (kohtunikukoha ületoomine).

Täpsemaid arvtabeleid on mul koduselt töölaualt keeruline leida ja ega ma kindlalt ei tea ka, kas neid on säilinud. Peaksin seda meie analüütikult uurima ja kui on säilinud, siis on neid vaja enne väljastamist töödelda, kuna kohtunike nimelist töömaterjali ma ei pea õigeks väljastada.

Lihtsalt infoks, et oleme teinud vähemalt korra kvartalis arvestuse kõigi kohtunike koormuse kohta üle maakohtu ja vajadusel siis selle tulemusel korraldanud kohtuasjade jagamist erinevate kohtumajade vahel. Koormust arvestame me KHN-i poolt heakskiidetud koormusmetoodika alusel (igal kohtuasjal on ajahinnangul põhinev koormuspunkt). Hetkel on see metoodika ümberhindamisel ja uued ajamäärad testperioodil. Oleme minu teada ainus maakohus, kes koormusmetoodikat sellisel kujul igapäevaselt töö korraldamisel on kasutanud.

Tervitan

Liivi

Liivi Loide <Liivi.Loide@kohus.ee>
Saaja: Toomas Koitmäe <toomasko@gmail.com>
Koopia: Andreas Kangur <andreas.kangur@riigikohus.ee>

18. märts 2018 14:57

Tere!

Saadan veel kaks dokumenti, need on 2016.a ja 2017 I poolaasta statistilised andmed kohtusse saabunud ja lahendatud asjade kohta, jäägi muutus ja majadevaheline koormuste võrdlus. **Kuna tegemist on kohtusisese töödokumendiga, siis selles sisalduvaid andmeid palun kasutada vaid üldistatud kujul.**

Nende andmete põhjal teeme me otsustusi uue tööjaotusplaani koostamisel, et kohtumajade ja kohtunike vahel koormust ühtlustada ja lisaks jälgime aasta kestel, et aastaks vastu võetud tööjaotusplaan tagaks võimalikult võrdse koormuse. Kuna tegemist on kohtusisese töödokumendiga, mida me ei avalikusta, siis selles sisalduvaid andmeid palun kasutada vaid üldistatud kujul. Kui nende dokumentide põhjal tekib küsimusi, olen valmis vastama. Oluline on teada, et osa kohtunikest tooras osalise koormusega (stažeerisid, pensioneerusid, asusid poole aasta pealt tööle jmt). Kohtu esimehel on 50 % tavakohtuniku koormusest.

Spetsialiseerumise kohta saaksite kõige täpsema ülevaate kohtu tööjaotusplaanidest, need on avalikud dokumendid.

Lühidalt öeldes on kohtunikud spetsialiseerunud kõigis majades üldjuhul kas tsiviil- või süüteomenetlusele. On vaid üksikud kohtunikud, kes lahendavad mõlemat liiki asju väiksemates majades ja sellisel juhul on üks menetlusliik põhimenetluseks ja teisest saab üksikut liiki lihtsamaid asju lisaks. See vajadus tuleneb väiksematesse majadesse saabuvate asjade hulgast ja kohtunike arvust. Lisaks on üks kohtunik, kes põhimõtteliselt ei ole soovinud loobuda kummastki menetlusliigist ja seni on tema sooviga arvestatud.

Põhimõtteliselt oleks täna kohtusse saabuvate asjade dünaamikat vaadates spetsialiseerumiseks vaja kohtumajas vähemalt 4 kohtunikku, kuid ka sellisel juhul ei pruugi olla võimalik päris „puhtalt“ spetsialiseeruda.

Lisaks on juba vähemalt 6 aastat kui mitte rohkem, üle maakohtu tööpiirkonna spetsialiseerunud kohtunikud pankrotiasjades – s.t et kogu kohtus on 5 pankrotiasju menetlevat kohtunikku (Tartus ja Jõgeval) ja teiste majade pankrotiasju jagatakse nende vahel. S.t, et ka täna juba sõidab pankrotikohtunik vajadusel Jõgevalt Valka, Võrru jm.

Spetsialiseerumise eeliseks on kindlasti ressursikasutuse tõhusus, eriti ilmekalt paistis see, kui hakkasime spetsialiseerumist alles korraldama. Kohtunikud, kes menetlesid vaid ühte menetlusliiki asju, lahendasid oluliselt rohkem asju kui need, kes lahendasid kõike.

Mis puudutab kriitikat spetsialiseerumise järel kohtupraktika arengu pidurdumise osas, siis see on õige, kui teatud liiki asjade lahendamine koondub liiga väikese arvu kohtunike kätte. Aga lihtsalt tsiviil- või süüteomenetluse asju menetlevateks kohtunikeks spetsialiseerumine seda kindlasti ei tee. Pigem aitab see kohtunikul hoida ennast piisavalt kursis kitsamal alal ja olla parem spetsialist.

Andmeid kohtunike või kohtumajade kaupa ringkonnakohtus lahendatud asjade tulemuste kohta mul ei ole. Me ei pea sellist arvestust üldjuhul, seda tehakse vaid noorkohtunike osas.

Teie viimasest küsimusest ei saa ma päris hästi aru. Mida mõtlete selle all, et spetsialiseerumine aprillis vabaks lastakse? Kui mõtlete ministeeriumi plaani kohtule ühe teeninduspiirkonna kehtestamiseks, siis hetkel on see õnneks vaid plaan, minister ei ole vastavat määrust veel vormistanud. Tartu Maakohus on avaldanud arvamust, et see ei ole kooskõlas kehtiva seadusega ja tekitaks ebaselguse nii kodanike kui ka kohtute jaoks – tekiksid erinevad alluvusküsimused ja ilmselt palju vaidlusi. Ka ei ole selge, kes peaks hakkama sõitma – kas kohtunik või kodanik. Teoreetiliselt peaks see ühe teeninduspiirkonna korral olema kodanik. Kuid siis tekib küsimus, milleks on üldse sellisel juhul vaja kohtumaju erinevates piirkondades – praegu on nende oluline mõte siiski kodanikulähedus.

Kõike paremat

Liivi Loide

LISA 2. Tartu Maakohtu esimehe ettepanek Kohtute Haldamise Nõukojale

Kohtute haldamise nõukoda

Ettepanek Võru kohtumaja majade asukohtade ümberkorralduseks

Arutelusid õigusemõistmise kättesaadavuse ja kohtumajade asukohtade üle on peetud pikema aja jooksul nii justiitsministeeriumis, kohtute haldamise nõukojas ja ka kohtusüsteemi sees. Tartu Maakohtu osas püstitas justiitsministeerium 2014. ja 2015.aasta tõhusama õigusemõistmise kokkulepetes muuhulgas eesmärgid Põlva ja Võru kohtumajade ühendamiseks - 2014.aastal kantseleide juhtimise ja 2015.aastal kohtumajade juhtimise ühendamise näol. Tartu Maakohtu üldkogu on tõhusama õigusemõistmise kokkuleppeid arutanud ja need ka põhimõtteliselt heaks kiitnud. Eelneva tulemusel on alates 01.02.2016.a Tartu Maakohtus ühise juhtimise ja kahte maakonda hõlmava ühise teeninduspiirkonnaga Võru kohtumaja, millel on kaks maja, asukohaga Põlvas ja Võrus.

Uudse juhtimis- ja töökorralduse kohaldamise sobivuse kontrollimise järel praktikas on tekkinud selge arusaam, et järgmine mõistlik samm kõnealuses piirkonnas oleks õigusemõistmise koondamine reaalselt ühte, s.o Võru majja.

Täna on Võru kohtumajas ametis kokku viis kohtunikku, neist kolm Võrus ja kaks Põlvas. Põlva kolmas kohtunik lahkus 2017.a juulis ametist. Vabanenud kohtunikukoha täitmist Põlvasse ei pea ma mõistlikuks, sest kõnealuses piirkonnas on kohtusse saabuvate asjade arv pidevas vähenemises (Põlva kohtumaja tööpiirkonnas vähenes kohtusse saabunud asjade arv 2016.aastal võrreldes 2015.aastaga 11% ja selle aasta kümne kuuga on vähenemine võrreldes eelmise aastaga 17%) ja juba 2012.aastast suunab maakohus tööjaotusplaaniga sinna lahendamiseks teiste kohtumajade asju, et tagada Põlva ja Võru kohtunikele teiste maakohu kohtunikega võrreldav koormus. Seetõttu olen planeerinud taotleda kohtute haldamise nõukojalt ka vabanenud koha üleviimist enamkoormatud piirkonda, s.o Tartu kohtumajja. Olukorras, kus ühte majja jääb alaliselt teenistusse vaid kaks kohtunikku, on töö mõistlik korraldamine, arvestades sealjuures veel ka maakonnapõhist jaotust, keeruline kui mitte võimatu. Lisaks on haldusreformi tulemusel maakonna piirid nihkunud, millega Põlva maja maakonnapõhine teeninduspiirkond on Võru arvelt veelgi vähenenud.

Võru ja Põlva maakondades õigusemõistmise koondamisel Võru tekiks kohtumaja, milles on ametis viis kohtunikku. See võimaldaks adekvaatselt korraldada asjade jagamist Võru kohtumaja sees ja toetada ka spetsialiseerumist. Lisaks kaoks vajadus koormuste ühtlustamise saavutamiseks pidevalt asju mujalt maakohu piirkonnast ümber jagada.

Ühes majas töötades tekiks ka parem võimalus ametnike töövaldkondade selgemaks piiritlemiseks ja nende kompetentsi tõstmiseks.

Senine praktika on näidanud ka, et väiksema kohtunike arvuga kohtumajades on oluliselt keerulisem õigusemõistmise tagamine ja seda eriti olukorras, kui keegi ootamatult töölt kõrvale jääb. Sama olukord on õigusemõistmist toetavate ametnike töö korraldamisel, näiteks puhkuste perioodil või ootamatul haigestumisel.

Võru kohtumaja Võru majas olemasolev vaba ruumiressurss, mis kuulub RKAS-ile, on piisav ja mõningase ümberkorralduse järel ka vastav kohtu vajadustele.

Põlva majas töötavad kohtunikud ja valdav osa ametnikest saavad soovi korral jätkata tööd Võru kohtumajas.

Kavandatava muudatuse tutvustamiseks pidasime käesoleva aasta juunikuus töökoosoleku, kus osalesid Võru kohtumaja (s.t Põlva ja Võru) kohtunikud ja ametnikud. Koosolekul selgitasime kohtute talitusega kooskõlastatud muudatuste kava ning edasisi planeeritavaid tegevusi. Koosolekul andsime edasi ka selge sõnumi, et õigusemõistmise koondumiseks Võrru on vajalik eelnev KHN-i heakskiit ning justiitsministri sellekohane määrus.

Sama info on edastatud juuniku alguses kõigile Tartu Maakohtu kohtunikele ja ametnikele.

Olukorras, kus piirkonniti on kohtusse lahendamiseks saabuvate asjade arv vähenenud ja järjest suurem osa menetlustest toimub kirjalikult, on kohtumajade teatav koondumine ilmselt paratamatu. Olen jätkuvalt seisukohal, et õigusemõistmine peab sealjuures olema kättesaadav ühetaoliselt kogu riigis ja kindlasti toimuna ka väljaspool Tartut ja Tallinna. Seetõttu leian, et Põlva ja Võru kohtumajade ühendamine Võrru võiks olla kompromiss, mis tagaks nii süsteemi seest tuleneva vajaduse õigusemõistmise paremaks korraldamiseks kui ka kahe maakonna elanikele õigusemõistmise kättesaadavuse säilimise kõige väikemate muudatusega - Võru ja Põlva kohtumajade vaheliseks kauguseks on ca 25 km.

Eeltoodust tulenevalt palun kohtute haldamise nõukojal toetada Tartu Maakohtu ettepanekut koondada õigusemõistmine Põlva- ja Võrumaal ühte, s.o Võru kohtumajja ja tulenevalt kohtute seaduse § 41 lg 1 p 3 anda valdkonna eest vastutavale ministrile nõusolek Tartu Maakohtu Võru kohtumaja asukohana määrata Vabaduse 13 Võru linn.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/
Liivi Loide
Tartu Maakohtu esimees

21. november 2017

LISA 3. Justiitsministeeriumi ametniku poolt autorile saadetud kirjade väljavõte

Küllil Luha <Kylli.Luha@just.ee>
Saaja: Toomas Koitmäe <toomasko@gmail.com>

22. detsember 2017 15:23

Tere

Teie soov saada andmeid on mahukas ja detailne tõepoolest, kuid iseenesest poleks sellest midagi kui kõik andmed niisugusel kujul saadaval oleksid. Saadan Teile täna osa andmeid. Lisaks tuleb osade asjade kohta küsida täiendavaid päringuid, kuna niisugusel kujul andmeid justiitsministeerium kohtute kohta ei kogu. Lisan Teie küsimuste sisse täpsemad kommentaarid ja vastused. Saate nendega tutvuda ja siis vaatame edasi, kuidas Teid aidata.

1) Esimese astme kohtutesse sisse tulnud ja lahenduse saanud kohtuasjade arv kohtumajade lõikes (ehk siis nt Viljandi, Valga jne kohtumajade lõikes).

2) Keskmised menetlusajad kohtumajade lõikes.

Manuses on 2015. – 2017.a 11 kuud tabelid saabunud ja lahendatud asjade andmete ning keskmiste menetlusaegade kohta. Saate neid endale sobivald filtreerida ja sorteerida.

3) Edasikaevatavate kohtuasjade hulk kohtumajade lõikes.

Selle kohta tuleb tellida täiendav päring, loodetavasti jõuab haldur selle valmis 5.jaanuariks.

4) Kui suured on eelarvekulud iga kohtumaja peale eraldi (nii majanduskulud, personalikulud kui muud kulud).

S kohtute eelarvet kohtumajade kaupa kindlasti ei peeta. On üldine kohtu eelarve. Andke teada kui see Teile sobib ning lepime täpsemalt kokku, milliseid andmeid eelarvest Teile saadan. Hetkel ma ei oska öelda eelmiste aastate eelarvete kohta midagi täpsemat, kuna ma igapäevaselt selle teemega ei tegele.

5) Kui palju töötab igas kohtumajas inimesi (ja võimalusel kohtunikke eraldi).

Personaliarvestust kohtumajade kaupa ei peeta. Edastan Teile väljavõtte personaliprogrammist. Juhul kui see Teile sobib, siis uus väljavõtte tehakse 2018.a alguses, saame soovi korral selle Teile edastada.

Kohtuniku kohtade arv kohtumajade täpsusega on sätestatud justiitsministri 25.10.2005.a määruses nr 47 („Maa-haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel“)

6) Kui palju on igas kohtumajas I astme kuritegusid ja kui paljud kaevatakse edasi.

Selle kohta tuleb tellida täiendav päring, loodetavasti jõuab haldur selle valmis 5.jaanuariks.

7) Kui palju I astme kuritegudest jõuavad apellatsioonikohtusse (võimalusel kohtumajade lõikes)

Selle kohta tuleb tellida täiendav päring, loodetavasti jõuab haldur selle valmis 5.jaanuariks.

8) Kui palju I astme kuritegude puhul esitatud apellatsioonkaebustest ringkonnakohtus täielikult/osaliselt rahuldatakse?

Selle kohta tuleb tellida täiendav päring, loodetavasti jõuab haldur selle valmis 5.jaanuariks.

9) Kas Eestis/Euroopas on välja töötatud mõõdik v indeks, mis kohtumajade efektiivsust hindab?

Eraldi kohtumajade efektiivsust ei mõõdetata. Kohtusüsteemil on välja töötatud tõhusama õigusemõistmise eesmärgid, mille täitmist maakohtu tasandil regulaarselt mõõdetakse. Andke teada, kas see pakuks Teile huvi.

Lugupidamisega

Küllil Luha

From: Toomas Koitmäe [mailto:toomasko@gmail.com]

Sent: Sunday, February 4, 2018 8:55 PM

To: Külli Luha <Kylli.Luha@just.ee>; Leanyka Libeon <Leanyka.Libeon@just.ee>

Subject: [VÄLJAST] Re: [VÄLJAST] Re: [VÄLJAST] Re: FW: [VÄLJAST] Soovin infot

Tere taas!

Olen pisut oodanud ja kannatanud ja nüüd on see hetk, kus enam ilma ministeeriumi abita mitte kuidagi edasi ei saa. Vahepeal on töö käigus küsimusi pisut juurde tekkinud, alljärgnevalt võtan kogu hetkel puuduoleva kokku, alustan vajaminevatest andmetest ja lõpetan üldisemate küsimustega. Asjaga on üsna ajakriitiline, loodan, et saan sel korral vastused mõistliku aja jooksul ☺

Vajan võimalusel alljärgnevaid andmeid:

- 1) Edasikaevatavate kohtuasjade hulk kohtumajade lõikes (pidi valmima loodetavasti 5. jaanuariks).

Manuses.

- 2) Apellatsioonide hulk või suhtarv, mis edasises kohtumenetluses rahuldatakse kohtumajade lõikes (olen ühe maakonna osas sellist asja meedias näinud, eeldan, et seda statistikat siis mingil moel tehakse). Apellatsioonkaebuste lahendamise tulemused on kajastatud menetlusstatistika kokkuvõttes, mis on avaldatud kohtute veebis: <http://www.kohus.ee/et/eesti-kohtud/kohtute-statistika>

- 3) Kõikide kohtumajade kulud personali (kohtunikud/ametnikud), üürikulu, transpordikulu jm ning ruumikasutuse lõikes (selgitan allpool)

Niisuguse detailsuse astmega andmeid justiitsministeerium ei valda. Kohtusiseste kulude majandamisega tegelevad kohtud iseseisvalt, seepärast võtke palun ühendust kohtudirektoritega. Nende kasutuses on kõige täpsem info.

- 4) Andmed kohtusaalide kasutusefektiivsuse ja kinnisvarakulu kao kohta (selgitan allpool)

Põhimõtteliselt eelnevaga analoogiline vastus.

Punktides 3 ja 4 esitatud andmed on allikavitega justiitsministeeriumile kasutatud ka alljärgnevast magistritöös (lisad 2 ja 3) - https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/57908/aavik_marko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Seega eeldan, et see ei tekita lisatööd ja neid andmeid (sobib täpselt sama täpsusaste) saab edastada otsekohe.

Andmeid, mida Marko Aavik oma magistritöös kajastab või mingites muudes tema tööd puudutavates küsimustes palun pöörduge otse tema poole. Tunnistan, et ma pole seda lugenud ja ei ole selle detailide ja kogutud andmetega terviklikult tuttav. Mingis osas Marko pöördus ka minu poole ja me arutasime mingeid teemasid, kuid kahjuks ma enam ei mäleta täpselt.

- 5) Eelmises kirjas pakutud väljavõtte personaliprogrammist
Küsin kolleegilt 01.01.2018.a väljavõtte ja edastan Teile lähapäevil.

6) Eelmises kirjas pakutud tõhusama õigusemõistmise eesmärgid ja nende viimane mõõtmistulemus. Tõhusama õigusemõistmise eesmärgid, millest oma eelmises kirjas rääkisin, on kogu kohtusüsteemile ühised (va Riigikohus muidugi). Pidevalt jälgitakse asjade lahendamise jõudlust, st eesmärgina on kokku lepitud, et asjade lahendamise kõigis menetlusliikides ja igas kohtus on positiivne. Ja kui see ei ole positiivne, siis teeb kohus kõik endast oleneva, et see võimalikult lühikese aja jooksul oleks positiivne (sisuliselt tähendab see, et kohtus lahendatakse asju vähemalt sama palju kui kohtusse asju saabub ning kui mingil ajal saabub kohtusse asju tavapärasest rohkem, siis püütakse kohtus rakendada meetmeid, et asju lahendataks rohkem); Teine oluline eesmärk on, et pikkade menetluste (üle 365 päeva lahendamata I astme kohtus) osakaal oleks võimalikult väike - ei ületaks 6%. Viimane nõ mõõtmistulemus e 2017.a tulemused on kajastatud I ja II astme kohtute menetlusstatistika koondandmestikus,

7) Kas ministeeriumi kogub kohtunike koolitusega seotud infot, mis võimaldaks aru saada, kuidas erinevad mahuliselt kohtunike läbitavad koolitused kohtumajade lõikes?
Justiitsministeerium ei koolita kohtunikke, kohtunike koolitusega tegeleb Riigikohus, sh ka oskab Riigikohus Teile vastata ka seda kuidas kohtunikud koolitusel osalenud on (kuid ma kahtlen, kas neil sellekohast infot kohtumajade täpsusega on.)

- 8) Olen kusagil lugenud statistikat selle kohta, kui palju eestlasi kohtuga tegemist peab tegema. Kas mingi sarnane statistika on justiitsministeeriumil olemas? Kui jah, siis kas seda on ka geograafiliste jaotustega? Kas mingit statistikat selle kohta, kui kaugelt tunnistajad/pooled kohtus käivad? Kas kohtumajade lõikes toodud lingilt nähtavad transpordikulud kajastavad just tunnistajate kaetud kulusid?

minu teada kajastab Marko Aavik oma magistritöös mingisugusel kujul seda teemat. Kui selle magistritööga tutvunud olete, oskate seda ise hinnata. Justiitsministeerium ei kogu andmeid menetlusosaliste elu- ja asukohtade kohta.

Lisaks mõned küsimused, millest mõne vastuseid soovin vajadusel magistritöös kasutada.

- 9) Kui palju riik täna isikutele kohtuskäimist kompenseerib?
Justiitsministeerium ei kogu sellekohaseid andmeid;

10) Kui palju maksab kinnipeetavate kohtusetoimetamise orienteeruv kilomeeter? (kui sellel teemal mingit statistikat on, võib lisada)
Justiitsministeerium ei kogu sellekohaseid andmeid. Võimalik, et siseministeerium on teadlik konvoeerimise kuludest (või peavad nad täpsemat arvestust)

11) Kas justiitsministeeriumi on põhiseaduslikkuse hindamiseks/õiguslikuks analüüsiks olemas mingi vastav meetodika, mida oleks võimalik töö juures kasutada?
Ei, justiitsministeeriumil ei ole sellekohast meetodikat. Võimalik, et Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumil on Teid huvitavaid andmeid.

12) Millised on riigi järgmised suunad kohtute ja IT-lahenduste osas, kas mingeid järgmisi samme on planeeritud/tellitud näiteks e-toimiku edasiarendamise, õigusroboti loomise, kohtupidamise interneti kolimise vms teemal?
Justiitsministeeriumi käesoleva aasta oluline prioriteet on paberivabale kohtumenetlusele järk-järguline üleminek (no digitoimiku arendamine)

- 13) Mida kujutab endast olemuslikult Pärnu maakohtu Haapsalu kohtumaja Kärdlas ja Tartu maakohtu Võru kohtumaja Põlvas – millistel juhtudel kohust nendes paikades peetakse ja võrdluses klassikaliste

kohtumajadega milliste kulutuste arvelt kokkuhoid tekib?

Tartu Maakohtu Võru kohtumajas Põlvas on ametis 2 kohtunikku ja seal toimub tavapärane õigusemõistmine, millised asjad lisaks piirkondlikule kohtualluvusele seal majas lahendatakse, sätestatakse Tartu Maakohtu tööjaotusplaanis. Kuidas maakohtu siseselt kohtumajade ja ametnike vahel ressursse jagatakse, oma maakohtu sisesed juhtimisotsustused, mistõttu oskab Teid selles küsimuses aidata kas maakohtu direktor Tiina Ereb või esimees Liivi Loide.

Kuigi Pärnu Maakohtu Haapsalu kohtumajas Kärđlas ei ole püsivalt ametis ühtki kohtunikku, siis põhimõtteliselt kehtib mine eelnev vastus ka selle kohtumaja majandamise kohta ja seal õigusemõistmise kohta.

14) Kui palju ja millist kokkuhoidu tõi endaga kaasa Põlva kohtumaja liitmine Võru kohtumajaga?

Arutelusid Tartu Maakohtu väikestes kohtumajades õigusemõistmise kättesaadavuse ja kohtumajade asukohtade üle on peetud pikema aja jooksul (kui ausalt öelda, siis praktiliselt kogu taasiseseisvunud kohtusüsteemi jooksul) nii justiitsministeeriumis kui kohtute haldamise nõukojas. Kui Tartu Maakohtus käivitus tõhusama õigusemõistmise projekt, siis ühe eesmärgine lepiti kokku, et 2014.a ühendatakse kahe väikese kohtumaja kantseleide juhtimine ja 2015.a kohtumajade juhtimine tervikuna. Nii on alates 01.02.2016.a Tartu Maakohtu ühise juhtimise ja kahte maakonda hõlmava ühise teeninduspiirkonnaga Võru kohtumaja (millel on kaks lähedal asuvat kohtumaja – Põlva ja Võru). Nende arutelude käigus justiitsministeeriumis on ennekõike keskendunud menetlusosaliste ja kohtusse pöördujate paremale teenindamisele, õigusemõistmise kvaliteedile ja kohtunike ühtlasemale töökoormusele. Täpsematest tööprotsessidest (mis on muutnud kantselei või ka kogu kohtumaja juhtimise selgemaks ja säästlikumaks) ülevaate saab anda Teile maakohus (kohtudirektor, kantseleijuhataja). Justiitsministeeriumil puudub ülevaade igapäevastest kohtusisestest ressursside kasutusest.

15) Mis seisus on täna meedias läbi käinud plaan Põlvas kohtupidamise koht sootuks ära kaotada?

Justiitsminister otsustas 2017.a detsembrikuus, et Tartu Maakohtu Võru kohtumaja Põlvas füüsiliselt ei suleta, seega puudub ministeeriumil plaan Põlvas kohtumaja sulgemiseks või seal kohtumajas kohtupidamise kaotamiseks.

16) Milline on kalkulatsioon Põlvas kohtupidamise kaotamisel tekkiva kokkuhoiu osas?

Justiitsministeeriumil ei ole sellekohast kalkulatsiooni, võimalik, et Tartu Maakohtu juhtkond on teinud sellekohaseid täpsemaid arvutusi.

17) Kas ja milliste kohtumajade sulgemine justiitsministeeriumis käesoleval hetkel veel arutelu all on?

Käesoleval ajal ei arutatud ühegi kohtumaja sulgemise küsimusi. Käesoleva aasta jooksul valmib Harju Maakohtu uus kohtuhoone Lubja tänaval ja maakohtu kolm kohtumaja kolivad sinna kokku. Selle tagajärjel suletakse Liivalaia, Kentmanni ja Tartu mnt kohtumajad.

LISA 4. Sotsiaalteadlase poolt autorile saadetud kirja väljavõte

Andres Vork <andres.vork@ut.ee>
Saaja: Toomas Koitmäe <toomasko@gmail.com>

2. jaanuar 2018 17:30

Tere!

Vabandust viivituse pärast vastamisel.

Kahjuks puudub mul kohtute reformimise teema kohta igasugune kogemus, samas erinevaid meetodeid sotsiaalmajanduslike mõjude hindamiseks olen kasutanud.

Kas te olete vaadanud Justiitsministeeriumi materjale, kus on toodud kontrollküsimused?

https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/mojude_hindamise_metoodika.pdf

eelkõige peatükk 3.4, Lisa 2, Lisa 3

Sealt saaks kätte dimensioonid, mida arvestada.

Metoodikas võiks püüda arvesse võtta siis eelkõige asjaosaliste ajakulu, nt standardkulu meetodil ja lihtsa sõiduajakulu meetodil.

Tervitades

Andres Vork

LISA 5. Viru Maakohtu esindaja poolt autorile saadetud kirja väljavõte

Marve Varmo <Marve.Varmo@kohus.ee>
Saaja: "toomasko@gmail.com" <toomasko@gmail.com>

24. veebruar 2018 15:24

Tere.

31.12.2010 töötas Jõhvi kohtumajas 32 inimest ning Kohtla-Järve kohtumajas 26.

01.01.2012 oli Jõhvi majas tööl 61 inimest.

Loodan, et sain abiks olla.

Lugupidamisega

Marve Varmo

LISA 6. Marko Aaviku poolt autorile saadetud kirja väljavõte

Marko Aavik <Marko.Aavik@just.ee>
Saaja: Toomas Koitmäe <toomasko@gmail.com>

14. veebruar 2018 16:59

Tere!

Need andmed on talletatud ja avaldatud minu töös ja te saate viidata mu tööle. Eraldi neid andmeid säilitatud ei ole, kui nii on teile öeldud.

Lugupidamisega,

Marko

LISA 7. Kohtumajade töötajate seas läbi viidud küsitlus

2.28.2018 11:52:02	Kuressaare kohtumajas	3-10 aastat	Ei oska öelda	Ei	Kohtumajade suure hulga tõttu oleks see otsus ebaoptimaalne.	Jah, muuretsen	Ei	
2.28.2018 10:21:45	Kuressaare kohtumajas	üle 20 aasta	Jah	Ei		Jah, muuretsen	kaugitöö	
2.28.2018 9:46:39	Kuressaare kohtumajas	3-10 aastat	Jah	Ei	Saare pealised majad võiksid ikkagi alles jääda, kodanike huvides	Jah, muuretsen	Ei oska öelda	
2.28.2018 9:37:07	Kuressaare kohtumajas	üle 20 aasta	Jah	Ei	õigusemõistmise kättesaadavus inimeste jaoks halvemaks oluliselt	enda pärast ei muuretsen kuna saan 2019 novembrist pensionile jääda	Ei oska öelda	
2.28.2018 9:30:31	Kuressaare kohtumajas	3-10 aastat	Jah	Ei	Kuna oleme äärmiselt, siis on õiglasem kohtupidamine kohtu peal. Samuti on väikeses linnas inimestel hoopis teistsugused mured kui suures oblastis. Inimestele on väga tähtis et nad saaksid kohtu peal nõu küsima käia.	Jah, muuretsen	Ei	
2.28.2018 9:22:20	Haapsalu kohtumajas asukohtaga Haapsalu	kuni 3 aastat	Jah	Ei		Ei, olen kindel, et töö kohtusüsteemis jätkub teises linnas	Jah, käiksin teise linna, kui käiksin teise linna tööle	
2.28.2018 9:13:48	Rapla kohtumajas	üle 20 aasta	Ei	Ei	Õigusemõistmist ei tohiks tsentraliseerida. See ei ole liinitöö. Kohus peab inimese jaoks olema turvaline koht, mitte anusaamatu kombinatsioon.	Ei, olen kindel, et töö kohtusüsteemis jätkub teises linnas	Jah, käiksin teise linna tööle	
2.28.2018 8:54:54	Paide kohtumajas	üle 20 aasta	Jah	Ei	Lahendamist vajavate asiade arv ei rääta vähemist ning ka väljaspool Tallinna tuleb tagada võimalus kohtu poole pöörduda.	Võimalus on jääda varaselt pensionile, seega väga ei muuretsen. Kui aga muuretsen ametlike pärast, kes võivad jääda väikelinna tööks.	Ei	
2.28.2018 8:27:59	Haapsalu kohtumajas asukohtaga Kärdla	11-20 aastat	Ei oska öelda	Ei	Inimestel oleks väga raske oma asju mandri kaeses ajada. Mida on tunduvalt raskem kui inimesi, kes küsivad nõu. Ka uusi asju ei saada kõik interneti kaudu.	Ei oska öelda	Ei	
2.28.2018 8:30:26	Paide kohtumajas	3-10 aastat	Jah	Ei		Jah, muuretsen	Ei	
Ajalempel	Milises kohtumajas Te töötate?	Kui pikalt olete kohtumajas töötanud?	Kas tunnete muret Teie töökohaks oleva Teie töökohaks olemise suhtes? Täpselt?	Kas Teie hinnanguid tuleks muuta Teie töökohaks oleva kohtumaja suhtes?	Selgitage võimalusel eelmist vastust	Kas tunnete muret oma töökoha pärast Juhul, kui Teie töökohaks olev kohtumaja otsustatakse suhtes?	Kas oleksite valmis töökoha säilimise nimel kohtusüsteemis kolima teise linnakäima teise linna tööle?	Kui soovite midagi mõnele küsimusele lihtsaks öelda, oma arvamust avaldada või põhjendada, saate seda teha alljärgnevalt

2.28.2018 14:10:43	Haapsalu kohtumajas asukohaga Haapsalu	kuni 3 aastat	Jah	Ei		Jah, muretsen	Ei		Lühiküsimustiku koostamisel ei ole arvestatud sellega, et töötada võib mitmes kohtumajas korraga erinevates menüutes, samuti ei ole selge, mis on töötaja mõiste versus kohtumajaku ja kohtuniku mõiste, misistõttu on see lühiküsimustik metodoloogiliselt ebaselge. Kohtumajade võrgustik tervikuna on kujunenud välja ja seda muuta pole vaja. Regionaalpoliitiliselt on ouline kohtule kohalolek võimalikult paljudes kohtades, mitte ainult tömbe- või ühistranspordikeskustes Tallinn-Tartu. Tasud ainult vaadata, kui kaugelt tulevikku aastaks 2019-2020 määratakse juba täna kohtustungeid, et saada aru tegelikult töö(üle)koormusest kohtusteemmis.
2.28.2018 16:04:33	Haapsalu kohtumajas asukohaga Haapsalu	kuni 3 aastat	Ei oska öelda	Ei		Jah, muretsen	Ei oska öelda		
3.5.2018 11:23:37	Kuressaare kohtumajas	üle 20 aasta	Jah	Ei		Jah, muretsen	Ei		
3.12.2018 10:40:17	Paide kohtumajas	3-10 aastat	Jah	Ei		Jah, muretsen	Ei		
3.17.2018 18:57:18	Viljandi kohtumajas	3-10 aastat	Ei	Ei	Kohtumaja ei ole mõeldud üksnes siin töötavatele inimestele, vaid ka kodanikele, kei on põhiseaduslik õigus pöörduda kohtusse. Kui kohtus jääb inimese elukohtast väga kaugelt, võib see saada takistuseks selle õiguse teostamiseks.	Jah, muretsen	Ei	Huvitaks, et mis oli ajend sellisel teemal magistritöö kirjutamiseks. Samuti võiks küsitlertele töö valimisel teada anda, mis on selle peamised järelused. Edu!	
3.17.2018 18:57:56	Viljandi kohtumajas	üle 20 aasta	Jah	Ei	Igas maakonnas peaks olema kohtus. Igal kodaniku ei ole võimalust pöörduda kohtusse asukohaga Tartus või Tallinnas.	Jah, muretsen	Ei	Kuna paljudel on ka pere, sh lapsed, kes käivad koolis, siis ei ole kogu pere kolimine teise linna nii lihtne otsus	
3.17.2018 18:58:35	Viljandi kohtumajas	kuni 3 aastat	Jah	Ei		Jah, muretsen			
3.17.2018 18:59:19	Viljandi kohtumajas	11-20 aastat	Jah	Ei	Kohtud peaksid maakonnakeskustes säilima. Inimestel peab jääma alles võimalus oma kodukohta keskuses kohtu poole pöördumiseks. Kuigi enamikke kohtudokumente on võimalik esitada läbi elektrooniliste süsteemide, on reaalne elu siiski selline, et inimesed soovad oma dokumendid kaitseleise ise palberkandjal (seda just eriti nõrgemal sootsaatsel järjel olevad inimesed). Kohtud on siiski eelkõige terve ühiskonna teenindamiseks mõeldud, mitte vaid privileegeeritutele (s.o paremal järjel inimestele, kellel on võimalused endale esindada palgata ja kellel on olemas oskused elektrooniliste sidevahendite kasutamiseks).	Ei, olen kindel, et teian endale töö mõnel teisel elualal	Ei		
3.17.2018 18:59:55	Viljandi kohtumajas	kuni 3 aastat	Ei	Ei	See kohtumaja on väga vajalik oma asukoha mõttes kuna järgmine lähim kohtumaja Viljandi elanikele asub Tartus ja samuti on kohtumaja lähedal Viljandi Haigla Järelelää osakond.	Ei, olen kindel, et töö kohtusteemmis jätkub teises linnas		Jah, kõikisin teise linna tööle	
3.17.2018 19:00:25	Viljandi kohtumajas	3-10 aastat	Jah	Ei		Jah, muretsen	Ei		
3.17.2018 19:00:52	Viljandi kohtumajas	3-10 aastat	Jah	Ei		Jah, muretsen	Ei		

LISA 9. Statistikaameti esindaja autorile saadetud kirja väljavõte

Toomas Koitmäe <toomasko@gmail.com>
Saaja: anu.ots@stat.ee

18. märts 2018 22:26

Tervist!

Olen Tartu Ülikooli õigusteaduse magistriõppe tudeng ja kirjutan magistritööd, milles muuhulgas kasutan statistikaameti andmeid internetikasutajate seas. Andmeid analüüsid kerkis üles küsimust, millele oleks tarvis analüüsi usaldusväärsuse tagamiseks vastust. Nimelt - miks statistikaameti andmed internetikasutajate kohta (näiteks IT32 või IT 341 või ükskõik milline teine leitav andmestik) kajastab kõigest 16-74 aastaseid internetikasutajaid ehk miks puudub statistika 74+ vanuses internetikasutajate kohta?

Loodan, et minu küsimus liialt tüli ei tee ja Teil on võimalik sellele operatiivselt vastata.

Lugupidamisega

Toomas Koitmäe

Aime Lauk STAT <Aime.Lauk@stat.ee>
Saaja: "toomasko@gmail.com" <toomasko@gmail.com>

19. märts 2018 09:00

Tere Toomas!

Statistikaamet kogub ja avaldab andmeid vanuserühma 15-74 kohta, s.t teiste vanuserühmade kohta internetikasutajate andmeid ei koguta ja ei avaldata.

Parimate soovidega,

Aime Lauk

Toomas Koitmäe <toomasko@gmail.com>
Saaja: Aime Lauk STAT <Aime.Lauk@stat.ee>

19. märts 2018 09:54

Tere Aime!

Täna vastuse eest! Minu küsimus oligi suunatud sellele, et miks seda ei tehta, et kas sellele on mingi põhjendus, või on see lihtsalt sellisena kujunenud?

Lugupidamisega

Toomas

[Osundatud tekst on peidetud]

Aime Lauk STAT <Aime.Lauk@stat.ee>
Saaja: Toomas Koitmäe <toomasko@gmail.com>

19. märts 2018 11:02

Tere!

Põhjendus on metoodikas.

Uuring „Infotehnoloogia leibkonnas“ hõlmab leibkondi, kus vähemalt üks liige on vanuses 16–74.

Vaatlust „Infotehnoloogia leibkonnas“ korraldati 2005.–2013. aastal tööjõu-uuringu lisana, alates 2014. aastast iseseisva uuringuna II kvartalis. Tööjõu-uuringuga kogutakse andmeid elanikelt vanuserühmas 15-74.

Ka teistes EL liikmesriikides kogutakse ja avaldatakse andmeid sama vanuserühma kohta.

Parimate soovidega,

Aime Lauk

LISA 10. Tööinspeksioonilt saadud töövaidluste arvu täielik tabel

Laekunud avalduste arv	aasta	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Üldkokkuvõte
Laekunud avalduste arv	aasta	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Üldkokkuvõte
Kokku		3026	2679	2620	4112	6371	3801	2908	2983	2965	2364	2691	2671	2606	41797
Keskmine menetlusaeg päevades															
Andmed	aasta	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Üldkokkuvõte
Laekunud avalduste arv		3026	2679	2620	4112	6371	3801	2908	2983	2965	2364	2691	2671	2606	41797
Keskmine menetlusaeg päevades		41,1	51,2	65,7	58,4	79,0	54,6	37,2	32,1	33,8	35,3	32,1	34,3	39,2	49,1
Laekunud avaldused töövaidluskomisjonide lõikes															
Loendus kogusummast haldaja allüksus	aasta	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Üldkokkuvõte
Ida inspeksiooni TVK		283	173	125											581
Ida-Viru Narva TVK		171	188	138	271	333	192	258	201	109	6				1867
TVK Jõhvi						395	416	240	193	189	325	350	289	357	2754
Lõuna inspeksiooni TVK		142	78	74											294
Lääne- ja Hiiumaa inspeksioon		51	36	26	254	90									113
Lääne-Viru TVK		302	196	180											1022
Saare TVK		190	140	114	342	346	196	143	205	147	114				1937
TVK Pärnu		102	139	152	312	585	294	231	216	226	206	242	271	344	3320
TVK Tallinn I		506	585	623	713	1011	500	339	381	455	330	390	1		5834
Tallinn-Harju II TVK		467	503	565	575	910	314	254	105						3693
TVK Tallinn III		433	154	81	617	850	383	267	336	451	331	402	413	333	5051
TVK Tallinn IV						574	440	283	347	446	332	406	410	329	3567
TVK Tallinn V							298	326	364	449	331	401	408	430	3007
TVK Tallinn VI													374	398	772
TVK Tartu I		148	185	224	412	468	289	227	327	253	288	249	215	274	3559
TVK Tartu II		143	200	224	384	446	289	192	2		98	251	290	141	2660
Vaiga TVK		43	30	34											107
Võru TVK		45	72	60	232	363	190	148	306	240	3				1659
Üldkokkuvõte		3026	2679	2620	4112	6371	3801	2908	2983	2965	2364	2691	2671	2606	41797
Laekunud avaldused maakondade lõikes															
Loendus kogusummast haldaja allüksus	aasta	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Üldkokkuvõte
maakond		2835	2510	1893	2										7240
Harju mk		7	18	372	1862	3335	1932	1469	1532	1800	1321	1527	1529	1554	18258
Hiiu mk				3	15	39	10	12	14	5	16	8	5	15	142
Ida-Viru mk		3	2	35	378	586	428	411	296	222	234	277	259	277	3408
Jõgeva mk				10	50	51	61	38	55	39	41	41	34	42	462
Järva mk		2	1	16	54	124	45	28	30	58	36	36	37	28	492
Lääne mk		2	1	1	35	68	45	23	22	17	22	25	31	17	309
Lääne-Viru mk		1		12	162	234	177	87	99	76	71	73	96	47	1135
Põlva mk				4	34	41	56	12	14	18	30	31	20	19	279
Pärnu mk		2	2	13	230	396	209	180	164	151	129	161	124	147	1906
Rapla mk		1	1	6	86	105	52	36	39	41	33	47	47	58	552
Saare mk		177	135	116	247	207	137	95	152	102	64	37	39	29	1537
Tartu mk		8		106	664	760	458	374	455	328	266	332	322	283	4356
Vaiga mk				11	133	117	46	21	34	26	16	36	46	25	511
Viljandi mk				97	97	197	108	87	49	41	63	33	42	42	774
Võru mk			2	7	63	111	37	35	28	41	22	27	40	23	436
Üldkokkuvõte		3026	2679	2620	4112	6371	3801	2908	2983	2965	2364	2691	2671	2606	41797

Allikas: Tööinspeksioon

LISA 11. Siseministeeriumi esindaja autorile saadetud kirja väljavõte

Kaido Jõgeva <Kaido.Jogeva@siseministeerium.ee>
Saaja: Toomas Koitmäe <toomasko@gmail.com>

15. veebruar 2018 13:08

Tere

Paul Pihelgas Politsei- ja Piirivalveameti arendusosakonnast peaks olema selles küsimuses õige kontakt, soovitan otse tema poole pöörduda.

<https://www.politsei.ee/et/kontakt/teenistujad/teenistuja.dot?pid=712541>

Terv,

Kaido

LISA 12. Politsei- ja Piirivalveameti esindaja autorile saadetud kirjade väljavõte

Paul Pihelgas <Paul.Pihelgas@politsei.ee>
Saaja: Toomas Koitmäe <toomasko@gmail.com>

20. veebruar 2018 13:57

Tere Toomas

Selliselt ei ole konvoeerimise kilomeetrit konkreetselt välja arvatud, sest see sõltub väga erinevatest faktoritest ja ei ole ühtne. Konvoeeritavate arv, konvoeerijate arv ning erinevate territooriumite eripärad. Tartu Vanglast Viljandi kohtumajani on jämedalt 90km. Kuna Viljandi arestimaja ei teosta konvoeerimist Tartu Vanglasse ning ei toimetata ka kohtusse, siis kas Tartu arestimaja konvoi teenindab algusest lõpuni või Viljandi AM tellib Tartu Vanglast enda juurde nii kauaks kui käib kohtuprotsess.

Parimat

Paul Pihelgas

Paul Pihelgas <Paul.Pihelgas@politsei.ee>
Saaja: Toomas Koitmäe <toomasko@gmail.com>

20. märts 2018 16:11

Tere

Konvoeerimisi ja kohtuistungite valveid teostavad Politsei- ja Piirivalveametis erinevad struktuuriüksused. Deporteerijad, patrullpolitseinikud, arestimaja ametnikud, kiirreageerijad ning kriminaalpolitseinikud. Sellist kulu nagu konvoeerimise aasta kogukulu ei ole meil kahjuks Teile jagada. See kulu koosneb ka paljudest erinevatest komponentidest. Personalikulu, kütus, sõidukid jne. Konvoeerimisi Politsei- ja Piirivalveameti poolt teostati arestimajade, kohtute ja vanglate vahel eelmisel aastal kokku 15167 korral.

Parimat

Paul Pihelgas

LISA 13. Viljandi haigla esindaja autorile saadetud kirja väljavõte

madis.parksepp@vmh.ee <madis.parksepp@vmh.ee>
Saaja: toomasko@gmail.com

26. märts 2018 15:13

Tere!

Sain küsimused seoses Teie magistritööga.

Ühtlasi vabandan viibinud vastuse pärast!

Kui neile vastused veel aktuaalsed on, siis:

1. Kui tihti Viljandi haigla (eelkõige mõtlen siin psühhiaatrikliinikut, ehk ka õendus-hoolduskeskust jne) puutub kokku kohtusüsteemiga, ehk siis täpsemalt, kui tihti näiteks kohtunikud või mõned kohtumaja töötajad kohtumenetluse tõttu teie patsientide juurde satuvad? – *psühhiaatrias on kokkupuude kohtu(nike)ga kindlasti vähemalt igapäevane eelkõige seoses tahtest olenematu ravi või sundraviga.*

2. Kas käiakse ainult Viljandi kohtumajast või ka teistest kohtumajadest? Kuidas seda suhtarvu hindaksite? – *peamiselt Viljandist*

3. Ehk oskate öelda, millise iseloomuga kaasuste puhul kohtunik või kohtuametnik teie asutusi külastama peab? – *tahtest olenematu ravi ja sundravi kohaldamine*

Tervitades ja jõudu soovides!

Madis Parksepp

Sa Viljandi Haigla psühhiaatrikliiniku ülemarst

LISA 14. Kohtute personaliarvestus

KOOSSEIS	01.02.2018	
	Kinnitatud koosseisuliste kohtade koormus kokku	Aktiivses töösuhtes olijate koormus kokku
Asutus		
Kohtud kokku	1019	957,75
Harju MK	287	267,5
Pärnu MK	137	135
Tartu MK (v.a KORO)	150	136,5
Tartu MK KORO	86	84,5
Viru MK	130	125
Tallinna HK	52	43
Tartu HK	33	32
Tallinn RK	82	77,75
Tartu RK	62	56,5

Kohtunikukohad	01.02.2018	
	Koosseisuliste kohtade koormus kokku	Täidetud kohtade koormus kokku
Asutus		
Kohtud kokku	223	214,75
Harju MK	66	64
Pärnu MK	21	21
Tartu MK	35	33
Viru MK	28	28
Tallinna HK	18	15
Tartu HK	10	9
Tallinn RK	29	28,75
Tartu RK	16	16

Allikas: Justiitsministeerium

LISA 15. Advokatuuri vastus autorile

Toomas Koitmäe <toomasko@gmail.com>
Saaja: advokatuur@advokatuur.ee

18. märts 2018 22:41

Tervist,

Olen Tartu ülikooli õigusteaduskonna magistriõppe teise aasta tudeng ja kirjutan hetkel magistritööd kohtupidamise paikade teemal. Sellega seoses on tekkinud üks küsimus, mille osas palun Teie abi. Nimelt on küsimus järgmine - näen, et käesoleval hetkel on Kohtla-Järvel tööüks advokatuuri liige. Mitu advokaati oli Kohtla-Järvel tööüks näiteks aastatel 2009 ja 2013? Kui selline võimalus on, võib jagada ka andmeid Kohtla-Järve advokaatide arvu kohta aastatel 2007-2017. Palun vabandust, kui selline statistika kuskagil leidub, aga pole suutnud seda asukohta tuvastada.

Kiirele tagasisidele lootes

Toomas Koitmäe
Tudeng

Eesti Advokatuur <advokatuur@advokatuur.ee>
Saaja: Toomas Koitmäe <toomasko@gmail.com>

19. märts 2018 07:51

Tere!

Advokatuuril ei ole kahjuks sellist andmebaasi, mille abil oleks võimalik sellist infot välja võtta.

Ka varasemates aastaraamatutes ei ole kajastatud advokatuuri liikmete jagunemist piirkondade vahel.

Lugupidamisega

Anu Kaup

Büroojuht

LISA 16. Politsei- ja Piirivalveameti pressiesindaja vastus autorile

Maria Gonjak

saajale mina ▾

11. apr (1 päev tagasi) ☆

Tere, Toomas!

Saan aru, et olete sel teemal varem rääkinud Paul Pihelgasega, kes on sisuliselt teisele küsimusele vastuse ka andnud.

* Kokku tegutseb Eestis ööpäevaringselt 14 arestimaja. Viimati suleti Jõgeva arestimaja 01.03.2017

* Konvoeerimisi ja kohtuistungite valveid teostavad Politsei- ja Piirivalveametis erinevad struktuuriüksused. Deporteerijad, patrullpolitseinikud, arestimaja ametnikud, kiirreageerijad ning kriminaalpolitseinikud. Sellist kulu nagu konvoeerimise aasta kogukulu ei ole meil kahjuks Teile jagada. See kulu koosneb ka paljudest erinevatest komponentidest. Personalikulu, kütus, sõidukid jne. Konvoeerimisi Politsei- ja Piirivalveameti poolt teostati arestimajade, kohtute ja vanglate vahel eelmisel aastal kokku 15167 korral.

Heade soovidega
Maria

Maria Gonjak
PPA pressiesindaja
maria.gonjak@politsei.ee
53095927

LISA 17. Justiitsministeeriumi pressiesindaja vastus autorile

Leanyka Libeon <Leanyka.Libeon@just.ee>
Saaja: Toomas Koitmäe <toomasko@gmail.com>

11. aprill 2018 14:29

Tere, Toomas!

Edastan sulle justiitsminister Urmas Reinsalu kommentaari, mis me tol ajal ka ajakirjanikele edastasime:

Justiitsminister Urmas Reinsalu otsustas, et Põlva kohtumaja tegutseb edasi senises asukohas:
„Pärast kohtute töökoormuse analüüsiga tutvumist, Tartu maakohtu esimehe ettepanekute kuulamist ning Põlva kohtumaja kohtunike ja teenistujate, maavalitsuse ning valla esindajatega detsembri alguses toimunud kohtumist otsustasin, et Põlva kohtumaja jääb tegutsema senises asukohas.“

Edu magistritööga!
Leanyka Libeon

Pressiesindaja

Justiitsministeerium
5693 4856

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Toomas Koitmäe,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Kohtupidamise kohtade optimeerimise võimalikkusest ja vajadusest Eestis”,

mille juhendaja on Andreas Kangur,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 23.04.2018